કલાપૂર્ણ સ્વાધ્યાય

33

ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર
અર્થ સહિત ભાગ-૨
(૧૩ થી ૨૨ અધ્યયન)

: દિવ્યાશિષદાતા :

પ.પૂ. આચાર્ય ભગવંત
શ્રી કલાપૂર્ણસૂરીશ્વરજી મ.સા.

: શુભાશિષદાતા :

પ.પૂ. મધુરભાષી આચાર્ય ભગવંત
શ્રી કલાપ્રભસૂરીશ્વરજી મ.સા.

: પ્રેરક :

પ.પૂ. મુનિ શ્રી અમિતયશ વિજયજી મ.સા.

ધન્ય ભક્તિ - ધન્ય દાતા

પૂ. ગણિવર

શ્રી તીર્થભદ્ર વિજયજી મ.સા.

ની પ્રેરણાથી

આ પુસ્તકનો સંપૂર્ણ લાભ લેનાર

શ્રી ધાણીથર વિસા ઓશવાલ

મૂર્તિપૂજક જૈન સંઘ ના

જ્ઞાનદ્રવ્યમાંથી

આ પુસ્તક પ્રકાશનનો

લાભ લેવામાં આવેલ છે.

॥ શ્રી શત્રુંજય મહાતીર્થાય નમઃ ॥

શ્રી પદ્મજીત-હીર-કનક-દેવેન્દ્ર-કંચન-કલાપૂર્ણસૂરી સદ્ગુરુભ્યો નમઃ

કલાપૂર્ણ સ્વાધ્યાય

33

ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમ્

અર્થ સહિત ભાગ - બીજો

(૧૩ થી ૨૨ અધ્યયન)

• સંપાદક •

પૂ. પંન્યાસ પૂર્ણચન્દ્રવિજયજી મ.સા.

• પ્રેરક •

મુનિ અમિતયશવિજયજી મ.સા.

• પ્રકાશક •

શ્રી કલાપૂર્ણ જૈન આરાધક મંડળ, મદ્રાસ

પુસ્તક : ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમ્

સંપાદક : પૂ. પંન્યાસ પૂર્ણચન્દ્રવિજયજી મ.સા.

પ્રેરક : મુનિ અમિતયશવિજયજી મ.સા.

નકલ : ૧૦૦૦

આવૃત્તિ : પ્રથમ, વિ. સં. ૨૦૬૪, સન્ ૨૦૦૮

કિંમત : રૂા. ૨૦-૦૦

પ્રકાશક : શ્રી કલાપૂર્ણ જૈન આરાધક મંડળ, મદ્રાસ
શ્રી શંખેશ્વર કલા ભક્તિ જૈન મંડળ,
શંખેશ્વર

મુદ્રક : વિરલ ટ્રેડર્સ
૧૦, ન્યુ ફલાવરકુંજ સોસા., ફતેપુરા,
પાલડી ભઠ્ઠા, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૭
મો. : ૯૮૨૪૮ ૯૪૯૩૩

પ્રસ્તાવના

ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર ૪૫ આગમન પૈકી એક મૂલસૂત્ર છે. જેના ૩૬ અધ્યયનની પ્રત્યેક ગાથામાં ભાવ સભર રહસ્યનું ઝરણું પ્રવાહિત છે. ત્રિલોકીનાથ પ્રભુ મહાવીરની અંતિમ દેશનામાંથી સૂત્રરૂપે નિબદ્ધ આ ગ્રન્થ સંવેગ-વૈરાગ્ય આદિથી ભરપૂર છે. સાધુ-સાધ્વીજી ભગવંતો દીક્ષા પશ્ચાત્ અમુક વર્ષ પછી આ સૂત્રના યોગોદ્‌વહન કરે છે. તથા તેની યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરે છે. સાધુ - સાધ્વી આ ગ્રન્થને મુખપાઠ અને અર્થ સહિત સ્વાધ્યાય કરે તે શુભ હેતુથી આ ગ્રન્થ સંપાદિત કરવામાં આવેલ છે. અન્ય પુસ્તકોમાંથી (પૂ. આ. ભુવનતિલકસૂરિ શિષ્ય પૂ. આ. ભદ્રંકરસૂરિ કૃત) આ ગ્રન્થનો અનુવાદ લેવામાં આવેલ છે. મુનિશ્રી અમિતયશવિજયજીના પ્રયત્નથી છપાઈ રહેલ કલાપૂર્ણ સ્વાધ્યાય સેટ અન્તર્ગત આ ૩૩મા પુસ્તકમાં ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ૧૦ અધ્યયન અહીં સાર્થ આપવામાં આવેલ છે. જેના સ્વાધ્યાયથી આત્માર્થીગણ સ્વ-પર કલ્યાણને સાધે એ જ અભ્યર્થના.

સં. ૨૦૬૪, પોષ વદ - ૧૨ — પંન્યાસ પૂર્ણચન્દ્રવિજયજી
ગોંડલ — આધોઈ-ગિરનાર સિધ્ધાચલ
છ'રીપાલક યાત્રા સંઘ

પ્રાપ્તિ સ્થાન

મહાવીર જૈન ઉપકરણ ભંડાર
દિનેશભાઈ મણીયાર
યાત્રિક ભવન ધર્મશાળા પાસે, શંખેશ્વર.

પાર્શ્વનાથ પુસ્તક ભંડાર
ગીરીશભાઈ પી. કોઠારી
ભોજન શાળાની બાજુમાં,
શંખેશ્વર.

પાર્શ્વનાથ પુસ્તક ભંડાર
મહેન્દ્રભાઈ કોઠારી
તળેટી રોડ, પાલીતાણા.

નવનીતભાઈ મહેતા
૧૦, ન્યુ ફલાવરકુંજ સોસા., ફતેપુરા,
પાલડી, અમદાવાદ.

૧૩ શ્રી ચિત્રસંભૂતીય અધ્યયન

જાઈપરાજિઓ ખલુ,
કાસિ નિયાણં તુ હત્થિણ-પુરમ્મિ;
ચુલણીઈ બમ્ભદત્તો,
ઉવવન્નો પઉમગુમ્માઓ. ૧

અર્થ : પૂર્વભવમાં ચાંડાલ જાતિથી પરાજિત થયેલ સંભૂત મુનિએ, હસ્તિનાપુરમાં વંદનાના સમયે ચક્રવર્તીની પટરાણીના વાળના સ્પર્શજનિત સુખના અનુભવના કારણે, મારા તપનું જો કોઈ ફળ હોય, તો 'હું આવતા ભવમાં ચક્રવર્તી બનું.' - આવું નિયાણું બાંધી મરણ સાધ્યું. સંભૂત મુનિ, નલિનીગુલ્મ વિમાનમાં દિવ્ય સુખો ભોગવી, ત્યાંથી ચ્યવી, બ્રહ્મરાજાની પત્ની ચુલની રાણીની કુખે બ્રહ્મદત્ત નામે પુત્ર રૂપે અવતર્યા. (૧-૩૮૫)

કમ્પિલ્લે સમ્ભૂઓ, ચિત્તો પુણ જાઓ પુરિમતાલમ્મિ;
સિટ્ઠિકુલમ્મિ વિસાલે, ધમ્મં સોઊણ પવ્વઇઓ. ૨

અર્થ : કાંપીલ્ય નામના નગરમાં પૂર્વભવના

સંભૂત નામવાળો બ્રહ્મદત્ત નામે અને ચિત્રનો જીવ, પુરિમતાલ નગરમાં પુત્ર-પૌત્રાદિથી વિશાલ ધનસાર શેઠના ઘરે ગુણસાર નામે પુત્રરૂપે ઉત્પન્ન થયો. ગુણસારે ભરયુવાનીમાં તથાવિધ આચાર્યની પાસે ધર્મ સાંભળી દિક્ષાને સ્વીકારી. (૨-૩૮૬)

કમ્પિલ્લમ્મિ ય નયરે,
સમાગયા દો વિ ચિત્ત-સંભૂઆ;
સુહ-દુક્ખફલવિવાગં કહંન્તિ તે ઈક્કમિક્કસ્સ. ૩

અર્થ : કાંપિલ્ય નગરમાં ચિત્રનો જીવ મુનિરાજ અને સંભૂતનો જીવ બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તી એ બન્ને મળ્યા. પૂર્વભવના નામથી ચિત્ર અને સંભૂત, અરસપરસ પુણ્ય અને પાપકર્મના અનુભવરૂપ સુખ-દુઃખફલના વિપાકને કહે છે. (૩-૩૮૭)

ચક્કવટ્ટી મહિડ્ઢીઓ, બમ્ભદત્તો મહાયસો;
ભાયરં બહુ-માણેણં, ઇમં વયણમબ્બવી. ૪

અર્થ : મહર્દ્ધિક-મહા યશસ્વી બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તી,

પૂર્વભવના મોટા ભાઈ મુનિને પ્રેમપૂર્વક નીચે જણાવેલ વિગત કહે છે. (૪-૩૮૮)

આસીમો ભાયરા દો વિ, અન્નમન્નવસાણુગા;
અન્નમન્નમણુરત્તા, અન્નમન્નહિએસિણો. ૫

અર્થ : હે મુનિ ! હું અને તમે બન્ને પૂર્વભવમાં પરસ્પર સગા ભાઈ, પરસ્પર એકબીજાને આધીન, પરસ્પર પરમ પ્રેમવંત અને પરસ્પર શુભાભિલાષાવાળા હતા, અર્થાત્ આપણા બંનેનું ચિત્ત એક સરખું હતું. (૫-૩૮૯)

દાસા દસન્ને આસી, મિઆ કાલિંજરે નગે;
હંસા મયંગતીરાએ, સોવાગા કાસિભૂમિએ. ૬

દેવા ય દેવ-લોગમ્મિ, આસિ અમ્હે મહિડ્ઢિયા;
ઇમા ણો છટ્ઠિયા જાઈ, અન્નમન્નેણ જા વિણા. ૭

અર્થ : પહેલાં દશાર્ણ દેશમાં આપણે બંને દાસ, પછી કાલિંજર નામના પર્વતમાં હરણ, પછી મૃતગંગા તીરે હંસ, પછી કાશી દેશમાં ચાંડાલ અને પછી સૌધર્મ

દેવલોકમાં મહર્દ્ધિક દેવ થયા હતા. ત્યાર પછી આ આપણા બંનેનો જન્મ પરસ્પર સંયોગ વગરનો થયો છે. (૬+૭, ૩૯૦+૩૯૧)

કમ્મા નિયાણપ્પગડા, તુમે રાય ! વિચિન્તિયા;
તેસિં ફલવિવાગેણ, વિપ્પઓગમુવાગયા. ૮

અર્થ : હે રાજન્ ! તમે સંભૂત મુનિના ભવમાં વિષયાભિલાષાથી નિયાણું કરી, તેના હેતુરૂપ આર્ત્તધ્યાન કરી કર્મો બાંધ્યા. તે બાંધેલ કર્મોના ફલરૂપ વિપત્તિથી આપણે બંને વિખુટા પડ્યા છીએ. (૮-૩૯૨)

સચ્ચ-સોઅપ્પગડા, કમ્મા મએ પુરા કડા;
તે અજ્જ પરિભુંજાઓ, કિં નુ ચિતો વિ સે તહા ? ૯

અર્થ : હે મુનિ ! સત્ય અને નિષ્કપટ અનુષ્ઠાનથી પ્રકટ શુભાનુષ્ઠાનો જે મેં પહેલાં કરેલ છે, તેથી આજે ચક્રવર્તીનું સુખ હું ભોગવું છું. ચિત્ર નામવાળા આપ તો તે સુખો ભોગવતાં નથી, કેમ કે -

આપ ભિક્ષુક છો. તો શું મારી સાથે પેદા કરેલા આપના શુભ કર્મો નિષ્ફળ ગયાં ? (૯-૩૯૩)

સવ્વં સુચિણ્ણં સફલં નરાણં,
કડાણ કમ્માણ ન મોક્ખુ અત્થિ;
અત્થેહિં કામેહિં ય ઉત્તમેહિં,
આયા મમં પુણ્ણફલોવવેએ. ૧૦

અર્થ : સારી રીતિએ આચરેલું સઘળું તપ વિ. અનુષ્ઠાન, મનુષ્ય વિ. સકલ પ્રાણીઓને ફલજનક અવશ્ય થાય છે. કરેલાં કર્મોનો છૂટકારો ભોગવ્યા સિવાય હોઈ શકતો નથી. પ્રધાન દ્રવ્યો અને પ્રધાન શબ્દ વિ. કામ-ભોગોથી યુક્ત મારો આત્મા પણ પુણ્યફલસંપન્ન હતો. (૧૦-૩૯૪)

જાણાહિ સંભૂય ! મહાણુભાગં,
મહિડ્ઢિયં પુન્નફલોવવેયં;
ચિત્તં પિ જાણાહિ તહેવ રાયં !
ઇડ્ઢી જુઈ તસ્સ વિ ય પ્પભૂયા. ૧૧

અર્થ : હે સંભૂત ! જે તું તારી જાતને સાતિશય

સંપત્તિસંપન્ન અને ચક્રવર્તી પદની પ્રાપ્તિથી પુણ્યફલયુક્ત માને છે, તેમ હે રાજન્ ! પૂર્વજન્મના ચિત્ર નામવાળા એવા મારી પાસે પણ પુણ્યફલસંપન્ન સંપદા અને દીપ્તિ ગૃહસ્થાવસ્થામાં હતી-એમ તું સમજજે ! (૧૧-૩૯૫)

મહત્થરુવા વયણડપ્પભૂયા,
ગાહાડણુગીયા નરસંઘમજ્ઝે;
જં ભિક્ખુણો સીલગુણોવવેયા,
ઇહ જયન્તે સમણો મિ જાઓ. ૧૨

અર્થ : જો આવી ઋદ્ધિ હતી તો સાધુ કેમ બન્યા ? તેના જવાબમાં કહે છે કે - બહુ અર્થગંભીર અને સ્વલ્પ અક્ષરવાળી ધર્મનું કથન કરનારી સૂત્રરૂપ ગાથા, અર્થાત્ શ્રોતાઓને અનુકૂલ કહેવાએલ ધર્મદેશના જનસમુદાયની વચ્ચે સાંભળી, જેમ મુનિઓ ચારિત્ર અને જ્ઞાનથી સંપન્ન બનેલા જિનપ્રવચનમાં પ્રયત્નશીલ બને છે, તેમ હું પણ ધર્મદેશના સાંભળી જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્યવાળો શ્રમણ

બન્યો છું. (૧૨-૩૯૬)

ઉચ્ચોદએ મહુ કક્કે ય બમ્ભે,
પવેઇયા આવસહા ય રમ્મા;
ઇમં ગિહં ચિત્ત ધણપ્પભૂયં,
પસાહિ પંચાલગુણોવવેયં. ૧૩

અર્થ : હવે ચક્રી પોતાની સંપત્તિ દ્વારા મુનિને આમંત્રણ આપતાં કહે છે કે - ઉચ્ચોદય, મધુ, કર્ક, મધ્ય, બ્રહ્મા-આ પાંચ પ્રાસાદો અને બીજાં પણ રમણીય ભવનો છે. વળી ઘણા ચિત્રો અને મણિ, માણેક વિ. ધનથી ભરચક મારો સ્પેશીઅલ રાજમહાલય છે અને તે કાળમાં પાંચાલ દેશની અતિ સમૃદ્ધ શ્રેષ્ઠ વસ્તુઓ હતી તેનાથી તે અતિ સુશોભિત છે. તે પ્રાસાદોને-મહેલને આપ યથેચ્છ ભોગવો ! (૧૩-૩૯૭)

નટ્ટેહિં ગીએહિં ય વાઇએહિં,
નારીજણાઇં પરિવારયન્તો;
ભુંજાહિં ભોગાઇં ઇમાઇં ભિક્ખૂ,
મમ રોઅઈ પવ્વજ્જા હુ દુક્ખં. ૧૪

અર્થ : હે સાધો ! નૃત્યો-ગીતો-વાજિંત્રોની સાથે નારીવર્ગને સ્વ-પરિવાર બનાવી આ પ્રત્યક્ષ ભોગોને ભોગવો ! મને આ દીક્ષા દુઃખરૂપ જ દેખાય છે, માટે આપ સહર્ષ અમારા આમંત્રણને સ્વીકારો. (૧૪-૩૯૮)

તં પુવ્વનેહેણ કયાણુરાગં,
નરાહિવં કામગુણેસુ ગિદ્ધં;
ધમ્મસ્સિઓ તસ્સ હિયાણુપેહી,
ચિત્તો ઇમં વયણમુદાહરિત્થા. ૧૫

અર્થ : પૂર્વભવના સ્નેહથી પોતાના તરફ અનુરાગી બનેલ વિષયાસક્ત બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તીને, તે ચક્રવર્તીના હિતૈષી, ધર્મારૂઢ બનેલ ચિત્રના જીવરૂપ મુનિ, નીચે જણાવેલ ઉપદેશવાક્યને કહે છે. (૧૫-૩૯૯)

સવ્વં વિલવિયં ગીયં, સવ્વં નટ્ટં વિડમ્બણા;
સવ્વે આભરણા ભારા, સવ્વે કામા દુહાવહા. ૧૬

અર્થ : હે ચક્રવર્તી ! આ સઘળુંય ગીત અમારે મન વિલાપ-રૂદન સરખું છે, સઘળુંય નૃત્ય વિડંબના સરખું છે તથા સઘળાં આભરણો ભારભૂત તેમ જ સઘળાં કામભોગો નરકહેતુ હોઈ દુઃખદાયક છે. (૧૬-૪૦૦)

બાલાભિરામેસુ દુહાવહેસુ,
ન તં સુહં કામગુણેસુ રાયં !;
વિરત્તકામાણ તવોધણાણં,
જં ભિક્ખુણં સીલગુણે રયાણં. ૧૭

અર્થ : અજ્ઞાની જીવોના ચિત્તમાં આનંદ આપનાર, અર્થાત્ આરંભે જે મધુર અને પરિણામે જે ખેદ આપનાર દુઃખદાયી મનોહર શબ્દ વિ. ભોગવાતા વિષયોમાં પણ હે રાજન ! સુખ નથી પણ સુખાભાસ છે; કેમ કે - વાસ્તવિક સુખશાન્તિ જે કામવિરક્ત સાધુઓને શીલગુણની મસ્તીમાં છે, તેનો અનંતમો અંશ પણ કામભોગમાં નથી. (૧૭-૪૦૧)

નરિંદ જાઈ અધમા નરાણં,
સોવાગજાઈ દુહઓ ગયાણં;
જહિં વયં સવ્વ જણસ્સ વેસા,
વસીય સોવાગનિવેસણેસુ. ૧૮

અર્થ : હે નરેન્દ્ર ! મનુષ્યોમાં ચાંડાલ જાતિ અધમ જાતિ છે. જ્યારે આપણે તે જાતિમાં જન્મ્યા, ત્યારે સર્વ જનોને અપ્રીતિકર-નિંદ્ય તરીકે રહ્યા હતા. (૧૮-૪૦૨)

તીસે ય જાઈય ઉ પાવિયાએ,
વુત્થા મુ સોવાગનિવેસણેસુ;
સવ્વસ્સ લોગસ્સ દુગુંછણિજ્જા,
ઇહં તુ કમ્માઇં પુરેકડાઇં. ૧૯

અર્થ : તે ચાંડાલ જાતિમાં-ચાંડાલના ઘરોમાં રહેલાં સઘળાં લોકોની હિલના-ઘૃણાના પાત્ર બન્યા હતા. હમણાં આ ચાલુ જન્મમાં પૂર્વે કરેલ શુભ અનુષ્ઠાનરૂપ કર્મોનો ઉદય હોઈ શુભ જાતિ વિ. નો અનુભવ થઈ રહ્યો છે, તો ફરીથી વિષયાસક્તિમાં

વ્યાકુલ ન બનતાં શુભ કર્મોની કમાણી કરવી જોઈએ. (૧૯-૪૦૩)

સો દાણિં સિ રાય મહાણુભાગો,
મહિડ્ડિઓ પુણ્ણફલોવવેઓ;
ચઇત્તુ ભોગાઇં અસાસયાઇં,
આયાણહેઉં અભિનિક્ખમાહિ. ૨૦

અર્થ : હે ચક્રવર્તી ! જે સંભૂત મુનિ પહેલાં હતા, તે તું હમણાં મહાનુભાગ, મહર્દ્ધિક પુણ્યફલસંપન્ન છો. તે સાધુતાનો પ્રચંડ પ્રભાવ તેં તો જોઈ લીધો છે, તો વિનશ્વર ભોગોનો ત્યાગ કરી સર્વ ચારિત્રધર્મને પાલન કરવા માટે શ્રી ભાગવતી દીક્ષા ધારણ કરો ! (૨૦-૪૦૪)

ઇહ જીવિએ રાય અસાસયમ્મિ,
ધણિયં તુ પુણ્ણાઇં અકુવ્વમાણો;
સે સોયઈ મચ્ચુમુહોવણીએ,
ધમ્મં અકાઊણ પરંમ્મિ લોએ. ૨૧

અર્થ : અહીં મનુષ્યનું આયુષ્ય અતિશય

અસ્થિર છે. વળી જ્યાં પુણ્ય કર્તવ્ય છે, ત્યાં શુભ ક્રિયાને નહીં કરનારો જીવ, મૃત્યુમુખમાં પ્રવેશ કરનાર, ધર્મ કર્યા સિવાય નરક વિ. પરલોકમાં ગયેલો શશીરાજાની માફક અસહ્ય વેદનાથી આર્ત બનેલો પશ્ચાત્તાપ કરે છે કે - 'મેં મનુષ્યજન્મમાં પુણ્ય કર્યું નહીં પણ ઘોર પાપ કર્યું - ઘણું પાપ કર્યું.' (૨૧-૪૦૫)

જહેહ સીહો વ મિયં ગહાય,
મચ્ચૂ નરં નેઇ હુ અન્તકાલે;
ન તસ્સ માયા વ પિયા વ ભાયા,
કાલમ્મિ તમ્મિસ હરા ભવન્તિ. ૨૨

અર્થ : જેમ આ દુનિયામાં સિંહ, મૃગને પકડીને પરલોકમાં પહોંચાડે છે, તેમ અંતકાળે મનુષ્યને મૃત્યુ પરલોકમાં પહોંચાડે છે. તે વખતે માતા, પિતા, ભાઈ વિ. સ્વજનવર્ગ મરનારને મૃત્યુથી બચાવી શકતા નથી, અર્થાત્ પોતાના જીવનનો અંશ આપી જીવતા બનાવી શકતા નથી. (૨૨-૪૦૬)

ન તસ્સ દુક્ખં વિભયન્તિ નાઈઓ,
ન મિત્તવગ્ગા ન સુયા ન બંધવા;
ઈક્કો સયં પચ્ચણુહોઇ દુક્ખં,
કત્તારમેવં અણુજાઇ કમ્મં. ૨૩

અર્થ : મરતી વખતે મરનાર વ્યક્તિને તત્કાલ પ્રાપ્ત થયેલ શારીરિક અને માનસિક દુ:ખને, દૂરસ્થ સ્વજનવર્ગ, મિત્રવર્ગ, પુત્રો અને બંધુવર્ગ વ્હેંચી શકતા નથી અર્થાત્ દૂર કરવામાં સમર્થ થતા નથી, પરંતુ એકલો પોતે જ દુ:ખને અનુભવે છે, કેમ કે - કર્મ કર્તાની જ પાછળ કે સાથે જાય છે. (૨૩-૪૦૭)

ચિચ્ચા દુપયં ચ ચઉપ્પયં ચ,
ખિત્તં ગિહં ધણં ધન્નં ચ સવ્વં;
સકમ્મપ્પબિઓ અવસો પયાઇ,
પરં ભવં સુંદરં પાવગં વા. ૨૪

અર્થ : સ્ત્રી વિ. બે પગવાળાને, ચાર પગવાળા હાથી વિ. ને, ક્ષેત્રને, ઘરને, ધનને, ધાન્યને-એમ સઘળાંયને છોડીને, કર્મપરાધીન

બનેલો સ્વકર્માનુસાર સ્વર્ગ વિ. સુંદર પરલોકમાં અથવા નરક વિ. ખરાબ પરલોકમાં જીવ એકલો જાય છે. (૨૪-૪૦૮)

તં ઈક્કગં તુચ્છ સરીરગં સે,
ચિઈગયં દહિઅ ઉ પાવગેણં;
ભજ્જા ય પુત્તો વિ ય નાયઓ વા,
દાયારમન્નં અણુસંકમન્તિ. ૨૫

અર્થ : તે મરનારે છોડેલા એકલા નિર્જીવ શરીરને - શબને ચિતામાં રાખી, અગ્નિથી બાળીને, સ્ત્રી, પુત્ર, સ્વજનવર્ગ વિ. પોતાના સ્વાર્થસાધક બીજા માણસોનો આશ્રય લે છે. મરનારને થોડા દિવસ પછી ભૂલી જાય છે. (૨૫-૪૦૯)

ઉવણિજ્જઇ જીવિયમપ્પમાયં,
વણ્ણં જરા હરઇ નરસ્સ રાયં !;
પંચાલરાયા વયણં સુણાહિ,
મા કાસિ કમ્માઈં મહાલયાઈં. ૨૬

અર્થ : હે રાજન્ ! તથાવિધ કર્મો, આ ચાલુ

જીવનને પ્રમાદ વગર સમયે સમયે મરણરૂપ આવીચિમરણ દ્વારા મૃત્યુની નજીક લઈ જાય છે. વળી મનુષ્યના મનોહર કાન્તિરૂપ લાવણ્યને વૃદ્ધાવસ્થા નષ્ટ કરે છે. તો હે પાંચાલ રાજા! મારું હિતકર વચન સાંભળો કે - તમે ખૂબ મોટા પંચેન્દ્રિય જીવોની હિંસા વિ. પાપકર્મો કરશો નહિ. (૨૬-૪૧૦)

અહં પિ જાણામિ જહેહ સાહૂ,
જં મે તુમં સાહસિ વક્કમેયં;
ભોગા ઇમે સંગકરા હવન્તિ,
જે દુજ્જયા અજ્જો અમ્હારિસેહિં. **૨૭**

અર્થ : હે સાધુ! આપે મને જે આ ઉપદેશરૂપ વચન કહ્યું તે હું પણ સમજું છું, પરંતુ આ પ્રત્યક્ષ ભોગો મોહ-મમતાના ઉત્પાદક હોઈ, હે આર્ય! અમારા જેવાથી તે છોડી શકાય તેમ નથી. (૨૭-૪૧૧)

હત્થિણ-પુરમ્મિ ચિત્તા !, દટ્ઠૂણં નરવઇં મહિડ્ઢીયં;
કામભોગેસુ ગિદ્ધેણં, નિઆણમસુહં કડં. **૨૮**

તસ્સ મે અપડિકન્તસ્સ; ઇમં એયારિસં ફલં;
જાણમાણે વિ જં ધમ્મં, કામભોગેસુ મુચ્છિઓ. ૨૯

અર્થ : હે પૂર્વભવના ચિત્ર મુનિ! હસ્તિનાપુરમાં સનતકુમાર ચોથા ચક્રવર્તીને મહર્દ્ધિક ને જોઈને, કામભોગાસક્ત મેં પાપાનુબંધી પાપરૂપ નિયાણું બાંધ્યું, તે સમયે તમે મને વાર્યો પણ હું સમજીને પાછો હઠ્યો નહીં. જેમ કે - 'હું ધર્મના જ્ઞાનવાળો હોવા છતાં કામભોગની આસક્તિ-મસ્તીમાં મસ્તાન બન્યો છું' તેનું આ પરિણામ છે. (૨૮+૨૯, ૪૧૨+૪૧૩)

નાગોજહા પંકજલાવસન્નો,
દટ્ઠું થલં નાભિસમેઇ તીરં;
એવં વયં કામગુણેસુ ગિદ્ધા,
ન ભિક્ખુણો મગ્ગમણુવ્વયામો. ૩૦

અર્થ : જેમ જલથી ભરેલા કિચડમાં ડૂબેલો હાથી સ્થળ જોવા છતાં કિનારે આવવામાં અસમર્થ હોય છે, તેમ કામભોગના રંગરાગમાં મસ્ત બનેલા અમે સાધુમાર્ગનું અનુસરણ ન કરી શકીએ. (૩૦-૪૧૪)

અચ્ચેઈ કાલો તરન્તિ રાઈઓ,
ન ચાવિ ભોગા પુરિસાણ નિચ્ચા;
ઉવિચ્ચ ભોગા પુરિસં ચયન્તિ,
દુમં જહા ખીણફલં વ પક્ખી. ૩૧

અર્થ : આયુષ્યનો કાળ વીત્યો જાય છે, તેમજ રાત્રિ અને દિવસો વેગથી ચાલ્યા જાય છે. વળી પુરૂષોને પ્રાપ્ત થયેલ ભોગો શાશ્વતકાલીન નથી, કેમ કે - જેમ ફલ વગરના વૃક્ષને પંખીઓ છોડી દે છે, તેમ પુણ્યશૂન્ય પુરૂષને ભોગો છોડી દે છે. (૩૧-૪૧૫)

જઇ તં સિ ભોગે ચઇઉં અસત્તો,
અજ્જાઇં કમ્માઇં કરેહિ રાયં,
ધમ્મ ઠિઓ સવ્વપયાણુકમ્પી,
તો હોહિસિ દેવો ઇઓ વિઉવ્વી. ૩૨

અર્થ : જો તમે ભોગત્યાગ કરવા અશક્ત છો, તો હે રાજન્ ! શિષ્ટ જનને ઉચિત કાર્યો કરો ! સમ્યગ્ દૃષ્ટિ વિ.ના આચારરૂપ ગૃહસ્થધર્મમાં રહી સર્વ પ્રાણીઓ ઉપર દયાવાળા બનો ! એટલે આ પછીના

ભવમાં તમે વૈક્રિયશરીરધારી વૈમાનિક દેવ બનશો. (૩૨-૪૧૬)

ન તુજ્ઝ ભોગે ચઇઊણ બુદ્ધિ,
ગિદ્ધો સિ આરમ્ભપરિગ્ગહેસુ;
મોહં કઓ ઈત્તિઓ વિપ્પલાવો,
ગચ્છામિ રાયં આમન્તિઓ સિ. ૩૩

અર્થ : ભોગો અને અનાર્ય કાર્યોને છોડવા માટે તમારી બુદ્ધિ જ થતી નથી તથા પાપવ્યાપારો અને સચિત્તાચિત્ત વસ્તુ સ્વીકારવામાં તમો અત્યંત આસક્ત છો. અત્યાર સુધી તમને સમજાવવા સારૂ કરેલ પ્રયત્ન નિષ્ફળ ગયેલ છે. તો હે રાજન્ ! તમને જણાવું છું કે - હું હવે જાઉં છું. (૩૩-૪૧૭)

પંચાલરાયા વિ ય બમ્ભદત્તો,
સાહુસ્સ તસ્સ વયણં અકાઉં;
અણુત્તરે ભુંજિય કામભોગે,
અણુત્તરે સો નરએ પવિટ્ઠો. ૩૪

અર્થ : ત્યાર બાદ પાંચાલરાજા વજતંદુલની

માફક નહીં ભેદાયેલો, ભારેકર્મી હોઈ તે મુનિનું વચન નહીં પાળીને, સર્વોત્તમ કામભોગોને ભોગવીને, સકલ નરકમાં શ્રેષ્ઠ સાતમી નરકના અપ્રતિષ્ઠાન નરકાવાસમાં તેં નારકી તરીકે ઉત્પન્ન થયો. (૩૪-૪૧૮)

ચિત્તો વિ કામેહિં વિરત્તકામો,
ઉદત્તચારિત્તતવો મહેસી;
અણુત્તરં સંજમ પાલઇત્તા,
અણુત્તરં સિદ્ધિગઇં ગય. **૩૫**

॥ ત્તિ બેમિ. ॥

અર્થ : વળી ચિત્રમહર્ષિ પણ કામભોગોની અભિલાષાથી રહિત બની, પ્રધાન સર્વ વિરતિરૂપ ચારિત્ર અને બાર પ્રકારના તપવાળા થયેલ સર્વોત્તમ સંયમનું પાલન કરી, સર્વ લોકાકાશ ઉપર રહેલ સિદ્ધિ નામની ગતિમાં પહોંચ્યા. આ પ્રમાણે હે જંબૂ! હું કહું છું. (૩૫-૪૧૯)

(ઇઇ ચિત્તસમ્ભૂઇજ્જં સમત્તં (૧૩))

❖ ❖ ❖

૧૪ શ્રી ઇષુકારીય અધ્યયન

દેવા ભવિત્તાણ પુરે ભવમ્મી,
કેઈ ચુઆ એગવિમાણવાસી;
પુરે પુરાણે ઈસુઆરનામે,
ખાએ સમિદ્ધે સુરલોઅરમ્મે. ૧

સકમ્મસેસેણ પુરાકએણં,
કુલેસુદગ્ગેસુ ય તે પસૂયા;
નિવ્વિણ્ણસંસારભયા જહાય,
જિણિંદમગ્ગં સરણં પવન્ના. ૨

પુમત્તમાગમ્મ કુમાર દો વિ,
પુરોહિઓ, તસ્સ જસા ય પત્તી;
વિસાલકિત્તી ય તહેસુઆરો,
રાઈડત્થ દેવી કમલાવઈ અ. ૩

અર્થ : પૂર્વભવમાં એક નલિનીગુલ્મ નામના વિમાનમાં રહેનારા કેટલાક દેવો થઈને, ત્યાંથી ચ્યવીને, જુના ઈષુકારી નામક સમૃદ્ધ સુરલોક સમાન રમણીય

નગરમાં, પૂર્વે કરેલ અને બાકી રહેલ પોતાના પુણ્યપ્રકૃતિરૂપ કર્મથી ઉંચા કુલોમાં જન્મ ધારણ કરનારા, સંસારભયથી ઉદ્વેગ પામી અને ભોગ વિ. છોડી શ્રી જિનેન્દ્રમાર્ગનું શરણ સ્વીકારનારા થયા. તેમાં પુરૂષપણું પામનાર બન્નેએ કુમારાવસ્થામાં અને ભૃગુ નામના પુરોહિત, તેની પત્ની યશા તથા વિશાલ કીર્તિવાળા ઈષુકાર રાજા, તેમની પટ્ટરાણી કમલાવતી, એ સર્વેએ શ્રી જિનેન્દ્રમાર્ગ સ્વીકાર્યો (૧ થી ૩, ૪૨૦ થી ૪૨૨)

જાઈજરામચ્ચુભયાભિભૂઆ,
બહિંવિહારાભિનિવિટ્ઠચિત્તા;
સંસારચક્કસ્સ વિમોક્ખણટ્ઠા,
દટ્ઠુણ તે કામગુણે વિરત્તા. ૪

પિઅપુત્તગા દોન્નિ વિ માહણસ્સ,
સકમ્મસીલસ્સ પુરોહિઅસ્સ;
સરિત્તુ પોરાણિય તત્થ જાઇં,
તહા સુચિણ્ણં તવ સંજમં ચ. ૫

અર્થ : જન્મ-જરા-મૃત્યુના ભયથી ડરેલા અને મુક્તિમાં બદ્ધાગ્રહ ચિત્તવાળા તે બંને કુમારો, સાધુઓને જોઈ સંસારચક્રમાંથી છૂટવા માટે શબ્દ વિ. વિષયો પ્રત્યે વૈરાગી બનેલા, તે ઈષુકારપુરમાં યજ્ઞ વિ.ના અનુષ્ઠાનમાં પરાયણ-શાંતિકર્મ કરનાર ભૃગુ નામના પુરોહિતના પ્રિય પુત્રો, પૂર્વભવ સંબંધી પોતાની જાતને તથા આરાધેલ તપ - સંયમને યાદ કરી વિષયવાસનાથી વિરકત બન્યા. (૪+૫, ૪૨૩+૪૨૪)

તે કામભોગેસુ અસજ્જમાણા,
માણુસ્સએસું જે આવિ દિવ્વા;
મોક્ખાભિકંખી અભિજાયસડ્ઢા,
તાયં ઉવાગમ્મ ઇમે ઈદાહુ. ૬

અર્થ : પુરોહિતના આ બંને કુમારો, મનુષ્યના અને દિવ્ય કામભોગોમાં રસ વગરના, મોક્ષાભિલાષી અને ઉત્પન્ન તત્ત્વની રૂચિવાળા, પોતાના પિતાશ્રીની પાસે આવી તેમને નીચે જણાવેલ

વચન કહે છે. (૬-૪૨૫)

અસાસયં દટ્ઠું ઇમં વિહારં,
બહુઅન્તરાયં ન ય દીહમાઉં;
તમ્હા ગિહંસિ ન રઇં લભામો,
આમન્તયામો ચરિસ્સામુ મોણં. ૭

અર્થ : આ પ્રત્યક્ષ અનુભવાતી મનુષ્યપણાની સ્થિતિ, અનિત્ય, ઘણા રોગ વિ. અંતરાયોવાળી તથા દીર્ઘ આયુષ્ય વગરની જોઈને, હે તાત ! અમે ગૃહવસ્થાવાસમાં શાંતિ મેળવી શકતા નથી, તેથી આપની મંજુરી જોઈએ. આપની આજ્ઞા મળતાં જ અમે સંયમનો સ્વીકાર કરવાના છીએ. (૭-૪૨૬)

અહ તાયઓ તત્થ મુણીણ તેસિં,
તવસ્સ વાઘાયકરં વયાસી;
ઇમં વયં વેદવિદો વયન્તિ,
જહા ન હોઈ અસુઆણ લોગો. ૮

અર્થ : આ વખતે મુનિભાવને પામનાર બંને

કુમારના પિતા, તપ અને તમામ ધર્માનુષ્ઠાનને વ્યાઘાત પહોંચાડનારું વચન બોલ્યા કે - હે પુત્રો ! વેદોના વેત્તાઓ કહે છે કે - 'પુત્ર વગરના પુરૂષોની પરલોકમાં ગતિ નથી.' (૮-૪૨૭)

અહિજ્જ વેએ પરિવિસ્સ વિપ્પે,
પુત્તે પરિટ્ઠપ્પ ગિહંસિ જાયા !;
ભુચ્ચાણ ભોએ સહ ઇત્થિઆહિં,
આરણગા હોહ મુણી પસત્થા. ૯

અર્થ : હે પુત્રો ! તમે બંને વેદોનું અધ્યયન કરી, બ્રાહ્મણોને જમાડી, પુત્રોને ગૃહસ્થાશ્રમમાં તૈયાર કરી તેઓને ભાર સોંપી, તેમજ સ્ત્રીઓની સાથે ભોગોને ભોગવી, પ્રશસ્ત અરણ્યવાસી તાપસવ્રતધારી બનજો ! (૯-૪૨૮)

સોયગ્ગિણા આયગુણિંધણેણં,
મોહાનિલા પજ્જલણાહિએણં;
સંતત્તભાવં પરિતપ્પમાણં,
લાલપ્પમાણં બહુહા બહું ચ. ૧૦

પુરોહિયં તં કમસોડણુર્ણિન્તં,
નિમંતયન્તં ચ સુએ ધણેણં;
જહક્કમં કામગુણેહિં ચેવ,
કુમારગા તે પસમિક્ખ વક્કં. ૧૧

અર્થ : અનાદિકાલના સહચારી રાગ વિ. ઇંધનવાળા, મોહરૂપી વાયુથી અધિક જલનાર, પુત્રવિયોગની કલ્પનાજન્ય શોકાગ્નિથી સંતપ્ત અંતઃકરણવાળા, એથી જ ચારેય બાજુથી દાઝેલા, અનેક વાર ઘણા વચનોને બોલનાર, પુત્રોને મનાવનાર તેમજ ધનથી અને યથાક્રમ ભોગો વિ. દ્વારા રીઝવનારા પોતાના પિતા પુરોહિતને અર્થાત્ મોહાધીન મતિવાળા પિતાને જોઈ, બન્ને કુમારો નીચે જણાવેલ વચનો કહે છે (૧૦+૧૧, ૪૨૯+૪૩૦)

વેઆ અહીયા ન હવન્તિ તાણં,
ભુત્તા દિઆ નિંન્તિ તમં તમેણં;
જાયા ય પુત્તા ન હવન્તિ તાણં,
કો નામ તે અણુમન્નિજ્જ એઅં. ? ૧૨

અર્થ : વેદોનું અધ્યયન માત્ર દુર્ગતિપતનથી બચાવી શકતું નથી. કુમાર્ગપ્રરૂપક પશુવધ વિ. કરનાર બ્રાહ્મણોને પાત્રબુદ્ધિથી આપેલું ભોજન તમસ્તમા નરકમાં લઈ જાય છે. નરકાદિમાં પડતા પ્રાણીઓનું સંરક્ષણ પેદા થયેલા પુત્રો કરી શકતા નથી. તો કોણ વિવેકી પુરૂષ આ પૂર્વોક્ત વેદાધ્યયન વિ.ને સત્યરૂપે સ્વીકારી શકે? (૧૨-૪૩૧)

ખણમિત્તસુક્ખા બહુકાલદુક્ખા,
પકામદુક્ખા અનિકામસુક્ખા;
સંસારમોક્ખસ્સ વિપક્ખભૂઆ,
ખાણી અણત્થાણ ઉ કામભોગા. ૧૩

અર્થ : ક્ષણ માત્ર સુખ દેનારા, બહુ કાળ સુધી નરક વિ. ગતિઓમાં દુઃખ દેનારા, તુચ્છ સુખ આપનારા પરંતુ અત્યંત-અનંતદુરંત દુઃખ આપનારા અને સંસારમાંથી મુક્ત બનવા માટે રોકનારા-શત્રુભૂત, અનર્થોની ખાણરૂપ કામભોગો છે. (૧૩-૪૩૨)

પરિવ્વયન્તે અનિયત્તકામે, અહો ય રાઓ પરિતપ્પમાણે;
અન્નપ્પમત્તે ધણમેસમાણે, પપ્પોતિ મચ્ચું પુરિસે જરં ય. ૧૪

અર્થ : વિષયભોગની તૃષ્ણાની તૃપ્તિ વગરનો, વિષય સુખના લાભ સારૂ જ્યાં-ત્યાં ભટકતો, રાત-દિવસ તેની પ્રાપ્તિ માટે ચારેય બાજુથી ચિંતાની આગથી સળગતો, સ્વજનના કાર્યમાં આસક્ત ચિત્તવાળો તથા વિવિધ ઉપાયોથી ધનની એષણા કરનાર પુરૂષ, જરા અને મૃત્યુને પામે છે. (૧૪-૪૩૩)

ઇમં ચ મે અત્થિ ઇમં ચ નત્થિ,
ઇમંચ મે કિચ્ચ ઇમં અકિચ્ચં;
તં એવમેવં લાલપ્પમાણં,
હરા હરંતિ ત્તિ કહં પમાઓ ? ૧૫

અર્થ : આ ધાન્ય વિ. મારાં છે, આ રૂપું વિ. મારાં નથી, આ ઘર વિ. કામ કરવાનાં છે અને આ આરંભેલ વેપાર વિ. કાર્યો કરવાના નથી, - આ પ્રમાણે ફોગટ બકવાદ કરનાર તે પુરૂષને, દિવસ અને રાત, આ ભવમાંથી ઉપાડી બીજા, ભવમાં લઈ જાય છે; માટે

શું ધર્મમાં પ્રમાદ કરવો? (૧૫-૪૩૪)

ધણં પભૂયં સહ ઇત્થિયાહિં,
સયણા તહા કામગુણા પગામા;
તવં કએ તપ્પઈ જસ્સ લોગો,
તં સવ્વ સાહીણમિહેવ તુબ્ભં. ૧૬

અર્થ : જે ધન વિ.ના કાજે લોક, કષ્ટાનુષ્ઠાનરૂપ તપને કરે છે, તે સઘળું તમારા બંનેની પાસે આ ઘરમાં ભરેલું છે. જેમ કે - ઘણું ધન, સ્ત્રીઓ, સ્વજન વર્ગ, મનોહર શબ્દ વિ. વિષયો છે. તો કહો બેટા! તમો કયી વસ્તુ મેળવવા તપસ્યામાં ઉદ્યમી બની રહ્યા છો? (૧૬-૪૩૫)

ધણેણ કિં ધમ્મધુરાહિ-ગારે,
સયણેણ વા કામગુણેહિં ચેવ ?;
સમણા ભવિસ્સામુ ગુણોહધારી,
બહિંવિહારા અભિગમ્મ ભિક્ખં. ૧૭

અર્થ : સાત્ત્વિક ધુરંધરો ધર્મને જ વહન કરે છે, માટે ધર્મરૂપી ધુરાના પ્રસ્તાવમાં ધન, સ્વજનો

અથવા શબ્દ વિ. વિષયોનું કાંઈ પ્રયોજન નથી. આથી અમે બંને ક્ષમા વિ. ગુણસમૂહને ધારણ કરનારા, અપ્રતિબદ્ધ વિહાર કરનારા અને નિર્દોષ ભિક્ષાનો આશ્રય કરનારા શ્રમણ મુનિઓ બનીશું. (૧૭-૪૩૬)

જહા ય અગ્ગી અરણી અસન્તો,
ખીરે ઘયં તિલ્લમહા તિલેસુ;
એવમેવ જાયા ! સરીરંમિ સત્તા,
સંમુચ્છઈ નાસઇ નાવચિટ્ઠે. ૧૮

અર્થ : હે પુત્રો ! જેમ અગ્નિ અરણિના લાકડામાં પહેલાંથી નથી હોતો, પરંતુ રગડવાથી ત્યાં ઉત્પન્ન થાય છે. જેમ દૂધમાં ઘી અને તલમાં તેલ ઉત્પન્ન થાય છે, એજ પ્રમાણે શરીરમાં પૂર્વ અવિદ્યમાન જીવો પણ ઉત્પન્ન થાય છે તથા વાદળાંના સમુદાયની માફક વિનાશ પામે છે. શરીરનો નાશ થવાથી આત્માનો (પર્યાયથી) નાશ થાય છે. (૧૮-૪૩૭)

નો ઇન્દિઅગિજ્ઝો અમુત્તભાવા,
અમુત્તભાવા વિ ય હોઇ નિચ્ચો;
અજ્ઝત્થહેઉં નિઅઓડસ્સ બન્ધો,
સંસારહેઉં ચ વયન્તિ બન્ધં. ૧૯

અર્થ : આ આત્મારૂપી નહીં હોવાથી ઇંદ્રિયગ્રાહ્ય નથી, પણ અમૂર્ત્તભાવ હોવાથી આકાશની માફક નિત્ય છે. જેમ અમૂર્ત્ત એવા આકાશને મૂર્ત્ત એવા ઘટ વિ.ની સાથે સંબંધ થાય છે, તેમ આત્મસ્થ મિથ્યાત્વ વિ.ના કારણોથી આત્માને કર્મોની સાથે સંયોગસંબંધ નિયત થાય છે, એ જ સંસારનો મુખ્ય હેતુ છે. (૧૯-૪૩૮)

જહા વયં ધમ્મમયાણમાણા,
પાવં પુરા કમ્મમકાસિ મોહા;
ઉરબ્ભમાણા પરિર ક્ખિઅન્તા,
તં નેવ ભુજ્જો વિ સમાયરામો. ૨૦

અર્થ : જેમ અમે બંનેએ પહેલાં સમ્યગ્દર્શન વિ. રૂપ ધર્મને નહીં જાણવાથી અને તત્ત્વને નહીં

જાણવારૂપ મોહથી પાપહેતુ કર્માનુષ્ઠાન કર્યું. ઘરમાંથી નીકળવાનું નહીં પામનારા અને નોકરોની રક્ષા નીચે રહેલા અમે, હવે વસ્તુસ્વરૂપનું જ્ઞાન થવાથી મુનિઓના દર્શન વિ. નહીં કરવાનું પાપકર્મ કરવાના નથી. (૨૦-૪૩૯)

અબ્ભાહયમ્મિ લોગંમ્મિ, સવ્વઓ પરિવારિએ;
અમોહાહિં પડન્તીહિં, ગિહંસિ ન રઇં લભે. ૨૧

અર્થ : જેમ મૃગબંધની રૂપ વાગુરાથી ઘેરાયેલ હરણ, અમોઘ બાણોથી શિકારી વડે હણાયેલ આનંદ પામી શકતો નથી, તેમ ચારેય બાજુથી પડતી શસ્ત્ર સમાન અમોઘાઓથી ઘેરાયેલ અને પીડિત લોકમાં ગૃહવાસમાં અમે બંને આનંદ પામી શકતા નથી. (૨૧-૪૪૦)

કેણ અબ્ભાહઓ લોગો ?, કેણ વા પરિવારિતો ?;
કા વા અમોહા વુત્તા જાયા ! ચિન્તાપરો હુમિ ? ૨૨

અર્થ : શિકારી સરખા કોનાથી ઘેરાયેલ લોક છે ? અથવા વાગુરાના સ્થાનમાં કોણ છે ? અમોઘ

પ્રહરણ જેવા કોણ છે ? હે પુત્રો ! આ પ્રશ્નોનો તમે જવાબ આપો ! હું તે જાણવા ઉત્સુક છું. (૨૨-૪૪૧)

મચ્ચુણા ડબ્ભાહઓ લો ગો, જરાએ પરિવારિઓ;
અમોહા રચણી વુત્તા, એવં તાય ! વિયાણહ. ૨૩

અર્થ : શિકારી સમાન મૃત્યુથી પીડિત લોક, જાલના સ્થાનમાં જરા અવસ્થા અને અમોઘ શસ્ત્રના સ્થાનમાં રાત્રિ - દિવસો છે, કેમ કે રાત - દિવસરૂપી શસ્ત્રોના ઘાથી પ્રાણીઓનો નાશ થતો રહે છે. હે તાત ! આ પ્રશ્નોના ઉત્તારો આપ સમજો. (૨૩-૪૪૨)

જા જા વચ્ચઈ રચણી, ન સા પડિનિયત્તઈ;
અહમ્મં કુણમાણસ્સ, અફલા જન્તિ રાઇઓ. ૨૪

અર્થ : જે જે રાત્રિઓ અને દિવસો જાય છે, તે તે ફરીથી પાછા આવતા નથી. અધર્મનું આચરણ કરનાર પ્રાણીઓના તે રાત્રિ - દિવસો નિષ્ફળ જાય છે. અધર્મનું કારણ ગૃહવાસ છે, માટે તેનો ત્યાગ શ્રેયસ્કર છે. (૨૪-૪૪૩)

જા જા વચ્ચઈ રણચી, ન સા પડિનિયત્તઈ;
ધમ્મં ચ કુણમાણસ્સ, સફલા જન્તિ રાઇઓ. ૨૫

અર્થ : જે જે રાત્રિ - દિવસો જાય છે, તે તે ફરીથી પાછા આવતા નથી. ધર્મનું આચરણ કરનાર પ્રાણીઓના તે રાત્રિ - દિવસો સફલ છે, માટે અમારો જન્મ સફલ કરવા સારૂ અમે વ્રત - દિક્ષા સ્વીકારીશું (૨૫-૪૪૪)

એગઓ સંવસિત્તા ણં, દુહઓ સમ્મત્તસંજુયા;
પચ્છા જાયા ! ગમિસ્સામો, ભિક્ખમાણા કુલે કુલે. ૨૬

અર્થ : એક સ્થાનમાં સાથે રહીને, હું અને તમે બંને એટલે આપણે ત્રણ જણાંઓ સમ્યક્ત્વ સહિત શ્રાવકધર્મનું પહેલાં પાલન કરી, પછીથી દીક્ષા લઈને ઘરે ઘરે ભિક્ષા ગ્રહણ કરનારા વિ. ક્રમથી વિહાર કરનારા થઈશું. (૨૬-૪૪૫)

જસ્સડત્થિ મચ્ચુણા સક્ખં, જસ્સ વડત્થિ પલાયણં;
જો જાણે ન મરિસ્સામિ, સો હુ કંખે સુએ સિયા. ૨૭

અર્થ : જેની મૃત્યુની સાથે દોસ્તી છે, જે મૃત્યુથી

બીજે નાસી શકે છે તથા જે એમ જાણે છે કે - 'હું મરીશ નહીં.' તે જ પ્રાણી આ કાર્ય આવતી કાલે કરીશ - એમ ઈચ્છે કે બોલી શકે; પરંતુ જ્યાં એ શક્યતા નથી ત્યાં મુલત્વી રાખ્યાના માઠાં ફળ છે - એમ વિચારી કાલે કરવાનું આજે કરો અને આજે કરવાનું હમણાં કરો. (૨૭-૪૪૬)

અજ્જેવ ધમ્મં પડિવજ્જયામો,
જહિં પવન્ના ન પુણબ્ભવામો;
અણાગયં નેવ ય અત્થિ કિંચિ,
સદ્ધાખમં ણે વિણઇત્તુ રાગં. ૨૮

અર્થ : તો આજે જ અમે શ્રી ભાગવતી દીક્ષા સ્વીકારીશું. દીક્ષાને પામેલા અમે હવે ફરીથી જન્મ વિ. વિભાવ પર્યાયોનો અનુભવ નહીં કરીએ. વળી આ સંસારમાં સુંદર વિષયસુખ વિ. કોઈ વસ્તુ અપ્રાપ્ત નથી, કેમ કે - જીવોએ સંસારના સર્વ પદાર્થો અનંતી વાર મેળવેલ છે. આથી સ્વજન-સંબંધી સ્નેહરાગનો ત્યાગ કરીને અમોને ધર્માનુષ્ઠાન કરવા સમર્થ શ્રદ્ધા વર્તે છે. (૨૮-૪૪૭)

પહીણપુત્તસ્સ હુ નત્થિ વાસો,
વાસિટ્ઠિ ભિક્ખાયરિયાઈ કાલો;
સાહાહિં રુક્ખો લભઈ સમાહિં,
છિન્નાહિં સાહા હિં તમેવ ખાણું. ૨૯

અર્થ : બંને પુત્રો વગર મારે ઘરે રહેવું ઠીક નથી. હે વાશિષ્ઠિ ! વશિષ્ઠ ગોત્રમાં ઉત્પન્ને ! દીક્ષાનો કાલ વર્તે છે, કેમ કે - શાખાઓથી વૃક્ષો સમાધિ પામે છે. જેમ છેદાયેલી શાખાઓથી તે જ વૃક્ષને લોક ઠુંઠું કહે છે, તેમ મારે પણ આ છોકરાઓ સમાધિના હેતુઓ છે. તેના વગર હું પણ ઠુંઠા જેવો જ છું. (૨૯-૪૪૮)

પંખાવિહૂણો વ જહેવ પક્ખી,
ભિચ્ચવિહૂણો વ્વ રણે નરિન્દો;
વિવન્નસારો વણિઓ વ્વ પોએ,
પહીણપુત્તો મિ તહા અહં પિ. ૩૦

અર્થ : વળી જેમ આ લોકમાં પાંખ વગરનો પંખી, નોકર વગરનો રણમાં રાજા અને જહાજ તૂટી ગયા પછી સોનું વિ. દ્રવ્ય વગરનો વાણીયો - વેપારી,

દુઃખ પામી વિષાદ પામે છે, તેમ પુત્ર વગરનો હું દુઃખી બની ખેદ પામું છું. (૩૦-૪૪૯)

સુસંભિયા કામગુણા ઇમે તે,
સંપિણ્ડિયા અગ્ગરસા પભૂયા;
ભુંજામુ તા કામગુણે પગામં,
પચ્છા ગમિસ્સામિ પહાણમગ્ગં. ૩૧

અર્થ : આપના ઘરમાં આ પ્રત્યક્ષ દેખાતા પંચેન્દ્રિય સુખદ પદાર્થો ખૂબ ખૂબ ભર્યાં પડેલ છે. વળી તે સઘળાં એક જ સ્થાનમાં ભેગાં કરી રાખેલ છે તથા મધુર રસ વિ.થી સંપન્ન અર્થાત્ શૃંગારરસના ઉત્તેજક છે. તે અલ્પ નહીં પરંતુ પ્રચુર માત્રામાં છે. આથી આ કામભોગોને આપ યછેચ્છ ભોગવો ! જ્યારે વૃદ્ધાવસ્થા આવશે ત્યારે સંયમને સ્વીકારીશું. (૩૧-૪૫૦)

ભુત્તા રસા ભોઈ; જહાતિ ણે વઓ,
ન જીવિઅટ્ઠા એ જહામિ ભોએ;
લાભં અલાભં ચ સુહં ચ દુક્ખં,
સંવિક્ખમાણો ચરિસ્સામિ મોણં. ૩૨

અર્થ : હે ભવતિ ! બ્રાહ્મણી ! મધુર કે શૃંગારરસ અને કામભોગો મેં ખૂબ ભોગવી લીધેલ છે, જેથી બાકીની જુવાની કે જીવન ખલાસ ન થાય તે પહેલાં અમો દીક્ષા લઈએ તે યુક્ત છે. ભવાંતરમાં ભોગરૂપ અસંયમ જીવનને ખાતર હું આ ભોગોનો ત્યાગ કરતો નથી, પરંતુ લાભાલાભ - સુખ - દુઃખ વિ.માં સમતાભાવને ધારણ કરતો હું સંયમ સ્વીકારીશ. (૩૨-૪૫૧)

મા હુ તુમં સોયરિયાણ સમ્ભરે,
જુન્નો વ હંસો પડિસોયગામી;
ભુંજાહિ ભોગાઇં મએ સમાણં,
દુક્ખં ખુ ભિક્ખાયરિયા વિહારો. **33**

અર્થ : જેમ નદીના પ્રવાહમાં પ્રતિકૂળ પ્રવાહે વહેતો બુઢ્ઢો હંસ, અતિ કષ્ટનો આરંભ કરવા છતાં અશક્ત બનેલો પાછળથી અનુકૂળ પ્રવાહમાં દોડે છે, તેમ તમે પણ વ્રતભારને વહન કરવામાં અસમર્થ બનશો, તેમજ સ્વજનો અને ભોગોને પાછા યાદ

કરશો. આથી હું કહું છું કે - મારી સાથે ભોગોને ભોગવો ! જુઓ કે - ભિક્ષા માટે ફરવું અને એક ગામથી બીજા ગામે વિહાર કરવો વિ. અનેક પ્રકારનું દુઃખ છે, તેથી પહેલાં વિચાર કરો અને પછી પગલું ભરો (૩૩-૪૫૨)

જહા ય ભોઈ ! તણુઅં ભુઅંગમા,
નિમ્મોઅણિં હેચ્ચ પલેઇ મુત્તો ;
એમેએ આયા પયહન્તિ ભોએ,
તે હં કહં નાણુગમિસ્સમિક્કો ? ૩૪

અર્થ : હે બ્રાહ્મણી ! જેમ સાપ પોતાના શરીર ઉપરની કાંચળી છોડી મુક્ત બની ફરતો રહે છે અને કાંચળીને ફરીથી પણ જોતો નથી, તેમ આ આપણા બંને પુત્રો ભોગોને જ્યારે છોડી રહ્યા છે તો હું પણ તેમની સાથે દીક્ષા કેમ ગ્રહણ ન કરું ? મારે એકલાને ઘરમાં રહેવાથી શું ? હું અવશ્ય દીક્ષા લઈશ અને તે પાળીશ, તેમજ સંસારમાં પાછો આવવાનો નથી જ. (૩૪-૪૫૩)

છિન્દિત્તુ જાલં અબલં વ રોહિઆ,
મચ્છા જહા કામગુણે પહાય;
ધોરેજ્જ સીલા તવસા ઉદારા,
ધીરા હુ ભિક્ખાયરિયં ચરન્તિ. 35

અર્થ : હે બ્રાહ્મણી ! જેમ રોહિત જાતિના માછલાંઓ જુની યા નવી જાળને છેદીને સુખપૂર્વક વિચરે છે, તેમ જાલ સમાન સુંદર વિષયભોગોને છોડી, ધુરંધર વૃષભની માફક ઉપાડેલ ભારને વહન કરવારૂપ શીલસંપન્ન, અનશન વિ. તપથી શ્રેષ્ઠ બનેલ ધીર પુરૂષો દીક્ષાને સ્વીકારે છે, તેમ હું પણ તેમની માફક સંયમ ગ્રહણ કરીશ. (૩૫-૪૫૪)

નભેવ્વ કોંચા સમઇક્કમન્તા,
તયાણિ જાલાણિ દલિત્તુ હંસા;
પલિન્તિ પુત્તા ય પઈ અ મજ્ઝં,
તે હં કહં નાણુગમિસ્સમિક્કા ? 36

અર્થ : જેમ ક્રૌંચ પંખીઓ અને હંસો વિસ્તૃત જાળોનું છેદન કરી તે તે પ્રદેશોનું ઉલ્લંઘન કરતા

આકાશમાં સ્વતંત્ર ઉડે છે, તેમ મારા બે પુત્રો અને પતિ વિસ્તૃત જાળ સરખી વિષયાસક્તિને ત્યાગી, આકાશ સમાન નિર્લેપ સંયમમાર્ગમાં તે તે સંયમસ્થાનોનું પાલન કરવા જાય છે; તો હું એકલી તેમના સંયમમાર્ગનું કેમ અનુસરણ ન કરું ? અર્થાત્ તેઓની સાથે હું પણ પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરીશ. (૩૬-૪૫૫)

પુરોહિઅં તં સસુઅં સદારં,
સુચ્ચાડભિનિક્ખમ્મ પહાય ભોએ;
કુડુમ્બસારં વિઉલુત્તમં તં,
રાયં અભિક્ખં સમુવાય દેવી. ૩૭

અર્થ : ઘરમાંથી નીકળી, ભોગોને છોડી, પુત્રો અને પ્રિયા સહિત પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરનાર પુરોહિત છે - એમ સાંભળી, તે પુરોહિતે છોડેલ ઉત્તમ અને પુષ્કળ ધન-ધાન્ય વિ. ગ્રહણ કરતા રાજાને કમલાવતી નામની રાણી સારી રીતિએ સમજાવવા લાગી. (૩૭-૪૫૬)

વન્તાસી પુરિસો રાયં ! ન સો હોઈ પસંસિઓ;
માહણેણ પરિચ્ચત્તં, ધણં આયાઉમિચ્છસિ. ૩૮

અર્થ : હે રાજન્ ! વમન કરેલ-ત્યક્ત વસ્તુને ભોગવનાર પુરૂષ બુદ્ધિમાનોથી પ્રશંસાપાત્ર થતો નથી. બ્રાહ્મણે છોડેલ ધનગ્રહણની આપ ઈચ્છા કરો છો, માટે આપ વાંતાશી બનો છો. આપ જેવાઓને વાંતાશી બનવું એ ઉચિત નથી. (૩૮-૪૫૭)

સવ્વં જગં જઇ તુહં, સવ્વં વા વિ ધણં ભવે;
સવ્વં પિ તે અપજ્જત્તં, નેવ તાણાય તં તવ. ૩૯

અર્થ : વળી સઘળું જગત્ અથવા સકલ ધન જો આપને આધીન થાય. તો પણ આપની ઈચ્છા પૂરવા માટે તે શક્તિમાન થતું નથી, કેમ કે - આશા અનંત છે. તેમજ જન્મ-મરણ વિ.ના વિનાશરૂપ રક્ષણ માટે તે સઘળું જગત્ અને ધન સમર્થ નથી. (૩૯-૪૫૮)

મરિહિસિ રાય ! જયા તયા વા,
મણોરમે કામગુણે પહાય;
ઈક્કો હુ ધમ્મો નરદેવ ! તાણં,
ન વિજ્જઅે અન્નમિહેહ કિંચિ. ૪૦

અર્થ : હે રાજન્ ! જ્યારે - ત્યારે કોઈ પણ

સમયે મનોહર કામભોગોને છોડી આપ અવશ્ય મરવાના જ છો. આપની સાથે કાંઈ પણ આવશે નહીં. નર અને દેવનેરક્ષણ કરનાર એક જ ધર્મ છે. આ ધર્મ સિવાય બીજું કાંઈ મરણ સમયે રક્ષક નથી. (૪૦-૪૫૯)

નાહં રમે પક્ખિણિ પંજરે વા,
સંતાણ છિન્ના ચરિસ્સામિ મોણં;
અકિંચણા ઉજ્જુકડા નિરામિસા,
પરિગ્ગ હારમ્ભ નિઅત્ત દોસા. ૪૧

અર્થ : જેમ પંખી પાંજરામાં સુખનો અનુભવ કરતું નથી, તેમ હું પણ જરા વિ. ઉપદ્રવોથી ભરેલ ભવરૂપી પાંજરામાં સુખનો અનુભવ કરતી નથી. સ્નેહપરંપરાની શૃંખલાને તોડી, પરિગ્રહથી રહિત થઈ, આચરણમાં સરલતા રાખી, વિષયવાસનાહીન બની, તેમજ પરિગ્રહ અને આરંભરૂપી દોષોથી અટકીનેં હું મુનિપણું આચરીશ. (૪૧-૪૬૦)

દવગ્ગિણા જહાડરણ્ણે, ડજ્ઝમાણેસુ જન્તુસુ;
અન્ને સત્તા પમોઅન્તિ, રાગ-દોસવસં ગયા. ૪૨

અર્થ : જેમ વનમાં દાવાનળ દ્વારા બળી રહેલા જંતુઓને જોઈને, રાગ-દ્વેષથી વશીભૂત બનેલા અવિવેકી પ્રાણીઓ ખુશ થાય છે. (૪૨-૪૬૧)

એવમેવ વયં મૂઢા, કામભોગેસુ મુચ્છિઆ;
ડજ્ઝમાણં ન બુજ્ઝામો, રાગ-દોષગ્ગિણા જગં. ૪૩

અર્થ : એવી રીતિએ અમે મોહવશ ફસાયેલા અને કામભોગોમાં આસક્ત બનેલા, રાગ-દ્વેષાગ્નિથી બળી રહેલા પ્રાણીસમુદાયરૂપ જગતને જાણી શકતા નથી; તેથી અમે પણ ભોગોનો ત્યાગ નહીં કરવાથી અજ્ઞાનીઓ જ છીએ. (૪૩-૪૬૨)

ભોગે ભુચ્ચા વમિત્તા ય, લહુભૂયવિહારિણો;
આમોદમાણા ગચ્છન્તિ, દિયા કામકમા ઇવ. ૪૪

અર્થ : પૂર્વકાળમાં ભોગોને ભોગવી અને ઉત્તરકાળમાં તે ભોગોને છોડી, વાયુની માફક અપ્રતિબદ્ધવિહારી બનેલા, તથાવિધ અનુષ્ઠાનથી

હર્ષવાળા બની વિવક્ષિત સ્થાનમાં વિચરે છે. જેમ પંખીઓ જ્યાં જ્યાં રૂચિ થાય ત્યાં ત્યાં હર્ષિત બની ફરે, તેમ મુનિઓ પણ મમતા વગર જ્યાં જ્યાં સંયમનિર્વાહ થાય ત્યાં ત્યાં વિચરે છે. (૪૪-૪૬૩)

ઇમે ય બદ્ધા ફન્દન્તિ, મમ હત્થડજ્જમાગયા;
વયં ચ સત્તા કામેસુ, ભવિસ્સામો જહા ઇમે. ૪૫

અર્થ : આ પ્રત્યક્ષ દેખાતાં વિષયો ઘણા ઘણા ઉપાયોથી સુરક્ષિત બનાવવા છતાં સ્વ-સ્વભાવે અસ્થિર છે. વળી આપના હસ્તમાં તે પ્રાપ્ત થયા છતાં, હે આર્ય ! સદાકાળ તે આપના હાથમાં રહેતા નથી, પરંતુ તે વિષયોમાં મોહના કારણે અંધ બનેલા, તેના ભોગવનારા આપણે પણ તે બધું છોડી એક દિવસ ઉપડી જવાના છીએ; માટે પુરોહિતની માફક આપણે પણ તેનો ત્યાગ કરીશું- એમ રાણીએ રાજાને કહ્યું. (૪૫-૪૬૪)

સામિસં કુલલં દિસ્સ, બજ્ઝમાણં નિરામિસં;
આમિસં સવ્વમુજ્ઝિત્તા, વિહરિસ્સામો નિરામિસા. ૪૬

અર્થ : માંસને ગ્રહણ કરનારા ગીધ અગર

સમડીને બીજાં પંખીઓથી પીડાતા જોઈ અને માંસ વગરના તે ગીધ અગર સમડીને જોઈ, આસક્તિના હેતરૂપ ધન-ધાન્યાદિ સઘળું આમિષ સરખું છોડીને અમે નિઃસંગ અપ્રતિબદ્ધ વિહારી બનીશું. (૪૬-૪૬૫)

ગિદ્ધોવમે ઉ નચ્ચા ણં, કામે સંસારવડ્ઢણે
ઉરગો સુવણ્ણપાસે વા, સંકમાણો તણું ચરે. ૪૭

અર્થ : ભવની વૃદ્ધિ કરનારા વિષયોની અભિલાષાવાળા જનોને, માંસવાળા ગીધ સરખા જાણીને, ગરૂડની પાસે ભયગ્રસ્ત શરીરવાળા સાપની માફત યતનાપૂર્વક ક્રિયામાં પ્રવૃત્તિ કરો! જેવી રીતિએ ગરૂડ સમાન વિષયોથી બાધા ન પહોંચે તેવી રીતિએ પ્રયત્નશીલ બનો! (૪૭-૪૬૬)

નાગો વ્વ બન્ધણં છિત્તા, અપ્પણો વસહિં વએ;
એયં પત્થં મહારાયં !, ઈસુઆરે ત્તિ મે સુયં. ૪૮

અર્થ : જેમ હાથી બંધનરૂપ દોરડાંને તોડી પોતાના સ્થાનરૂપ વિંધ્યાચલની અટવીમાં જાય છે, તેમ

કર્મરૂપી બંધનને છેદી શુદ્ધ જીવરૂપ આત્માના આશ્રયરૂપ મુક્તિમાં તમે ગમન કરો ! હે ઈષુકાર મહારાજ ! જે જે મેં આપને હિતકારી વચનો કહ્યાં છે, તે તમામ મેં સાધુઓની પાસેથી સાંભળેલ છે. (૪૮-૪૬૭)

ચઇત્તા વિઉલં રજ્જં, કામભોગે ય દુચ્ચએ;
નિવ્વિસયા નિરામિસા, નિન્નેહા નિપ્પરિગ્ગહા. ૪૯

અર્થ : દુ:ખે છોડી શકાય એવા કામભોગોને અને વિપુલ રાજયને છોડી, વિષયરહિત, આસક્તિરહિત, મમતા-રહિત અને મૂર્ચ્છારહિત તે બંને થયા. (૪૯-૪૬૮)

સમ્મં ધમ્મં વિઆણિત્તા, ચિચ્ચા કામગુણે વરે;
તવં પગિજ્ઝ જહક્ખાયં, ઘોરં ઘોરપરક્કમા. ૫૦

અર્થ : સર્વોત્તમ કામભોગોને છોડી, શ્રુતચારિત્રરૂપ સમ્યગ્ધર્મને જાણી, અનશન વિ. તપનો સ્વીકાર કરી, જેમ શ્રી જિનવરોએ કહેલ છે તેવા અતિ દુષ્કર અને કર્મ શત્રુના જય તરફ ઘોર પરાક્રમવાળા સંયમને સ્વીકારનાર તે બંને થયા. (૫૦-૪૬૯)

એવં તે કમસો બુદ્ધા, સવ્વે ધમ્મપરાયણા;
જમ્મ-મચ્ચુભ ઓવ્વિગ્ગા, દુક્ખસ્સન્ત-ગવેસિણો. ૫૧

અર્થ : આ પ્રકારે પૂર્વોક્ત સઘળાંય છએ છ જીવો ક્રમસર જ્ઞાની બનેલા અને જન્મ-મરણના ભયથી કંટાળેલા, સર્વથા દુ:ખ માત્રનો અંત કેમ થાય-એ વાતની ગવેષણામાં લયલીન થયા. (૫૧-૪૭૦)

સાસણે વિગયમોહાણં, પુવ્વિં ભાવણ-ભાવિયા;
અચિરેણેવ કાલેણ, દુક્ખસ્સન્તમુવાગયા. ૫૨

અર્થ : પહેલાં અન્ય જન્મોમાં ધર્માભ્યાસરૂપ ભાવનાથી રંગાયેલા છએ જીવો, શ્રી અરિહંતદેવના શાસનમાં સ્થિર બની થોડા જ સમયમાં મોક્ષે ગયા. (૫૨-૪૭૧)

રાયા ય સહ દેવીએ, માહણો અ પુરોહિઓ;
માહણી દારગા ચેવ, સવ્વે તે પરિનિવ્વુડ. ૫૩

॥ત્તિબેમિ.॥

અર્થ : રાજા ઈષુકાર, તેમની કમલાવતી રાણી, ભૃગુ પુરોહિત, તેમની પત્ની યશા બ્રાહ્મણી

તથા તેમના બંને પુત્રો-આ સર્વે જીવો મોક્ષમાં ગયા અર્થાત્ સિદ્ધ પરમાત્મા બની ગયા, એમ હે જંબૂ! હું કહું છું. (૫૩-૪૭૨)

ઈષુકારીય અધ્યયન સંપૂર્ણ

(ઇઇ સુયારિજ્જં સમત્તં (૧૪))

❖ ❖ ❖

૧૫ શ્રી સભિક્ખુ અધ્યયન

મોણં ચરિસ્સામિ સમેચ્ચ ધમ્મં,
સહિએ ઉજ્જુકડે નિઆણછિન્ને;
સંથવં જહિજ્જ અકામકામે,
અન્નાએસી પરિવ્વએ સ ભિક્ખૂ. ૧

અર્થ : 'શ્રમણપણાનું હું પાલન કરીશ'-એવા અભિપ્રાયથી શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મને પામીને અન્ય મુનિઓની સાથે વિષય વિ.ની આસિકતરૂપ નિયાણાને છોડી, માતા વિ.ની સાથે પરિચયનો ત્યાગ કરે ! તેમજ કામની અભિલાષા વગરનો બની, 'હું તપસ્વી છું' વિ. જણાવ્યા સિવાય આહાર વિ.ની ગવેષણા કરનારો અનિયતવિહારી બની વિચરે, તે જ ભિક્ષુ છે. (૧-૪૭૩)

રાઓવરયં ચરિજ્જ લાઢે,
વિરએ વેઅવિયાડડયરક્ખિએ;
પન્ને અભિભૂય સવ્વદંસી જે,
કમ્હિંવિ ન મુચ્છિએ સભિક્ખૂ. ૨

અર્થ : સમ્યગ્ અનુષ્ઠાનવાળો હોઈ પ્રધાન થઈ, અસંયમથી અટકી, આત્માનું દુર્ગતિથી રક્ષણ કરનારો, સમ્યક્ત્વ વિ. લાભોને ટકાવી રાખનાર, હેય-ઉપાદેયના જ્ઞાનવાળો, આગમવેદી, પરીષહ અને ઉપસર્ગોને જીતીને, સકલ પ્રાણીવર્ગને આત્માની માફક જોનારો અને કોઈ પણ વસ્તુમાં મૂર્ચ્છાભાવ નહીં રાખનારો સાધુ, નિરાગી બની વિહાર કરે ! (૨-૪૭૪)

અક્કોસવહં વિઇત્તુ ધીરે,
મુણી ચરે લાઢે નિચ્ચમાયગુત્તે;
અવ્વગ્ગમણે અસંપહિટ્ઠે,
જો કસિણં અહિયાસએ સ ભિક્ખૂ. ૩

અર્થ : અસંયમસ્થાનોથી આત્માને બચાવનાર, મનની વ્યગ્રતા વગરનો, આક્રોશદાન વિ.માં આનંદ વગરનો, 'આક્રોશ અને વધ-એ સ્વકૃત કર્મનું ફળ છે'-એમ જાણી અક્ષોભ્ય બનેલો મુનિ, સઘળાં આક્રોશ અને વધને સમતાથી સહન કરે છે. (૩-૪૭૫)

પન્તં સયણાસણં ભઈત્તા,
સીઉણ્હં વિવિહં ચ દંસમસગં;
અવ્વગ્ગમણે અસંપહિટ્ઠે,
જે કસિણં અહિયાસએ સ ભિક્ખૂ. ૪

અર્થ : અસાર શયન અને આસન વિ.નું સેવન કરી, શીત અને ઉષ્ણ તથા વિવિધ ડાંસ, મચ્છર મેળવીને મનની વ્યગ્રતા વગરના બની, ડાંસ વિ.થી રહિત સ્થાનના લાભથી પ્રસન્નચિત્ત થતા નથી તથા સમસ્ત શયનાદિ પરીષહને જે સહન કરે, તે ભિક્ષુ છે. (૪-૪૭૬)

નો સક્કિ અમિચ્છઈ ન પૂઅં,
નો વિય વન્દણગં કઓ પસંસં ?;
સે સંજએ સુવ્વએ તવસ્સી,
સહિએ આયગવેસએ સ ભિક્ખૂ. ૫

અર્થ : જે સત્કાર-પૂજા-વંદન વિ. ચાહતા નથી, તે સ્વગુણગાનરૂપ પ્રશંસાને તો ક્યાંથી ચાહે ? ન જ ઈચ્છે. સદનુષ્ઠાન પ્રત્યે સારી યતનાવાળો,

પંચમહાવ્રતધારી, પ્રશસ્ત તપસ્વી, તેમજ સમ્યગ્જ્ઞાન-ક્રિયા સહિત જે આત્માની કર્મમલના નાશની શુદ્ધિની ઈચ્છા કરનારો, તે ભિક્ષુ છે. (૫-૪૭૭)

જેણ પુણ જહાઇ જીવિયં,
મોહં વા કસિણં નિયચ્છઈ;
નરનારિ પજહે સયાતવસ્સી,
ન ય કોઊહલં ઉવેઈ સ ભિક્ખૂ. ૬

અર્થ : જે નિમિત્ત દ્વારા સંયમજીવનને છોડે છે અથવા કષાય-નોકષાય વિ.રૂપ સઘળાં મોહનીયકર્મ બાંધે છે, તે નિમિત્તરૂપ નર-નારીનો હંમેશાં જે તપસ્વી છે તે ત્યાગ કરે ! જે અભુક્તભોગી હોય તે સ્ત્રી વિ. વિષયવાળા કુતૂહલભાવને ન પામે અને જે ભુક્તભોગી હોય તે સ્ત્રી વિ.ના સ્મરણભાવને ન પામે, તે સાધુ છે. (૬-૪૭૮)

છિન્નં સરં ભોમમંતલિક્ખં,
સુવિણં લક્ખણદણ્ડવત્થુવિજ્જં;
અંગવિયારં સરસ્સ વિજયં,
જે વિજ્જાહિ ન જીવઈ સ ભિક્ખૂ. ૭

અર્થ : વસ્ત્ર વિ.ના છેદનવિષય શુભાશુભ નિરૂપક વિદ્યા તે છિન્ન, સ્વર સ્વરૂપને કહેનારી વિદ્યા, ભૂકંપ વિ. લક્ષણરૂપ ભૌમશાસ્ત્ર, ગંધર્વનગર વિ.રૂપ આકાશીય વિદ્યા, સ્વપ્રશાસ્ત્ર, સ્ત્રી વિ.ના લક્ષણરૂપ શાસ્ત્ર, દંડસ્વરૂપ કથનરૂપ શાસ્ત્ર, પ્રાસાદ વિ. લક્ષણ કહેનાર વાસ્તુશાસ્ત્ર, મસ્તકસ્ફુરણ વિ. શુભાશુભ કથનરૂપ અંગવિકાર વિદ્યા તથા દુર્ગા વિ.ના શબ્દરૂપ વિદ્યા; આવી જે વિદ્યાઓથી આજીવિકા ન ચલાવે, તે સાધુ કહેવાય છે. (૭-૪૭૯)

મન્તં મૂલં વિવિહં વિજ્જચિન્તં,
વમણવિરેચણધૂમનિત્તસિણાણં;
આઉરે સરણં તિગિચ્છતં ચ,
તં પરિન્નાય પરિવ્વએ સ ભિક્ખૂ. ૮

અર્થ : ૐકારથી માંડી સ્વાહા પર્યંત મંત્રને, સહદેવી વિ. મૂલિકારૂપ શાસ્ત્ર, નાના પ્રકારની ઔષધી વિ.ના વ્યાપારરૂપ ચિંતા, વમનશુદ્ધિરૂપ વિરેચન, મનશિલ વિ. રૂપ ધૂમ, નેત્રસંસ્કારકરૂપ અંજન વિ.,

સંતાન વિ. માટે મંત્રૌષધીથી અભિષેક, રોગવાળી અવસ્થામાં હા-મા વિ. રૂપે સ્મરણ કરવું અને રોગપ્રતિકારાર્થે ચિકિત્સા કરવી; આ સર્વે જ્ઞપરિજ્ઞાથી જાણી અને પ્રત્યાખ્યાનપરિજ્ઞાથી છોડી જે સંયમમાર્ગમાં વિચરે છે, તે જ સાધુ છે. (૮-૪૮૦)

ખત્તિયગણઉગ્ગરાયપુત્તા,
માહણભોઇય વિવિહા ય સિપ્પિણો;
નો તેસિં વયઇ સિલોગપૂયં,
તં પરિન્નાય પરિવ્વએ સ ભિક્ખૂ. ૯

અર્થ : ક્ષત્રિઓ, મલ્લ વિ. સમૂહરૂપ ગણો, આરક્ષક વિ. ઉગ્રો, રાજકુમારો, બ્રાહ્મણો, રાજા વિ. ભોગીજનો, વિવિધ શિલ્પીઓ જે હોય છે, તેઓની બાબતમાં 'આ સારા છે-આનો સત્કાર-પુરસ્કાર કરો.' વિ. જે બોલતો નથી, તેમની શ્લોક(કીર્તિ)પૂજાને સાવદ્ય જાણી તેને છોડી સંયમમાર્ગમાં જે વિચરે છે, તે મુનિ છે. (૯-૪૮૧)

ગિહિણો જે પવ્વઇએણ દિટ્ઠા,
અપવ્વઇએણ વ સંથુયા હવેજ્જા;
તેસિં ઇહલોગફલટ્ઠયાએ,
જો સંથવં ન કરેઇ સ ભિક્ખૂ. **૧૦**

અર્થ : જે ગૃહસ્થો, દીક્ષિત બનેલ સાધુ દ્વારા જોવાયેલ અને પરિચિત થયેલ હોય અથવા દીક્ષા પહેલાંના કાળમાં પરિચિત થયેલ હોય, તે ગૃહસ્થ જનની સાથે વસ્ત્ર વિ. આ લોકના લાભની ખાતર જે પરિચય રાખતો નથી, તે મુનિ છે. (૧૦-૪૮૨)

સયણાસણપાણ-ભોયણં,
વિવિહં ખાઇમ-સાઇમં પરેસિં;
અદએ પડિસેહિએ નિયણ્ઠે,
જે તત્થ ન પઉસ્સતી સ ભિક્ખૂ. **૧૧**

અર્થ : શયન-આસન-પાન-ભોજન-વિવિધ ખજુર વિ. ખાદિમ, લવીંગ વિ. સ્વાદિમ આદિ વસ્તુઓને નહીં આપનાર ગૃહસ્થોએ કહી દીધું હોય કે - 'હે સાધુ ! ભિક્ષાર્થે અમારા ઘરે આવતા નહીં અને જો

ભૂલેચૂકે આવશો તો હું કાંઈ આપીશ નહીં.'-આ પ્રમાણે મનાઈ કરી હોય, છતાંય જે મુનિ નહિ આપનાર ઉપર દ્વેષભાવ રાખતો નથી, તે સાધુ છે. (૧૧-૪૮૩)

જં કિં ચાડડહારપાણં,
વિવિહં ખાઈમ-સાઇમં પરેસિં લદ્ધું;
જો તં તિવિહેણ નાણુકમ્પે,
મણવયકાયસુસંવુડે સ ભિક્ખૂ. ૧૨

અર્થ : અશન-પાન-ખાદિમ-સ્વાદિમ વિ. જે કોઈ વસ્તુઓ ગૃહસ્થોથી મેળવીને જે સાધુ, મન-વચન-કાયાથી બાલ, બીમાર વિ. સાધુઓને આણેલ આહારથી સેવા કરતો નથી તે સાધુ નથી, પરંતુ મન-વચન-કાયાના સંવરવાળો મુનિ, આણેલ આહારથી સેવા-વૈયાવચ્ચ કરે છે તે મુનિ છે. (૧૨-૪૮૪)

આયામગં ચેવ જવોદણં ચ,
સીયં સોવીરં-જવોદગં ચ;
નો હીલએ પિણ્ડં નીરસં તુ,
પન્તકુલાઇં પરિવ્વએ સ ભિક્ખૂ. ૧૩

અર્થ : ઓસામણ, જવનું ભોજન, શીતલ ભોજન, કાંજી, જવનું ધોવણ-પાણી વિ.ની 'આ અનિષ્ઠ વસ્તુ-નીરસ આહાર છે'-એમ માની નિંદા નહીં કરવી જોઈએ. એથી જ જે દરિદ્રોના ઘરોમાં પણ ભિક્ષાર્થે જાય તે ભિક્ષુ છે. (૧૩-૪૮૫)

સદ્દા વિવિહા ભવન્તિ લોએ,
દિવ્વા માણુસયા તહા તિરિચ્છા;
ભીમા ભયભેરવા ઉરાલા,
જે સોચ્ચાણ વહિજ્જઈ સ ભિક્ખૂ. ૧૪

અર્થ : પરીક્ષા અને દ્વેષ વિ.ના હેતુથી કરાતા અનેક પ્રકારના શબ્દો લોકમાં થાય છે. જેમ કે દેવ-મનુષ્ય-તિર્યંચ સંબંધી રૌદ્ર તેમજ મહા ભયોત્પાદક મોટા શબ્દોને સાંભળી ધર્મધ્યાનથી જે ચલિત થતો નથી, તે સાધુ છે. (૧૪-૪૮૬)

વાયં વિવિહં સમેચ્ચ લોએ,
સહિએ ખેયાણુગએ ય કોવિયપ્પા;
પન્ને અભિભૂય સવ્વદંસી,
ઉવસન્તે અવિહેડએ સ ભિક્ખૂ. ૧૫

અર્થ : લોકમાં દર્શનાંતર અભિપ્રાયરૂપ વિવિધ વાદને જ્ઞપરિજ્ઞાથી હાનિકારક જાણી, પ્રત્યાખ્યાનપરિજ્ઞાથી છોડી, જ્ઞાન-ક્રિયાની, જિનવચનની કે મુનિઓની સાથે રહેલો સંયમસંપન્ન, શાસ્ત્રના રહસ્યને પામેલ આત્માવાળો, પ્રાજ્ઞ, પરિષહસહિષ્ણુ, સર્વ આત્માને સ્વતુલ્ય જોનારો, કષાય વગરનો અને કોઈને બાધા નહીં પહોંચાડનાર જે હોય, તે મુનિ છે. (૧૫-૪૮૭)

અસિપ્પ-જીવી અગિહે અમિત્તે,
જિઇન્દિએ સવ્વઓ વિપ્પમુક્કે;
અણુક્કસાઈ લહુઅપ્પભક્ખી,
ચેચ્ચા ગિહંએગચરે સ ભિક્ખૂ. ૧૬.

॥ત્તિ બેમિ. ॥

અર્થ : ચિત્ર વિ. વિજ્ઞાન દ્વારા જીવનનિર્વાહ નહીં કરનાર, ઘર વગરનો, મિત્ર-શત્રુ વિનાનો, ઇન્દ્રિયવિજેતા, સર્વસંગરહિત, સ્વલ્પ કષાયવાંળો, નિઃસાર અને સ્વલ્પ ભોજન કરનારો, દ્રવ્ય-ભાવ

ઘરને છોડી, રાગ-દ્વેષ વગરનો અને એકલો વિચરનારો જે હોય, તે મુનિ છે. આ પ્રમાણે હે જંબૂ ! હું કહું છું. (૧૬-૪૮૮)

(ઇઇ સભિક્ખુય અજ્ઝયણં સમત્તં (૧૫))

❖ ❖ ❖

૧૬ શ્રી બ્રહ્મચર્ય સમાધિસ્થાન અધ્યયન

(૧) સુયં મે, આઉસં તેણં ભગવયા એવમક્ખાયં, ઇહ ખલુ થેરેહિં ભગવન્તેહિં દસ બમ્ભચેરસમાહિટ્ઠાણા પન્નતા, જે ભિક્ખૂ સોચ્ચા નિસમ્મ સંજમબહુલે સંવરબહુલે સમાહિબહુલે ગુત્તે ગુત્તિન્દિએ ગુત્તબમ્ભ-ચારી સયા અપ્પમત્તે વિહરેજ્જા

અર્થ : શ્રી સુધર્માસ્વામી, શ્રી જંબૂસ્વામી પ્રત્યે કહે છે કે - હે આયુષ્મન્! તે ત્રણ લોકમાં પ્રસિદ્ધ જ્ઞાતપુત્ર તીર્થંકર શ્રી મહાવીર ભગવાને આગળ ઉપર કહેવાતા પ્રકારથી કહ્યું, તે મેં સાંભળ્યું છે કે - આ પ્રવચનમાં નિશ્ચયથી સ્થવિર ભગવંતોએ બ્રહ્મચર્યના સમાધિસ્થાનો દશ પ્રરૂપેલા છે. તે સ્થાનો સાંભળીને ભિક્ષુ, સંયમની બહુલતાવાળો, સંવરની પ્રચુરતાવાળો, સમાધિની પ્રચુરતાવાળો, ત્રણ ગુપ્તિવાળો, ઈન્દ્રિયવિજેતા, અખંડ બ્રહ્મચર્યધારક અને પ્રમાદ વગરનો બની હંમેશાં મોક્ષમાર્ગમાં વિચરે! (૧-૪૮૯)

(૨) કયરે ખલુ તે થેરેહિં ભગવન્તેહિં દસ બમ્ભચેરસમાહિટ્ઠાણા પન્નતા, જે ભિક્ખૂ સોચ્ચાનચ્ચા નિસમ્મ સંજમબહુલે સંવરબહુલે સમાહિબહુલે ગુત્તે ગુત્તિન્દિએ ગુત્તબમ્ભચારી સયા અપ્પમત્તે વિહરેજ્જા ?

અર્થ : શ્રી જંબૂસ્વામી, શ્રી સુધર્માસ્વામીના વચનો સાંભળી, એમને પૂછે છે કે - સ્થવિર ભગવંતોએ બ્રહ્મચર્યનાં જે દશ સમાધિસ્થાનો કહેલ છે તે ક્યાં છે ?, કેટલાં છે ?, કે જે સાંભળીને તથા હૃદયમાં ધારણ કરીને સાધુ, સંયમબહુલ, સંવરબહુલ, સમાધિબહુલ, ગુપ્ત, ગુપ્તેન્દ્રિય, ગુપ્ત બ્રહ્મચારી અને સદા પ્રમાદ વગરનો બની મોક્ષમાર્ગમાં વિચરે ! (૨-૪૯૦)

ઇમે ખલુ તે થેરેહિં ભગવન્તેહિં દસ બંભચેરસમાહિટ્ઠાણા પન્નત્તા, જે ભિક્ખૂ સોચ્ચા નિસમ્મ સંજમબહુલે સંવરબહુલે સમાહિબહુલે ગુત્તે ગુત્તિન્દિએ ગુત્તબમ્ભચારી સયા અપ્પમત્તે વિહરેજ્જા.

અર્થ : હે જંબૂ ! સ્થવિર ભગવંતોએ બ્રહ્મચર્યના

આ દશ સમાધિસ્થાનો પ્રરૂપેલાં છે. જે સ્થાનો સાધુ સાંભળી, હૃદયમાં ધારી, સંયમબહુલ, સંવરબહુલ, સમાધિબહુલ, ગુપ્ત, ગુપ્તેન્દ્રિય, ગુપ્ત બ્રહ્મચારી અને સદા અપ્રમત્ત બની મોક્ષમાર્ગવિહારી બને ! (૩-૪૯૧)

તં જહા વિવિત્તાઇં સયણા-સણાઇં સેવિજ્જા સે નિગ્ગન્થે, નો ઇત્થી-પસુ-પણ્ડગ-સંસત્તાઇં સયણાસણાઇં સેવિત્તા હવઈ-સે નિગ્ગંથે, તં કહમિતિ ? ચે આયરિયાહ નિગ્ગન્થસ્સ ખલુ ઇત્થિ-પસુ-પણ્ડગ-સંસત્તાઇં સયણા-સણાઇં સેવમાણસ્સ બમ્ભચારિસ્સ બમ્ભચેરે સંકા વા કંખા વા વિતિગિંછા વા સમુપ્પજ્જેજ્જા, ભેયં વા લભેજ્જા, ઉમ્માયં વા પાઉણેજ્જા, દીહકાલિયં વા રોગાયંકં હવેજ્જા, કેવલિ પન્નત્તાઓ વા ધમ્માઓ ભંસેજ્જા, તમ્હા નો ઇત્થિપસુપણ્ડગ-સંસત્તાઇં સયણા-સણાઇં સેવિત્તા હવઇ સે નિગ્ગન્થે. ૧

અર્થ : હે જંબૂ ! તે દશ સમાધિસ્થાનો ક્રમસર જણાવતાં, તેમાં પહેલું સ્થાન આ મુજબ છે કે - સ્ત્રી -

પશુ-નપુંસક રહિત શયન અને આસનનું સાધુ સેવન કરે ! સ્ત્રી - પશુ - નપુંસક સહિત શયન અને આસનનું સેવન કરનાર મુનિ થતો નથી તેનું શું કારણ ? આ પ્રશ્નોત્તરમાં આચાર્યશ્રી કહે છે કે - સ્ત્રી - પશુ - નપુંસક સહિત શયન-આસનનું સેવન કરનાર બ્રહ્મચારી નિર્ગ્રંથ, બ્રહ્મચર્યના વિષયમાં મૈથુનના દોષની શંકા, સ્ત્રીસેવનની અભિલાષા, બ્રહ્મચર્યના ફલમાં સંદેહ અને ચારિત્રથી પતનરૂપ ભેદને પામનારો થાય, ચિત્તવિક્ષેપરૂપ ઉન્માદ પામે, દીર્ઘકાલિક રોગ અને શીઘ્રઘાતી હૃદયશૂળ વિ. ઉપદ્રવવાળો થાય અથવા કેવલીકથિત ધર્મથી પતિત થાય; તેથી સાધુએ સ્ત્રી-પશુ-નપુંસક સંબંધી શયન, આસન વિ.નું સેવન ન કરવું અને તેનું સેવન નહીં કરનારો મુનિ થાય છે. (૪-૪૯૨)

(૩) નો ઇત્થીણં કહં કહેત્તા ભવતિ સે નિગ્ગન્થે, તં કહમિતિ ? ચે આયરિયાહ નિગ્ગન્થસ્સ ખલુ ઇત્થીણં કહં કહેમાણસ્સ બમ્ભયારિસ્સ બમ્ભચેરે સંકા વા કંખા વા વિતિગિંછા વા સમુપજ્જેજ્જા,

ભેયં વા લભેજ્જા ઉમ્માયં વા પાઉણિજ્જા દીહકાલિયં વા રોગાયંકં હવેજ્જા કેવલિ-પન્નત્તાઓ વા ધમ્માઓ ભંસેજ્જા, તમ્હા નો ઇત્થી કહં કહેજ્જા. ૨

અર્થ : હવે બીજું સમાધિસ્થાન કહે છે કે - જે સ્ત્રીઓની કથા કહેતો નથી તે મુનિ છે. તે શા માટે ? તેના પ્રશ્નોત્તરમાં આચાર્યશ્રી કહે છે કે - સ્ત્રી સંબંધી-સ્ત્રીઓની આગળ કથા કરનાર બ્રહ્મચારી સાધુ, બ્રહ્મચર્યના વિષયમાં શંકા, અભિલાષા અને ફલસંદેહ પામનારો, તેમજ ભેદને મેળવનારો, ઉન્માદવાળો, દીર્ઘકાલિક રાગવાળો બને તથા કેવલીકથિત ધર્મથી ભ્રષ્ટ થાય, માટે સ્ત્રીઓની કથાને મુનિ કહે નહીં. (૫-૪૯૩)

(૪) નો ઇત્થીહિં સદ્ધિં સન્નિસેજ્જાગએ વિહરેત્તા હવઇ સે નિગ્ગન્થે, તં કહમિતિ ? ચે આયરિયાહ નિગ્ગન્થસ્સ ખલુ ઇત્થીહિં સદ્ધિં સન્નિસેજ્જાગયસ્સ બમ્ભચારિસ્સ બમ્ભચેરે સંકા વા કંખા વા વિતિગિંચ્છા વા સમુપજ્જેજ્જા, ભેયં વા લભેજ્જા,

ઉમ્માયં વા પાઉણિજ્જા, દીહકાલિયં વા રોગાયંકં હવેજ્જા, કેવલિ-પન્નત્તાઓ વા ધમ્માઓ ભંસેજ્જા, તમ્હા ખલુ નો નિગ્ગંથે ઇત્થીહિં સદ્ધિં સન્નિસેજ્જાગએ વિહરેજ્જા. ૩

અર્થ : હવે ત્રીજું સમાધિસ્થાન કહે છે કે - જે સ્ત્રીઓની સાથે એક આસન ઉપર બેસતો નથી તે નિર્ગ્રંથ છે. તે કેમ ? તેના જવાબમાં આચાર્યશ્રી કહે છે કે - સ્ત્રીઓની સાથે એક આસન ઉપર બેસનાર બ્રહ્મચારી મુનિ, બ્રહ્મચર્યના વિષયમાં પૂર્વોક્ત શંકા - અભિલાષા - ફલસંદેહ - ભેદ - ઉન્માદ - દીર્ઘ કાલિક રોગવાળો બને છે અને કેવલીકથિત ધર્મથી સરકી જાય છે, માટે સ્ત્રીઓની સાથે એક આસન ઉપર નહિ બેસનારો જે હોય તે સાચો સાધુ છે. (૬-૪૯૪)

(૫) નો ઇત્થીણં ઇન્દિયાઇં મણોહરાઇં મણોરમાઇં આલોઇત્તા નિજ્ઝાઇત્તા હવતિ સે નિગ્ગન્થે, તં કહમિઇ ? ચે આચરિયાહ નિગ્ગન્થસ્સ ખલુ ઇત્થીણં ઇન્દિયાઇં મણોહરાઇં મણોરમાઇં આલોઅમાણસ્સ

નિજ્ઝાયમાણસ્સ બમ્ભયારિસ્સ બંભચેરે સંકા વા કંખા વા વિતિગિચ્છા વા સમુપજ્જેજ્જા, ભેયં વા લભેજ્જા, ઉમ્માયં વા પાઉણિજ્જા દીહકાલિયં વા રોગાયંકં હવેજ્જા, કેવલિ-પન્નત્તાઓ વા ધમ્માઓ ભસેજ્જા, તમ્હા ખલુ નો નિગ્ગંથે ઇત્થીણં ઇન્દિયાઇં મણોહરાઇં મણોરમાઇં આલોએજ્જા નિજ્ઝાએજ્જા. ૪

અર્થ : ચોથું સ્થાન બતાવે છે કે - જે સ્ત્રીઓની મનોહર-આકર્ષક-મનોરમ તથા આહ્‌લાદકારક ઈન્દ્રિયોનું દર્શન, સ્મરણ તથા ચિંતન કરતો નથી તે મુનિ છે. તો કેમ ? તેના જવાબરૂપે આચાર્યશ્રી કહે છે કે - આ ચોક્કસ હકીકત છે કે - સ્ત્રીઓની મનોહર અને મનોરમ ઈન્દ્રિયોનું દર્શન તથા ચિંતન કરનાર બ્રહ્મચારી નિર્ગ્રંથ, બ્રહ્મચર્યના વિષયમાં પૂર્વોક્ત શંકા, અભિલાષા, ફલસંદેહ, ભેદ, ઉન્માદ, દીર્ઘકાલિક રોગાતંકવાળો બની, અંતે કેવલીપ્રણીત ધર્મથી ભ્રષ્ટ થાય છે; માટે સ્ત્રીઓની મનોહર-મનોરમ ઈન્દ્રિયોને

નહીં જોનારો અને તેનું ચિંતન નહીં કરનારો હોય તે જ સાધુ છે. (૭-૪૯૫)

(૬) નો નિગ્ગ્રંથે ઇત્થીણં કુડન્તરંસિ વા દૂસન્તરંસિ વા ભિત્તઅંતરંસિ વા કૂઈયસદ્દં વા રુઇયસદ્દં વા ગીયસદ્દં વા હસિયસદ્દં વા થણિયસદ્દં વા કન્દિયસદ્દં વિલવિયસદ્દં વા સુણેત્તા ભવઇ સે નિગન્થે, તં કહમિતિ ? ચે આયરિયાહ નિગ્ગન્થસ્સ ખલુ ઇત્થીણં કુડ્ડન્તરંસિ વા દૂસન્તરંસિ વા ભિત્તઅંતરંસિ વા કૂઇયસદ્દં વા રુઇય-સદ્દં વા ગીયસદ્દં વા હસિયસદ્દં વા થણિયસદ્દં વા કન્દિયસદ્દં વા વિલવિયસદ્દં વા સુણમાણસ્સ બમ્ભયારિસ્સ બમ્ભચેરે સંકા વા કંખા વા વિતિગિચ્છા વા સમુપજ્જેજ્જા, ભેયં વા લભેજ્જા, ઉમ્માયં વા પાઉણિજ્જા, દીહકાલિયં વા રોગાયંકં હવેજ્જા, કેવલિપન્નત્તાઓ વા ધમ્માઓ ભંસેજ્જા, તમ્હા ખલુ નિગ્ગન્થે નો ઇત્થીણં કુડ્ડન્તરંસિ વા દૂસન્તરંસિ વા ભિત્તઅંતરંસિ વા કૂઇયસદ્દં વા

રુઇયસદ્દં વા ગીયસદ્દં હસિયસદ્દં વા થણિયસદ્દં વા વિલવિયસદ્દં વા સુણમાણે વિહરેજ્જા. ૫

અર્થ : પાંચમું સ્થાન કહે છે કે - પાષાણની ભીંતરૂપ કુડ્યના અંતરાલમાં. વસ્ત્રનિર્મિત પડદાના અંતરાલમાં અને પાકી ઇંટ વિ.થી બનાવેલ ભીંતના અંતરાલમાં રહીને, સ્ત્રીઓના સુરતકાલના શબ્દો, પ્રણયકલહજન્ય રૂદનના શબ્દો, પંચમ રાગ વિ.થી પ્રારંભેલ સંગીતના શબ્દો, હાસ્ય સહિત શબ્દો, ભોગ સમયના અસ્પષ્ટ શબ્દો, ઉચ્ચ સ્વરે રડાતા શબ્દો અને વિલાપના શબ્દોને જે સાંભળતો નથી તે સાધુ છે. તે કેમ ? તેના પ્રશ્નોત્તરમાં આચાર્યશ્રી ફરમાવે છે કે - કૂજિત શબ્દ, રૂદિત શબ્દ, ગીત શબ્દ, હસિત શબ્દ, સ્તનિત શબ્દ, ક્રંદિત શબ્દ, અને વિલપિત શબ્દને, સાંભળનાર બ્રહ્મચારી મુનિના બ્રહ્મચર્ય વિષયમાં મુનિ, પૂર્વોક્ત શંકા, અભિલાષા, ફલસંદેહ, ભેદ, ઉન્માદ અને દીર્ઘકાલિક રોગાતંકવાળો બની, અંતે કેવલીકથિત ધર્મથી ખસી જાય છે. આથી ચોક્કસપણે સાધુએ

કૂઝ્યના, દૂષ્યના અને ભીંતના આંતરે રહીને, કૂજિત-રુદિત-ગીત-હસિત-સ્તનિત ક્રંદિત અને વિલપિત શબ્દને નહીં સાંભળતો મુનિ મોક્ષમાર્ગમાં વિચરે છે. (૮-૪૯૬)

(૭) નો ઈત્થિણં નિગ્ગન્થે પુવ્વરયં પુવ્વકીલિયં અણુસરિત્તા હવઇ - સે નિગ્ગંથે. તં કહમિતિ ? ચે આયરિયાહ નિગ્ગન્થસ્સ ખલુ ઇત્થીણં પુવ્વરયં પુવ્વકીલિયં અણુસરમાણસ્સ બમ્ભચારિસ્સ બમ્ભચેરે સંકા વા કંખા વા વિતિગિચ્છા વા સમુપજ્જેજ્જા, ભેયં વા લભેજ્જા, ઉમ્માયં વા પાઉણિજ્જા, દીહકાલિયં વા રોગા-યંકં હવેજ્જા, કેવલિપન્નત્તાઓ વા ધમ્માઓ ભંસેજ્જા, તમ્હા ખબુ નો નિગ્ગંથે ઈત્થીણં પુવ્વકીલિયં અણુસરેજ્જા. ૬

અર્થ : હવે છટ્ઠું સ્થાન કહે છે કે - પૂર્વકાળમાં - ગૃહસ્થજીવનમાં સ્ત્રીઓની સાથે ભોગવેલ ભોગોનું જે સ્મરણ કરતો નથી તે નિર્ગ્રંથ છે. આમ કેમ ? તેના જવાબરૂપે આચાર્યશ્રી કહે છે કે - પૂર્વકાળમાં સ્ત્રીઓની

સાથે ભોગવેલ ભોગોનું જે સ્મરણ કરનાર બ્રહ્મચારી નિર્ગ્રંથ, બ્રહ્મચર્યના વિષયમાં શંકા, આકાંક્ષા, ફલસંદેહ, ભેદ, ઉન્માદ અને દીર્ઘકાલિક રોગાતંકવાળો બની, આખરે કેવલીકથિત ધર્મથી પતિત બની જાય છે; માટે નિશ્ચયથી પૂર્વકાળમાં સ્ત્રીઓની સાથે કરેલ ક્રીડાનું સ્મરણ નિર્ગ્રંથ ન કરે ! (૯-૪૯૭)

(૮) નો (નિગન્થે) પણીયં આહારં આહારિત્તા હવઇ સે નિગ્ગન્થે, તં કહમિતિ ? એ આયરિયાહ નિગ્ગન્થસ્સ ખલુ પણીયં પાણ-ભોયણં આહારેમાણસ્સ બમ્ભયારિસ્સ બમ્ભચેરે સંકા વા કંખા વા વિતિગિચ્છા વા સમુપજ્જા ભેયં વા લભેજ્જા ઉમ્માયં વા પાઉણિજ્જા દીહકાલિયં વા રોગાયંકં હવેજ્જા, કેવલિપન્નત્તાઓ વા ધમ્માઓ ભંસેજ્જા, તમ્હા ખલુ નો નિગ્ગંથે પણીયં આહારં આહારેજ્જા. ૭

અર્થ : સાતમું સ્થાન જણાવે છે કે - જે ઘી વિ. સ્નિગ્ધ પદાર્થોથી ભરચક આહારને વાપરતો નથી તે

મુનિ છે. કેમ કે ? આના પ્રત્યુત્તરરૂપે આચાર્યશ્રી કહે છે કે - સ્નિગ્ધ ભોજન કરનાર બ્રહ્મચારી સાધુ, બ્રહ્મચર્યના વિષયમાં શંકા-કાંક્ષા-ફલસંદેહ-ભેદ-ઉન્માદ અને દીર્ઘ-કાલિક રોગાતંકવાળો બની, અંતે કેવલીકથિત ધર્મથી ભ્રષ્ટ થઈ જાય છે; માટે નિશ્ચયથી સાધુ સ્નિગ્ધ આહારનું ભોજન કરે નહીં! (૧૦-૪૯૮)

(૯) નો અઇમાયાએ પાણભોયણં આહારિત્તા હવઇ સે નિગ્ગન્થે તં કહમિતિ ? એ આયરિયાહ નિગ્ગન્થાસ્સ ખલુ અઇમાયાએ પાણભોયણં આહારેમાણસ્સ બમ્ભયારિસ્સ બમ્ભચેરે સંકા વા કંખા વા વિતિગિચ્છા વા સમુપ્પજ્જેજ્જા ભેયં વા લભેજ્જા, ઉમ્માયં વા પાઉણિજ્જા, દીહકાલિયં વા રોગાયંકં હવેજ્જા, કેવલિપન્નત્તાઓ વા ધમ્માઓ ભંસેજ્જા, તમ્હા ખલુ નો નિગ્ગન્થે અઇમાયાએ પાણભોયણં. ભુંજેજ્જા. ૮

અર્થ : આઠમું સ્થાન જણાવે છે કે - માપનું ઉલ્લંઘન કરી પાનભોજનને જે વાપરતો નથી તે સાધુ

છે. આમ કેમ ? તેના જવાબમાં આચાર્યશ્રી કહે છે કે - માત્રાનું ઉલ્લંઘન કરી પાનભોજન કરનાર બ્રહ્મચારી મુનિ, બ્રહ્મચર્યના વિષયમાં શંકા-કાંક્ષા-ફલસંદેહ-ભેદ-ઉન્માદ અને દીર્ઘકાલિક રોગાતંકવાળો બની કેવલીપ્રણીત ધર્મથી પડી જાય છે; તેથી માત્રાતિમાત્ર પાનભોજનનો આહાર સાધુ કરે નહીં ! (૧૧-૪૯૯)

(૧૦) નો વિભૂસાણુવાઈ હવઇ સે નિગ્ગન્થે, તં કહમઇ ? એ આયરિયાહ વિભૂસાવત્તિએ વિભૂસિયસરીરે ઇત્થિજણસ્સ અહિલસણિજ્જે હવઇ, તઓ ણં તસ્સ ઇત્થિજણેણં અહિલસિજ્જમાણસ્સ બંભયારિસ્સ બમ્ભચેરે સંકા વા કંખા વા વિતિગિછા વા સમુપજ્જેજ્જા, ભેયં વા લભેજ્જા, ઉમ્માયં વા પાઉણેજ્જા, દીહકાલિયં વા રોગાયંકં હવેજ્જા, કેવલિપન્નત્તાઓ વા ધમ્માઓ ભંસેજ્જા, તમ્હા ખલુ નો નિગ્ગંથે વિભૂસાણુવાઈસિયા. ૯

અર્થ : નવમું સ્થાન જણાવે છે કે - શરીરની શોભાના સાધનો દ્વારા જે શરીરનો સંસ્કાર કરતો નથી

તે સાધુ છે. એમ કેમ ? તો પ્રત્યુત્તરમાં આચાર્યશ્રી કહે છે કે - શરીરની શોભા કરનાર અને સ્નાન વિ.થી સુશોભિત શરીર બનાવનાર સ્ત્રીજનથી ઈચ્છનીય બને છે, તેથી સ્ત્રીજનથી અભિલષણીય બનેલ તે બ્રહ્મચારી નિર્ગ્રન્થ, બ્રહ્મચર્યના વિષયમાં શંકા-કાંક્ષા-ફલસંદેહ-ભેદ-ઉન્માદ અને દીર્ઘકાલિક રોગાતંકવાળો બની કેવલીકથિત ધર્મથી ભ્રષ્ટ બને છે; જેથી નિશ્ચયથી સાધુ વિભૂષા કરનારો બને નહીં. (૧૨-૫૦૦)

(૧૧)નો સદ્દ-રૂવ-રસ-ગન્ધ-ફાસાણુવાઈ હવતિ સે નિગ્ગન્થે, તં કહમિતિ ? એ આયરિયાહ નિગ્ગન્થસ્સ ખલુ સદ્દ-રૂવ-ગન્ધ ફાસાણુવાઈસ્સ બમ્ભયારિસ્સ બમ્ભચેરે સંકા વા કંખા વા વિતિગિછા વા સમુપજ્જેજ્જા, ભેયં વા લભેજ્જા, ઉમ્માયં વા પાઉણેજ્જા, દીહકાલિયં વા રોગાયંકં હવેજ્જા, કેવલિપન્નત્તાઓ વા ધમ્માઓ ભંસેજ્જા, તમ્હા ખલુ નિગ્ગંથે નો સદ્દ-રૂવ-રસ-ગન્ધ-ફાસાણુ-વાઈ હવઇ, દસમે બમ્ભચેર-સમાહિટ્ઠાણે હવઇ. ૧૦ ॥૨॥

અર્થ : દશમું સ્થાન જણાવે છે કે - જે સ્ત્રીઓના મનોહર શબ્દ-રૂપ રસ-ગંધ અને સ્પર્શોમાં આસક્ત થતો નથી તે સાધુ છે. આમ કેમ ? તો પ્રત્યુત્તરમાં આચાર્યશ્રી કહે છે કે - સ્ત્રીઓના મનોહર શબ્દ આદિમાં આસક્ત બ્રહ્મચારી મુનિ, બ્રહ્મચર્યના વિષયમાં શંકા-કાંક્ષા-ફલસંદેહ-ભેદ-ઉન્માદ અને દીર્ઘકાલિક રોગાતંકવાળો બની છેવટે કેવલીકથિત ધર્મથી ભ્રષ્ટ થાય છે; તેથી નિશ્ચયથી નિર્ગ્રંથ સ્ત્રીઓના શબ્દ આદિમાં આસક્ત બને નહીં. (૧૩-૫૦૧)

ભવન્તિ એત્થ સિલોગા, તં જહા -

હવે પૂર્વોક્ત વિષયો શ્લોકોમાં જણાવે છે.

જં વિવિત્તમણા-ઇણણં, રહિયં ઇત્થિજણેણ ય;
બમ્ભચેરસ્સ રક્ખટ્ઠા, આલયં તુ નિસેવએ. ॥૧॥

અર્થ : એકાન્તરૂપ અને સ્ત્રીજન વિ.થી રહિત વસતિમાં જે બ્રહ્મચર્યની રક્ષાર્થે રહે છે, તે સાધુ છે. (૧-૫૦૨)

મણપલ્હાયજણણિં, કામરાગવિવડ્ઢણિં;
બમ્ભચેરરઓ ભિક્ખૂ, થીકહં તુ વિવજ્જએ.॥૨॥

અર્થ : બ્રહ્મચર્યના પાલનમાં પરાયણ મુનિ, ચિત્તને પ્રસન્ન કરનારી અને કામરાગની વિશેષથી વૃદ્ધિ કરનારી સ્ત્રી સંબંધી કથાનો પરિત્યાગ કરે ! (૨-૫૦૩)

સમં ચ સંથવં થીહિં, સંકહં ચ અભિક્ખણં;
બમ્ભચેરરઓ ભિક્ખૂ, નિચ્ચસો પરિવજ્જએ. ॥૩॥

અર્થ : બ્રહ્મચર્યપાલનમાં લીન સાધુ, સ્ત્રીઓની સાથે પરિચય, એક આસન ઉપર બેસવાનો તેમજ સ્ત્રીજન જે સ્થળે બેસેલ હોય તે સ્થાને બે ઘડી પહેલાં બેસવાનો અને વારંવાર રાગપૂર્વક વાતચીત કરવાનો સતત ત્યાગ કરે ! (૩-૫૦૪)

અંગપચ્ચંગસંઠાણં, ચારુલ્લવિય-પેહિયં;
બમ્ભચેરરઓ થીણં, ચક્ખુગેજ્ઝં વિવજ્જએ. ॥૪॥

અર્થ : બ્રહ્મચર્ય રત મુનિ, સ્ત્રીઓના સુંદર મસ્તક વિ. અંગો તેમજ વક્ષસ્થળ વિ. ઉપાંગોના આકાર, સુંદર-વિશિષ્ટ-વ્યંગ વચનો કરનાર મુખ તથા કટાક્ષ પૂર્વક જોનાર નેત્ર અર્થાત્ રાગથી જોવાતા સ્ત્રીઓના આકાર, હાવભાવ મુખ, નેત્ર વિ.નું દર્શન

છોડી દે ! (૪-૫૦૫)

કૂઇયં રુઇયં ગીયં, હસિયં થણિયકન્દિયં;
બમ્ભચેરરઓ થીણં, સોયગેજ્ઝં વિવજ્જએ. ॥૫॥

અર્થ : બ્રહ્મચર્યપાલનમાં દક્ષ ભિક્ષુ, કુડ્ય વિ. આંતરામાં રહીને શ્રવણેન્દ્રિયના વિષયરૂપ સ્ત્રી સંબંધી કૂજિત-રૂદિત-ગીત-હસિત-સ્તનિત અને ક્રંદિત (પૂર્વે અર્થ કરેલ) શબ્દોનો ત્યાગ કરે ! (૫-૫૦૬)

હાસં કિડ્ડં રઇં દપ્પં, સહસાપત્તાસિયાણિ ચ;
બમ્ભચેરરઓ થીણં નાણુચિન્તે કયાઇ વિ. ॥૬॥

અર્થ : બ્રહ્મચર્યપરાયણ નિર્ગ્રંથ, સ્ત્રીઓની સાથે પૂર્વકાળમાં કરેલ હાસ્ય-ક્રીડા-પ્રીતિ અને અહંકાર, અવળી બનેલ સ્ત્રીને એકદમ ત્રાસ પહોંચાડનાર પોતાના તરફથી આચરાયેલ સ્વમૂર્ચ્છાવસ્થાસૂચક આંખમિંચામણી વિ. ચેષ્ટાઓને કદી પણ યાદ ન કરે ! (૬-૫૦૭)

પણીયં ભત્તપાણં તુ, ખિપ્પં મયવિવડ્ઢણં;
બમ્ભચેરરઓ ભિક્ખૂ, નિચ્ચસો પરિવજ્જએ. ॥૭॥

અર્થ : બ્રહ્મચર્યાસક્ત મુનિ, શીઘ્ર કામવાસનાને જાગૃત કરનાર સ્નિગ્ધ આહાર-પાણી વિ.નો સર્વદા ત્યાગ કરે ! (૭-૫૦૮)

ધમ્મલદ્ધં મિયં કાલે, જત્તત્થં પણિહાણવં;
નાઇમત્તં તુ ભુંજેજ્જા, બમ્ભચેરરઓ સયા. ॥૮॥

અર્થ : ચિત્તની સમાધિવાળો-બ્રહ્મચર્યપાલનમાં તત્પર મુનિ, સાધુના આચાર અનુસારે મેળવેલ તથા સંયમનિર્વાહ ખાતર શાસ્ત્રવિહિત કાળે હંમેશાં પરિમિત આહારને આરોગે, પરંતુ તેની માત્રાનું ઉલ્લંઘન કરી આહારને કરે નહીં. (૮-૫૦૯)

વિભૂસં પરિવજ્જેજ્જા, સરીર-પરિમંડણં;
બમ્ભચેરરઓ ભિક્ખૂ, સિંગારત્થં ન ધારએ. ॥૯॥

અર્થ : બ્રહ્મચર્યપાલનમાં લીન સાધુ, અતિ ઉત્કૃષ્ટ વસ્ત્રપરિધાનરૂપ વિભૂષાને છોડે તથા શૃંગાર માટે શરીરની શોભારૂપ વાળ વિ.ના સંસ્કારને ધારણ ન કરે ! (૯-૫૧૦)

સદ્દે રૂવે ય ગન્ધે ય, રસે ફાસે તહેવ ય;
પંચવિહે કામગુણે, નિચ્ચસો પરિવજ્જએ. ॥૧૦॥

અર્થ : બ્રહ્મચર્યપાલનમાં રત મુનિ, પાંચ પ્રકારના મનોહર શબ્દ-રૂપ-રસ-ગંધ-સ્પર્શરૂપ કામગુણોનો અનુરાગી ન બનતાં, તેનો ત્યાગ કરે. (૧૦-૫૧૧)

આલઓ થીજણાઇન્નો, થીકહા ય મણોરમા;
સંથવો ચેવ નારીણં, તાસિં ઇન્દિયદરિસણં. ॥૧૧॥

કૂઇયં રુઇયં ગીયં, હસિયં ભુત્તા-સિયાણિ ય;
પણીયં ભત્ત-પાણં ચ, અઇમાયં પાણ-ભોયણં. ॥૧૨॥

ગત્તભૂસણમિટ્ઠં ચ, કામભોગા ય દુજ્જયા;
નરસ્સડત્તગવેસિસ્સ, વિસં તાલઉડં જહા. ॥૧૩॥

અર્થ : સ્ત્રી-પશુ-નપુંસકવાળી વસતિ, મનોહર સ્ત્રીકથા, સ્ત્રી સાથેનો પરિચય, સ્ત્રીઓની ઈન્દ્રિયોનું દર્શન, કૂજિત-રૂદિત-ગીત-હસિત શબ્દનું શ્રવણ, ભોગવેલ ભોગોનું સ્મરણ, સ્નિગ્ધ આહાર-પાણી આરોગવા, પ્રમાણ ઉપરાન્ત આહાર લેવો, સ્ત્રીઓને

ઈષ્ટકારક શરીરને સુશોભિત કરવું અને દુર્જેય કામભોગો, મોક્ષાર્થી આત્મા માટે દ્રવ્યભાવ જીવનનો નાશ કરનાર હોઈ તાલપુટ ઝેર જેવા મહા ભયંકર છે. (૧૧ થી ૧૩, ૫૧૨ થી ૫૧૪)

દુજ્જએ કામભોગે ય, નિચ્ચસો પરિવજ્જએ;
સંકટ્ઠાણાણિ સવ્વાણિ વજ્જેજ્જા પણિહાણવં.
॥૧૪॥

અર્થ : પ્રણિધાનવાળો સાધુ, દુર્જેય કામભોગોનો સર્વદા ત્યાગ કરે ! તથા શંકા વિ.ના જનક, સ્ત્રીજન વિ. સહિત દશ સ્થાનોને છોડી દે ! નહીંતર જિનાજ્ઞાભંગ વિ. દોષો પેદા થાય ! (૧૪-૫૧૫)

ધમ્મારામે ચરે ભિક્ખૂ, ધિઇમં ધમ્મસારહી,
ધમ્મારામ રએ દન્તે, બમ્ભચેરસમાહિએ. ॥૧૫॥

અર્થ : ધૈર્યમૂર્તિ, ધર્મસારથિ, ધર્મના ઉદ્યાનમાં વિચરનારો, ઇન્દ્રિય-મનનો વિજેતા અને બ્રહ્મચર્ય-સમાધિ-સંપન્ન બની, મુનિ, શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મોદ્યાનમાં વિહાર કરનારો બને ! (૧૫-૫૧૬)

દેવ-દાણવ-ગન્ધવ્વા, જક્ખ-રક્ખસ-કિન્નરા;
બમ્ભયારિં નમંસન્તિ, દુક્કરં જે કરન્તિ તે.॥૧૬॥

અર્થ : જેઓ દુષ્કર બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરે છે, તેઓને વૈમાનિક-જ્યોતિષી દેવો, ભવનપતિનિકાયના દેવો તથા ગંધર્વ-યક્ષ વિ. વ્યંતર-વાનવ્યંતરના દેવો અર્થાત્ સમસ્ત દેવો નમસ્કાર કરે છે. (૧૬-૫૧૭)

એસ ધમ્મે ધુવે નિચ્ચે, સાસએ જિણદેસિએ;
સિદ્ધા સિજ્ઝન્તિ ચાણેણં, સિજ્ઝિસ્સન્તિ તહાડવરે.
॥ત્તિબેમિ॥ ॥૧૭॥

અર્થ : આ ચાલુ અધ્યયનમાં શ્રી જિનદેવકથિત બ્રહ્મચર્ય નામનો ધર્મ, ધ્રુવ-નિત્ય-શાશ્વત છે, કેમ કે - આ ધર્મારાધનથી ભૂતકાળમાં ભવ્ય જીવો સિદ્ધ થયા છે, વર્તમાનમાં સિદ્ધ થાય છે અને ભવિષ્યમાં સિદ્ધ થશે; એમ હે જંબૂ! હું તને કહું છું. (૧૭-૫૧૮)

(ઇઇ બમ્ભચેરસમાહિટ્ઠાણં સમત્તં. (૧૬)).

❖ ❖ ❖

૧૭ શ્રી પાપશ્રમણીય અધ્યયન

જે કેઇ ઉ પવ્વઇએ નિયંઠે,
ધમ્મં સુણિત્તા વિણઓવવન્ને;
સુદુલ્લહં લહિઉં બોહિલાભં,
વિહરેજ્જ પચ્છા ય જહાસુહં તુ. ૧

અર્થ : કોઈ એક મુમુક્ષુ ધર્મનું શ્રવણ કરી, અત્યંત દુર્લભ બોધિલાભ મેળવી અને વિનીત બની દીક્ષિત થયેલ સાધુ, દીક્ષા બાદ નિદ્રા વિ.ની પરવશતાથી શીયાલ વૃત્તિવાળો-સુખશીલીયો બની શિથિલાચારી બને છે, તે પાપશ્રમણ કહેવાય છે. (૧-૫૧૯)

સેજ્જા દઢા પાઉરણં મે અત્થિ,
ઉપ્પજ્જઈ ભોત્તુ તહેવ પાઉં;
જાણામિ જં વટ્ટઇ આઉસો ! ત્તિ,
કિં નામ કાહામિ સુએણ ભન્તે ! ૨

અર્થ : જ્યારે ગુરૂ આગમના અભ્યાસ માટે

પ્રેરણા કરે છે, ત્યારે પાપશ્રમણ શું અથવા કેવું બોલે છે ? સૂત્રકાર તે કહે છે કે - હે આયુષ્મન્ ગુરૂમહારાજ ! મારી પાસે વસતિ વિ. દૃઢ છે. કામળી વિ. ઉપકરણો દૃઢ છે અને ખાવા-પીવાનું પર્યાપ્ત માત્રામાં મળી જાય છે, જે જીવ વિ. તત્ત્વો છે તે હું જાણું છું; તો હે ભગવાન્ ! હવે આગમશાસ્ત્ર ભણીને મારે બીજું શું કામ છે ? (૨-૫૨૦)

જે કેઇ ઉ પવ્વઇએ, નિદ્દાસીલે પકામસો;
ભોચ્ચા પેચ્ચા સુહં સુયઇ, પાવસમણે ત્તિ વુચ્ચઈ. 3

અર્થ : જે કોઈ દીક્ષિત સાધુ, અત્યંત અશન વિ. અને દૂધ વિ. મનમાની રીતિએ વાપરીને, નિદ્રા નામના પ્રમાદમાં પડી સુખપૂર્વક સુઈ રહે છે, તે પાપશ્રમણ કહેવાય છે. (૩-૫૨૧)

આયરિય-ઉવજ્ઝાએહિં, સુયં વિણયં ચ ગાહિએ;
તે ચે-વ ખિંસઈ બાલે, પાવસમણે ત્તિ વુચ્ચઈ. ૪

અર્થ : જ્યારે આચાર્ય અને ઉપાધ્યાયે, શાસ્ત્ર

ભણવાની અને વિનય-સેવા બાબતનું શિક્ષણ આપેલ હોય, ત્યારે જે અજ્ઞાની સાધુ આચાર્ય વિ.ની નિંદા કરે છે, તે સાધુ પાપશ્રમણ કહેવાય છે. (૪-૫૨૨)

આયરિય-ઉવજ્ઝાયાણં, સમ્મં ન પડિતપ્પઈ;
અપ્પડિપૂયએ થદ્ધે, પાવસમણે ત્તિ વુચ્ચઈ. ૫

અર્થ : જે સાધુ, આચાર્ય વિ. ગુરૂજનની શાસ્ત્રોક્ત રીતિએ સેવા-શ્રૂષા કરી તેઓને પ્રસન્ન કરતો નથી અને ઉપકારી ગુરૂજનનો પ્રત્યુપકાર કરતો નથી તથા અહંકારમાં મસ્ત બને છે, તે પાપશ્રમણ કહેવાય છે (૫-૫૨૩)

સમ્મદ્ દ્દમાણે પાણાણિ, બીયાણિ હરિયાણિ ય;
અસંજએ સંજયમન્નમાણો, પાવસમણે ત્તિ વુચ્ચઈ. ૬

અર્થ : બેઈન્દ્રિ વિ. ત્રસ જીવોને, ડાંગર વિ. બીજોને, દુર્વા વિ. લીલી વનસ્પતિને અર્થાત્ સર્વ એકન્દ્રિ જીવોને ચરણ વિ.થી પીડા પહોંચાડનાર, સંયમભાવથી વર્જિત બની રહેલ હોય, તેમ છતાં પણ પોતે પોતાને સંયત માની રહેલ હોય, તે સાધુ

પાપશ્રમણ કહેવાય છે. (૬-૫૨૪)

સંથારં ફલગં પીઢં, નિસિજ્જં પાયકમ્બલં ;

અપમજ્જિયઆરુહઇ, પાવસમણેત્તિ વુચ્ચઈ. ૭

અર્થ : જે સાધુ, શયન-આસન-પાટ-બાજોઠ-સ્વાધ્યાયભૂમિ-પાદકંબલ-ઉનના કે સૂત્રના વસ્ત્રને, રજોહરણ વિ. થી પ્રમાર્જ્યા કે જોયા વગર તેઓના ઉપર બેસે છે કે વાપરે છે, તે પાપશ્રમણ કહેવાય છે. (૭-૫૨૫)

દવદવસ્સ ચરઈ, પમત્તે ય અભિક્ખણં ;

ઉલ્લંઘણે ય ચંડે ય, પાવસમણે ત્તિ વુચ્ચઈ. ૮

અર્થ : જે સાધુ, જલ્દી જલ્દી ચાલે છે, વારંવાર ક્રિયામાં પ્રમાદી બને છે, સાધુમર્યાદાનું ઉલ્લંઘન કરે છે તથા સમજાવનાર સામે ક્રોધ કરે છે, તે પાપશ્રમણ કહેવાય છે. (૮-૫૨૬)

પડિલેહેઇ પમત્તે, અવઉજ્ઝઇ પાયકમ્બલં ;

પડિલેહણા અણાઉત્તે, પાવસમણે ત્તિ વુચ્ચઇ. ૯

અર્થ : જે સાધુ, પ્રમાદી બની વસ્ત્ર-પાત્ર વિ.ની

પ્રતિલેખના કરે છે, તેમાં બરોબર ઉપયોગ રાખતો નથી તથા પાત્ર-કંબલ વિ. ઉપધિને જ્યાં-ત્યાં છોડી દઈ સંભાળ રાખતો નથી, તે પાપશ્રમણ કહેવાય છે. (૯-૫૨૭)

પડિલેહેઇ પમત્તે, સે કિંચિ હુ નિસામિયા ;
ગુરુપરિભાવએ નિચ્ચં, પાવસમણે ત્તિ વુચ્ચઈ. ૧૦

અર્થ : જે સાધુ, અહીં-તહીંની વાતો સાંભળતો રહીને વસ્ત્ર-પાત્ર વિ.ની પ્રતિલેખના કરે છે તથા તે પ્રમાદી બનેલો અને હંમેશાં ગુરૂની આશાતના કરતો રહે છે, તે પાપશ્રમણ કહેવાય છે. (૧૦-૫૨૮)

બહુમાઈ પમુહરી, થદ્ધે લુદ્ધે અણિગ્ગહે ;
અસંવિભાગી અચિયત્તે, પાવસમણે ત્તિ વુચ્ચઈ. ૧૧

અર્થ : જે સાધુ, પ્રચુર માયાવાળો, વધારે બકવાદ કરનારો, અહંકારી, લોભી, ઈન્દ્રિયોને વશમાં નહીં રાખનારો, ગ્લાન વિ. સાધુની સેવા નહીં કરનારો અને ગુરૂ પ્રત્યે સદ્ભાવ નહીં રાખનારો હોય, તે

પાપશ્રમણ કહેવાય છે. (૧૧-૫૨૯)

વિવાયં ચ ઉદીરેઇ, અધમ્મે અત્તપન્નહા;

વુગ્ગહે કલહે રત્તે, પાવસમણે ત્તિ વુચ્ચઈ. ૧૨

અર્થ : જે સાધુ, શાંત થયેલ કજીયાને પ્રગટ કરે છે, દશવિધ સાધુધર્મથી રહિત, સદ્‌બોધરૂપ હોઈ સ્વપરહિતકારી સદ્‌બુદ્ધિને કુતર્કોથી નષ્ટ કરે છે તથા હાથી વિ.ના યુદ્ધમાં તથા વચનના કલહમાં તત્પર રહે છે, તે પાપશ્રમણ કહેવાય છે. (૧૨-૫૩૦)

અથિરાસણે કુક્કુઇએ, જત્થ તત્થ નિસીયઈ ;

આસણમ્મિ અણાઉત્તે, પાવસમણે ત્તિ વુચ્ચઈ. ૧૩

અર્થ : જે સાધુ, આસનની સ્થિરતા વગરનો અને ભાંડચેષ્ટા કરનારો જયાં-ત્યાં બેસે છે, તેમજ આસનના વિષયમાં ઉપયોગ વગરનો બને છે, તે પાપશ્રમણ કહેવાય છે. (૧૩-૫૩૧)

સરક્ખપાએ સુવતિ, સેજ્જં ન પડિલેહએ ;

સંથારએ અણાઉત્તે, પાવસમણે ત્તિ વુચ્ચઈ. ૧૪

અર્થ : જે સાધુ, સચિત્ત ધૂળ વિ. થી

ભરેલા પગવાળો સુઈ જાય છે, વસતિની પ્રતિલેખના કરતો નથી અને સંથારાના વિષયમાં ઉપયોગ વગરનો બને છે, તે પાપશ્રમણ કહેવાય છે. (૧૪-૫૩૨)

દુદ્ધ-દહી વિગઈઓ, આહારેઇ અભિક્ખણં ;
અરએ ય તવોકમ્મે, પાવસમણે ત્તિ વુચ્ચઈ. ૧૫

અર્થ : જે સાધુ, વિના કારણે વારંવાર દૂધ, દહીં વિ. સઘળી વિગઈઓને વાપરે છે, એટલું જ નહીં પણ અનશન વિ. તપમાં તત્પર બનતો નથી, તે પાપશ્રમણ કહેવાય છે. (૧૫-૫૩૩)

અત્થન્તમ્મિ ય સૂરમ્મિ, આહારેઇ અભિક્ખણં ;
ચોઇઓ પડિચોએઇ, પાવસમણે ત્તિ વુચ્ચઇ. ૧૬

અર્થ : જે સાધુ, સૂર્યાસ્ત સુધી વારંવાર વિશેષ કારણ સિવાય આહાર વાપર્યા કરે છે, જ્યારે જ્ઞાન-ક્રિયાની બાબતમાં ગુરૂ વિ.થી પ્રેરણા થાય ત્યારે ગુરૂઓની સાથે વિવાદ કરવા લાગી જાય છે, તે પાપશ્રમણ કહેવાય છે. (૧૬-૫૩૪)

આયરિયપરિચ્ચાઈ, પર-પાસંડસેવએ;
ગાણંગણિએ દુબ્ભૂએ, પાવસમણે ત્તિ વુચ્ચઈ. ૧૭

અર્થ : જે સાધુ, આચાર્યના પરિત્યાગ કરે છે, શ્રી જિનોક્ત ધર્મ છોડી બીજા ધર્મને આચરે છે, સ્વગણ-ગચ્છને છોડી બીજા ગણમાં જાય છે અને દુરાચારી હોઈ અતિ નિંદનીય બને છે, તે પાપશ્રમણ કહેવાય છે. (૧૭-૫૩૫)

સયં ગેહં પરિચ્ચજ્જ, પરગેહંસિ વાવરે ;
નિમિત્તેણ ય વવહરઈ, પાવસમણે ત્તિ વુચ્ચઈ. ૧૮

અર્થ : જે સાધુ, પોતાના ઘરબારનો ત્યાગ કરી અને સાધુપણું સ્વીકારી, ગૃહસ્થના ઘરે આહારાર્થી બની ગૃહસ્થનું કાર્ય કરે છે, વળી શુભાશુભ કથનરૂપ નિમિત્તથી વ્યાપાર કરે છે, તે પાપશ્રમણ કહેવાય છે. (૧૮-૫૩૬)

સન્નાય પિણ્ડં જેમેઇ, નેચ્છઈ સામુદાણિયં ;
ગિહિ-નિસેજ્જં ચ વાહેઇ, પાવસમણે ત્તિ વુચ્ચઈ. ૧૯

અર્થ : જે સાધુ, પોતાના બંધુ વિ. જ્ઞાતિએ

આપેલ આહારને વાપરે છે, અનેક ઘરોથી આણેલી ભિક્ષાને ઇચ્છતો નથી અને ગૃહસ્થોના પલંગ વિ. બેસવાના કે સુવાના સાધનો ઉપર બેસે છે, તે પાપશ્રમણ કહેવાય છે. (૧૯-૫૩૭)

એયારિસે પંચકુસીલડસંવુડે,
રૂવંધરે મુણિપવરાણ હેટ્ઠિમે;
અયંસિ લોએ વિસમેવ ગરહિએ,
ન સે ઇહં નેવ પરત્થ લોએ. ૨૦

અર્થ : પૂર્વોક્ત સ્વરૂપવાળો સાધુ, પાર્શ્વસ્થ-અવસન્ન-કુશીલ-સંસક્ત-યથાચ્છંદરૂપ પાંચ અવંદનીય કુશીલ, સાધુઓની માફક આશ્રવ દ્વારોને નહીં રોકનારો, માત્ર મુનિવેષધારી અને ઉત્તમ મુનિઓની અપેક્ષાએ અત્યંત હલકી કોટિનો, આ લોકમાં ઝેરની માફક નિંદનીય બને છે. તેના બંને ભવ બગડી જાય છે, કેમ કે - અહીં તે શ્રી ચતુર્વિધ સંઘથી અનાદરણીય અને પરલોકમાં શ્રુતચારિત્રનો વિરાધક થવાથી સ્વર્ગ વિ.ના સુખથી વંચિત બને છે. (૨૦-૫૩૮)

જે વજ્જએ એએ સયા ઉ દોસે,
સે સુવ્વએ હોઇ મુણીણ મજ્ઝે;
અયંસિ લોએ અમયં વ પૂઇએ,
આરાઇએ લોગમિણં તહા પરં.

॥ત્તિબેમિ.॥ ૨૧

અર્થ : જે સાધુ, પૂર્વોક્ત જ્ઞાનાતિચાર વિ. દોષોનો પરિહાર હંમેશાં કરે છે, તે મુનિઓમાં પ્રશસ્ત મહાવ્રત-ધારી કહેવાય છે; એટલું જ નહીં પરંતુ તે આ લોકમાં અમૃતની માફક શ્રી ચતુર્વિધ સંઘથી પૂજાપાત્ર બનેલો, આલોકને અને પરલોકને આરાધના દ્વારા સફલ બનાવે છે. આ પ્રમાણે હે જંબૂ! હું કહું છું. (૨૧-૫૩૯)

(ઇઇ પાવસમણિ જ્જં સમત્તં. (૧૭))

॥ સત્તરમું શ્રી પાપશ્રમણીયાધ્યયન સંપૂર્ણ ॥

❖ ❖ ❖

૧૮ શ્રી સંયતીય અધ્યયન

કમ્પિલ્લે નયરે રાયા, ઉદિન્નબલ-વાહણે;
નામેણં સંજએ નામ, મિગવ્વં ઉવણિગ્ગએ. ૧

અર્થ : વિશાલ સેના અને વાહનસંપન્ન સંજય નામનો પ્રસિદ્ધ રાજા કાંપિલ્ય નગરીમાં રાજ્ય કરતો હતો. તે એક વખતે શિકાર ખેલવા માટે નગરની બહાર નીકળ્યો. (૧-૫૪૦)

હયાણીએ ગયાણીએ, રહાણીએ તહેવ ય;
પાયત્તાણીએ મહયા, સવ્વઓ પરિવારિએ. ૨

મિએ છિવેત્તા હયગએ કમ્પિલ્લુજ્જાણ કેસરે;
ભીએ સન્તે મિએ તત્થ, વહેઇ રસ-મુચ્છિએ. ૩

અર્થ : તે રાજા, પોતાની વિશાળ અશ્વસેના-હસ્તિસેના-રથસેના અને પાયદળસેનાથી પરિવૃત્ત થઈને, મૃગમાંસના આસ્વાદમાં લોલુપ બનેલો, ઘોડેસ્વાર બની, કાંપિલ્ય નગરના કેશર નામના ઉદ્યાનમાં પહોંચી, મૃગોને ક્ષોભવાળા બનાવી,

ભયભીત તથા આજુબાજુ દોડવાથી ખિન્ન બનેલા કેટલાંક મૃગોનો રાજાએ શિકાર કરવા માંડ્યો. (૨+૩, ૫૪૧+૫૪૨)

અહ કેસરમ્મી ઉજ્જાણે, અણગારે તવોધણે;
સજ્ઝાય-જ્ઝાણસંજુત્તે, ધમ્મજ્ઝાણં ઝિયાયઇ. ૪

અપ્ફોવમંડવસિ, ઝાયઈ ખવિયાસવે;
તસ્સાગએ મિએ પાસં, વહેઇ સે નરાહિવે. ૫

અર્થ : જ્યારે રાજા મૃગોનો શિકાર કરવા માંડ્યો, ત્યારે આ કેશર નામના ઉદ્યાનમાં સ્વાધ્યાયધ્યાનસંયુક્ત-તપરૂપી ધનવાળા એક મુનિરાજ ધર્મધ્યાન નામનું ધ્યાન કરી રહ્યા હતા. વૃક્ષ વિ.થી વ્યાપ્ત નાગરવેલ વિ.ના મંડપમાં આશ્રવોને દૂર કરનાર અને ધ્યાન કરનાર તે ગર્દભાલિ મુનિરાજની પાસે તે હરણો દોડી આવ્યા, છતાં તે મૃગોનો રાજાએ શિકાર કર્યો. (૪+૫, ૫૪૩+૫૪૪)

અહ આસગઓ રાયા, ખિપ્પમાગમ્મ સો તહિં;
હએ મિએ ઉ પાસિત્તા, અણગારં તત્થ પાસઈ. ૬

અર્થ : ત્યારબાદ ઘોડેસ્વાર બનેલો રાજા, તે મંડપમાં તરત જ આવીને શિકારના ભોગ બનેલા હરણોને જોવા માંડ્યો. આ જ સમયે ત્યાં બેઠેલા એક અહિંસામૂર્તિ મુનિરાજને તે જુએ છે. (૬-૫૪૫)

અહરાયા તત્થ સમ્ભન્તો, અણગારો મણાડડહઓ;
મએ ઉ મન્દપુન્નેણં, રસગિદ્ધેણ ઘન્નુણા. ૭

આસં વિસજ્જઇત્તા ણં, અણગારસ્સ સો નિવો;
વિણએણ વન્દઈ પાએ, ભગવં ! એત્થ મે ખમે. ૮

અહ મોણેણ સો ભયવં, અણગારો ઝાણમાસિઓ;
રાયાણં ન પડિમન્તેઇ, તઓ રાયા ભયદ્દુઓ. ૯

સંજઓ અહમંસીતિ, ભયવં વાહરાહિ મે;
કુદ્ધે તેએણ અણગારે દહેજ્જ નરકોડિઓ. ૧૦

અર્થ : હવે રાજા, ત્યાં મુનિદર્શન થયા બાદ, 'અરે ! રસાસક્ત-કમનસીબ મેં આ મુનિરાજને થોડી ઈજા કરી છે'-એમ જાણી, ભયભીત બની, ઘોડો મૂકી, તે રાજા મુનિરાજના ચરણમાં સવિનય વંદના કરી બોલ્યો કે - 'હે ભગવાન્ ! મારા આ અપરાધની મને

માફી આપો !' જ્યારે ધ્યાનસ્થ ભગવાન-મુનિપ્રવર કાંઈ જવાબ આપતા નથી, ત્યારે 'આ કોપાયમાન થયેલ મુનિ શું કરશે તે ખબર પડતી નથી.' - એમ વિચારી, વધારે ભયગ્રસ્ત બની, રાજા પોતાનો પરિચય આપે છે કે - 'સાહેબ ! હું સંજય નામનો રાજા છું, માટે હે ભગવન્ ! મને જવાબ આપો ! કેમ કે - ક્રોધિત મુનિરાજ તેજથી ક્રોડો મનુષ્યોને બાળી શકે છે, એથી મારું મન ભયાક્રાન્ત થઈ રહ્યું છે; માટે પ્રભો ! મને બોલાવો અને નિર્ભય બનાવો ! (૭ થી ૧૦, ૫૪૬ થી ૫૪૯)

અભઓ પત્થિવા ! તુજ્ઝં, અભયદાયા ભવાહિ ય;
અણિચ્ચે જીવલોગમ્મિ, કિં હિંસાએ પસજ્જસી ?
૧૧

જયા સવ્વં પરિચ્ચજ્જ ગન્તવ્વમવસસ્સ તે;
અણિચ્ચે જીવલોગમ્મિ, કિં રજ્જમ્મિ પસજ્જસી ?
૧૨

જીવિયં ચેવ રૂવં ચ, વિજ્જુસંપાયચંચલં;
જત્થ તં મુજ્ઝસી રાયં ! પેચ્ચત્થં નાવબુજ્ઝસે.
૧૩

દારાણિ ચ સુયા ચેવ, મિત્તા ય તહ બન્ધવા;
જીવન્તમણુજીવન્તિ, મયં નાણુવયન્તિ ય. ૧૪

નિહરન્તિ મયં પુત્તા, પિયરં પરમદુક્ખિયા;
પિયરો વિ તહા પુત્તે, બન્ધૂ રાયં ! તવં ચરે. ૧૫

તઓ તેણડજ્જિએ દવ્વે, દારે ય પરિરક્ખિએ;
કીલંતડન્ને નરા રાયં ! હટ્ઠતુટ્ઠ મલંકિયા. ૧૬

તેણાવિ જં કયં કમ્મં, સુહં વા જઇ વા સુહં;
કમ્મુણા તેણ સંજુત્તો, ગચ્છતી ઉ પરં ભવં. ૧૭

અર્થ : રાજાની આ પ્રાર્થના સાંભળીને મુનિરાજે કહ્યું કે - હે રાજન્ ! મારા તરફથી તને અભયદાન છે. તને કોઈ પણ બાળનાર નથી, તેમજ તને જેમ મૃત્યુનો ભય છે તેમ સર્વપ્રાણીઓને મૃત્યુભય સમાન છે, માટે સકલ જીવોને તું અભયદાન આપનાર થા ! આ અનિત્ય જીવલોકમાં કેમ તું હિંસાકર્મમાં પરાયણ થાય છે ? તારે નરકહેતુ રૂપ આ હિંસા કરવી ઉચિત નથી. જ્યારે ભંડાર, અંતઃપુર વિ. સઘળું ય છોડીને ભવાંતરમાં જવાનું નક્કી છે, ત્યારે પરતંત્ર એવો

તું શા માટે અનિત્ય જીવલોકમાં અને અનિત્ય રાજ્યમાં આસક્તિ કરે છે ? વળી જોતો ખરો કે - આ જીવન અને આ રૂપ વિજળીના ચમકારા જેવું ફાની છે, માટે જીવન અને રૂપમાં મોહમુગ્ધ બની હે રાજન્ ! પરલોકના કાર્યને કેમ ભૂલો છો ? વળી જુઓ કે - સંસાર કેવો સ્વાર્થી છે કે - આ સ્ત્રીઓ, પુત્રો, મિત્રો અને બાંધવો જીવતા નરના સાથીદાર છે, પણ મરનારની પાછળ તે કોઈ જતું નથી. હે રાજન્ ! જોઈ લો કે - સંસારની ગજબનાક અસારતા. પરમ દુઃખી થયેલા હોવા છતાં પુત્રો મરેલા પિતાને - પિતાના શબને ઘરમાંથી બહાર કાઢે છે, તેમજ પિતા વિ. પણ મરેલા પુત્ર વિ. ને અને બંધુઓ પણ મરેલા બંધુ વિ. ને ઘરમાંથી બહાર કાઢે છે. આવી સંસારની સ્થિતિ જાણી તમો તમારા જીવનને ધન્ય બનાવવા માટે સંયમને ગ્રહણ કરો ! હે રાજન્ ! ધન ઉપાર્જન કરનાર વ્યક્તિના મૃત્યુ બાદ, તેણે અર્જિત કરેલ ધન અને સુરક્ષિત કરેલ સ્ત્રીજનને પ્રાપ્ત કરી બીજી વ્યક્તિ મોજ માણે છે, તેમજ બહારથી રોમાંચિત બની અંદરથી ઘણો ખુશ થયેલો તે શરીરને શણગારી

ઠાઠમાઠથી લ્હેર ઉડાવે છે. આવી ભવની સ્થિતિ છે તો તમે તપનો તપો ! હે રાજન્ ! તે મરનાર વ્યક્તિએ જે શુભ કે અશુભ કર્મ કરેલ હોય તે તેની સાથે ભવાંતરમાં જાય છે, પરંતુ ધન વિ. સાથે લઈને કોઈ જીવ પરલોકમાં જતો નથી. જો શુભાશુભ કર્મ જ સાથે જનાર છે, તો શુભકર્મ હેતુરૂપ તપ-સંયમને જ તમે આચરો ! (૧૧ થી ૧૭, ૫૫૦ થી ૫૫૬)

સોઊણ તસ્સ સો ધમ્મં, અણગારસ્સ અન્તિએ;
મહયા સંવેગનિવ્વેયં, સમાવન્નો નરાહિવો. ૧૮

સંજઓ ચઇઉં રજ્જં, નિક્ખન્તો જિણસાસણે;
ગદ્દભાલિસ્સ ભગવઓ, અણગારસ્સ અન્તિએ. ૧૯

ચેચ્ચા રટ્ઠં પવ્વઇએ, ખત્તિએ પરિભાસઇ;
જહા તે દીસતી રૂવં, પસન્નં તે જહા મણો. ૨૦

કિંનામે ? કિંગોત્તે ? કસ્સટ્ઠાએ વ માહણે ?;
કહં પડિયરસિ બુદ્ધે ?, કહં વિણીએ ત્તિ વુચ્ચસિ ? ૨૧

અર્થ : તે મુનિરાજની પાસેથી ધર્મને સાંભળી મોટા સંવેગ અને વૈરાગ્યવાળો સંજય રાજા થયો. રાજ્યનો ત્યાગ કરીને શ્રી જિનશાસનમાં ગર્દભાલિ મુનિ-ભગવાન પાસે તે રાજા દીક્ષા ગ્રહણ કરનારો બન્યો ! આ પ્રમાણે દીક્ષાને ધારણ કરી સંજય મુનિ ગીતાર્થ બની ગયા અને સાધુ-સમાચારીનું સુંદર પાલન કરતાં તે એક નગરીમાં પધાર્યા. પૂર્વભવમાં જે વૈમાનિક દેવ હતો, તે ચ્યવીને તે નગરીમાં ક્ષત્રિયકુલમાં રાજા થયેલો, પરંતુ કોઈ પણ નિમિત્તથી તે જાતિસ્મરણવાળો બનતાં વૈરાગી બની તેમણે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. વિહાર કરતા ક્ષત્રિય મુનિ સંજય મુનિને જોઈ, તેમની પરીક્ષા માટે કહે છે કે - જેવું આપનું પ્રસન્નરૂપ છે તેવું જ મન પણ પ્રસન્ન વર્તતું લાગે છે, તો આપનું નામ અને ગોત્ર શું છે ?, ક્યા ઉદ્દેશથી આપ શ્રમણ બન્યા છો ?, ક્યા પ્રકારથી આચાર્ય વિ.ની આપે સેવા કરી ? તથા આપ કેવી રીતિએ આચાર્ય વિનીત કહેવાયા ? (૧૮ થી ૨૧, ૫૫૭ થી ૫૬૦)

સંજઓ નામ નામેણં, તહા ગોત્તેણ ગોયમો;
ગદ્દભાલી મમાયરિયા, વિજ્જા-ચરણ પારગા. ૨૨

અર્થ : હું સંજય નામવાળો અને ગૌતમ ગૌત્રવાળો છું, તેમજ જ્ઞાન અને ચારિત્રમાં પારંગત ગર્દભાલિ નામના મારા આચાર્ય છે. આ આચાર્યશ્રીએ મને જીવ હિંસાથી અટકાવી. સદ્દુપદેશ આપી મુક્તિરૂપી ફલ દર્શાવ્યું છે. તે મુક્તિ માટે હું દીક્ષિત બન્યો છું. તે ગુરૂભગવંતના ઉપદેશ પ્રમાણે ગુરૂની સેવા કરનારો અને આચારોને પાળનારો હોવાથી હું વિનીત બન્યો છું. (૨૨-૫૬૧)

કિરિયં અકિરિયં વિણયં, અણ્ણાણં ચ મહામુણી;
એએહિં ચઉહિં ઠાણેહિં, મેયન્ને કિં પભાસઈ. ૨૩

અર્થ : ક્રિયાવાદીઓ, આત્મા છે - એમ માનનારા હોવા છતાં સર્વવ્યાપી, કર્તારૂપી વિ. એકાંતવાદમાં પડેલા છે. 'આત્મા નથી' - એમ માનનારા અક્રિયાવાદીઓ, સર્વ જીવરાશિને નમસ્કાર કરવાથી જ કર્મક્ષય માનનારા વિનયવાદિઓ અને

કષ્ટથી જ મુક્તિને માનનાર અજ્ઞાનવાદીઓ ક્રિયા-અક્રિયા-વિનય અને અજ્ઞાનરૂપ ચાર સ્થાનોથી વસ્તુત્વને જણાવે છે, તે મિથ્યા - ઐકાન્તિક-અસત્ભાષણ છે. (૨૩-૫૬૨)

ઇઇ પાઉક્કરે, બુદ્ધે, નાયએ પરિનિવ્વુએ;
વિજ્જા-ચરણસંપન્ને, સચ્ચે સચ્ચપરક્કમે. ૨૪

અર્થ : કષાયની આગ શાંત થઈ જવાથી, સર્વથા શીત થયેલ, ક્ષાયિક જ્ઞાન-ચારિત્રસંપન્ન, તત્ત્વજ્ઞાની, સત્યવાદી, અનંતવીર્ય જ્ઞાતપુત્ર શ્રી મહાવીર પ્રભુએ જ 'આ ક્રિયા વાદી વિ. એકાંતવાદીઓ અસત્ય બોલે છે.' વિ. પૂર્વોક્ત સ્વરૂપ દર્શાવેલ છે. (૨૪-૫૬૩)

પડન્તિ નરએ ઘોરે, જે નરા પાવકારિણો;
દિવ્વં ચ ગઇં ગચ્છન્તિ, ચરિત્તા ધમ્મમારિયં. ૨૫

અર્થ : જે ક્રિયાવાદી વિ. જીવો અસત્ પ્રરૂપણારૂપી પાપ કરે છે, તે પાપી જીવો ઘોર નરકમાં પડે છે. જે પુણ્યવંત જીવો સત્પ્રરૂપણારૂપી ઉત્તમ ધર્મ કરે છે, તે સર્વગતિપ્રધાન સિદ્ધિગતિ અથવા દેવગતિમાં

જાય છે; માટે અસત્પ્રરૂપણાને છોડી હે સંજય મુનિ ! તમારે સત્પ્રરૂપણાપરાયણ બનવું જોઈએ. (૨૫-૫૬૪)

માયાવુઇયમેયં તુ, મુસા ભાસા નિરત્થિયા;
સંજમમાણો વિ અહં, વસામિ ઇરિયામિ ય. ૨૬

અર્થ : ક્રિયાવાદીઓએ જે પૂર્વે કહેલ છે તે સઘળું માયાપૂર્વકનું કથન છે તથા તેઓની જુટ્ઠી વાણી, વાસ્તવિક અર્થ વગરની છે. આથી હું ક્રિયાવાદીઓ વિ.ની વાણીશ્રવણ વિ.થી સર્વથા દૂર રહીને જ સ્વસ્થાનમાં રહું છું અને ગોચરી વિ.ના કારણે બહાર જાઉં છું. (૨૬-૫૬૫)

સવ્વે તે વિઇયા મજ્ઝં, મિચ્છાદિટ્ઠી અણારિયા;
વિજ્જમાણે પરે લોએ, સમ્મં જાણામિ અપ્પયં. ૨૭

અર્થ : સઘળાં ક્રિયાવાદીઓ વિ.ને, મેં પશુહિંસા વિ. અનાર્ય કાર્ય કરનારા હોઈ અનાર્ય અને મિથ્યાદષ્ટિ તરીકે જાણી લીધા છે, કેમ કે - બીજા ભવમાંથી આવેલા તે આત્માઓને હું જાણું છું; અર્થાત્ પરલોક અને

આત્માનું સમ્યગ્જ્ઞાન હોવાથી મેં એકાંતવાદીઓને જાણ્યા છે, એટલે તેમણે કહેલ વાણીનું શ્રવણ વિ. મેં બંધ કરી દીધેલ છે. (૨૭-૫૬૬)

અહમંસિ મહાપાણે, જુઇમં વરિસસઓવમે;
જા સા પાલિ મહાપાલી, દિવ્વા વરિસસઓવમા.

૨૮

સે ચુએ બંભલોગાઓ, માણુસ્સં ભવમાગએ;
અપ્પણો ય પરેસિં ચ, આઉં જાણે જહા તહા. ૨૯

અર્થ : જેમ અહીં હમણાં સો વર્ષના આયુષ્યવાળો મનુષ્ય પૂર્ણ આયુષ્યવાળો કહેવાય છે, તેમ હું ગત ભવમાં બ્રહ્મલોક વિમાનમાં કાન્તિમાન પૂર્ણ આયુષ્યવાળો હતો. દેવલોકમાં પાલી એટલે પલ્યપ્રમાણ અને મહાપાલી એટલે સાગરોપમપ્રમાણ સ્થિતિ હોય છે, જે પૂર્ણ સ્થિતિ કેહવાય છે, બ્રહ્મલોકની પૂર્ણ સ્થિતિ પૂર્ણ થયા બાદ, ત્યાંથી ચ્યવીને હું મનુષ્યભવમાં આવેલો છું. આમ હું જાતિસ્મરણથી જાણું છું તથા મારૂં અને બીજાનું પણ આયુષ્ય જેવું છે તેવું હું

જાણું છું. (૨૮+૨૯, ૫૬૭+૫૬૮)

નાણા રુઇં ચ છન્દં ચ, પરિવજ્જેજ્જ સંજએ;
અણટ્ઠા જે ય સવ્વત્થા, ઇઇ વિજ્જામણુસંચરે. ૩૦

અર્થ : હે સંજય ! આત્માએ અનેક પ્રકારની અર્થાત્ ક્રિયાવાદી વિ.ના મતવિષયક ઈચ્છાનો તેમજ સ્વમતિ-કલ્પિત અભિપ્રાયનો પરિત્યાગ કરવો તથા સર્વત્ર અનર્થ વ્યાપારોનો પરિત્યાગ કરવો ! આ પ્રકારની સમ્યગ્જ્ઞાનરૂપ વિદ્યાનું લક્ષ્ય કરીને સમ્યક્ સંયમમાર્ગમાં વિચરવું જોઈએ. (૩૦-૫૬૯)

પડિક્કમામિ પસિણાણં, પરમંતેહિં વા પુણો;
અહો ! ઉટ્ઠિએ અહોરાયં, ઇઇ વિજ્જા તવં ચરે.
૩૧

અર્થ : શુભાશુભસૂચક અંગુષ્ઠ પ્રશ્ન વિ. પ્રશ્નોથી તથા ગૃહસ્થોના તે તે કાર્યના આલોચનરૂપ મંત્રોથી હું સર્વદા નિવૃત્ત થયેલ છું. જે સંયમ પ્રત્યે ઉત્થાનવાળો છે, તે અહો ! ધર્મના પ્રત્યે ઉદ્યમશીલ છે. આ પ્રમાણે પૂર્વોક્ત હંમેશાં જાણનારો તપનું જ આચરણ કરે, પણ

પ્રશ્ન વિ.નું આચરણ ન કરે ! (૩૧-૫૭૦)

જં ચ મે પુચ્છસી કાલે, સમ્મં સુદ્ધેણ ચેયસા;
તાઇં પાઉક્રે બુદ્ધે, તં નાણં જિણસાસણે. ૩૨

અર્થ : તમે મને જે કાલ વિષયનો પ્રશ્ન સારી રીતિએ શુદ્ધ આશયથી કરો છો. તો તેનો જવાબ એવો છે કે - કાલનો વિષય સર્વજ્ઞ પ્રભુ શ્રી મહાવીરદેવે પ્રકટ કરેલ છે. એથી જ કાલ વિષયનું જ્ઞાન શ્રી જિનશાસનમાં જ છે, પણ બીજા બુદ્ધ વિ.ના શાસનમાં નથી; માટે તે વિષયના જિજ્ઞાસુએ શ્રી જિનશાસનમાં જ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. જે હું શ્રી જિનશાસનની સેવાથી તે વિષયને જાણું છું, તેમ તમે પણ જાણશો. (૩૨-૫૭૧)

કિરિયં ચ રોયએ ધીરે, અકિરિયં પરિવજ્જએ;
દિટ્ઠીએ દિટ્ઠિસમ્પન્ને, ધમ્મં ચર સુદુચ્ચરં. ૩૩

અર્થ : ધૈર્યશાલી મુનિએ, 'જીવ વિ. છે' ઈત્યાદિરૂપ અથવા સદનુષ્ઠાનરૂપ ક્રિયાની રૂચિ કરવી અને બીજાને કરાવવી જોઈએ, 'આત્મા નથી' ઈત્યાદિરૂપ અક્રિયાનું વર્જન કરવું - કરાવવું જોઈએ

અને સમ્યગ્દર્શન સહિત જ્ઞાનસંપન્ન બની અત્યંત કષ્ટથી સાધ્ય ક્રિયાનું આચરણ કરવું જોઈએ. આથી તમો પણ સમ્યગ્દર્શન - જ્ઞાનવાળા બની સુદુશ્ચર ક્રિયાને કરો ! (૩૩-૫૭૨)

એયં પુણ્ણપયં સોચ્ચા, અત્થ-ધમ્મોવસોહિયં;
ભરહો વિ ભારહં વાસં, ચેચ્ચા કામાઇં પવ્વએ. ૩૪

હવે સંજય મુનિને મહાપુરૂષોના દૃષ્ટાન્તોથી સ્થિર કરવા માટે કહે છે.

અર્થ : આ પૂર્વોક્ત, સ્વર્ગાપવર્ગ વિ. અર્થ અને તેના ઉપાયરૂપ શ્રુતધર્મ વિ.થી ઉપશોભિત તથા પુણ્યહેતુ હોઈ પુણ્ય એવા શબ્દ સંદર્ભરૂપ પદને સાંભળી, પ્રથમ ચક્રવર્તી ભરત મહારાજાએ ભારતવર્ષરૂપ ભરતક્ષેત્રનો અને સર્વ કામભોગોનો ત્યાગ કરી શ્રી ભાગવતી પ્રવ્રજ્યા સ્વીકારી હતી. (૩૪-૫૭૩)

સગરો વિ સાગરન્તં, ભરહવાસં નરાહિવો;
ઇસ્સરિયં કેવલં હેચ્ચા, દયાએ પરિનિવ્વુઓ. ૩૫

અર્થ : પૂર્વ વિ. ત્રણ દિશામાં સમુદ્ર સુધીનું અને ઉત્તર દિશામાં હિમવંત પર્યંતનું ભરતક્ષેત્રનું સામ્રાજ્ય બીજા ચક્રવર્તી સગર મહારાજ છોડીને તથા સંયમસામ્રાજ્ય સંપૂર્ણ સાધીને મુક્તિનગરમાં પહોંચ્યા. (૩૫-૫૭૪)

ચઇત્તા ભારહં વાસં, ચક્કવટ્ટી મહિડ્ઢિઓ;
પવ્વજ્જમબ્ભુવગઓ, મઘવં નામ મહાજસો. ૩૬

અર્થ : મહા યશસ્વી મહર્દ્ધિક મઘવ નામના ત્રીજા ચક્રવર્તી, ભરતક્ષેત્રની ષટ્ ખંડની ઋદ્ધિનો ત્યાગ કરી પ્રવ્રજ્યાને સ્વીકારનાર થયા. (૩૬-૫૭૫)

સણંકુમારો મણુસ્સેન્દો, ચક્કવટ્ટી મહિડ્ઢિઓ;
પુત્તં રજ્જે ઠવેઊણં, સો વિ રાયા તવં ચરે. ૩૭

અર્થ : મનુષ્યોના ઇન્દ્ર મહર્દ્ધિક સનત્કુમાર ચક્રવર્તીએ, પોતાના પુત્રને રાજ્યગાદી ઉપર સ્થાપિત કરી ચારિત્રની સુચારૂરૂપે સાધના કરી હતી. (૩૭-૫૭૬)

ચઇત્તા ભારહં વાસં, ચક્કવટ્ટી મહિડ્ઢિઓ;

સન્તી સન્તિક્રો લોએ, પત્તો ગઇમણુત્તરં. ૩૮

અર્થ : લોકમાં શાંતિ કરનારા મહર્દ્ધિક પાંચમા ચક્રવર્તી અને સોલમા તીર્થંકર શ્રી શાન્તિનાથ પ્રભુએ, ષટ્ ખંડની ઋદ્ધિનો પરિત્યાગ કરી સર્વોત્કૃષ્ટ સિદ્ધિરૂપ પંચમ ગતિ પ્રાપ્ત કરી. (૩૮-૫૭૭)

ઇક્ખાગ-રાયવસહો, કુન્થૂ નામ નરીસરો;

વિક્ખાયકિત્તી ભયવં ધિઇમં, પત્તો ગઇમણુત્તરં. ૩૯

અર્થ : ઈક્ષ્વાકુ વંશના રાજાઓમાં શ્રેષ્ઠ શ્રી કુંથુનાથ નામના છટ્ઠા ચક્રવર્તી અને પ્રસિદ્ધ કીર્તિસંપન્ન સત્તરમા તીર્થંકર તરીકે ભગવાન બની. સર્વોત્કૃષ્ટ સિદ્ધિગતિ મેળવનાર થયા. (૩૯-૫૭૮)

સાગરન્તં ચઇત્તા ણં, ભરહં નરવરીસરો;

અરો ય અરયં પત્તો, પત્તો ગઇમણુત્તરં. ૪૦

અર્થ : મનુષ્યોના અધિપતિ અર નામના સાતમા ચક્રવર્તી પણ વૈરાગ્યને પ્રાપ્ત કરી સાગરાન્ત ભરતક્ષેત્રનો નિશ્ચયથી પરિત્યાગ કરીને, અઢારમા

તીર્થંકર તરીકે ભગવાન બની સર્વોત્કૃષ્ટ સિદ્ધિગતિ મેળવનાર થયા. (૪૦-૫૭૯)

ચઇત્તા ભારહં વાસં, ચક્કવટ્ટી મહિડ્ઢિઓ;
ચેચ્ચા ય ઉત્તમે ભોએ, મહાપઉમો તવં ચરે. ૪૧

અર્થ : ચૌદ રત્ન અને નવ નિધિ આદિ મહા ઋદ્ધિના અધિપતિ મહાપદ્મ નામના આઠમા ચક્રવર્તી, ભારતવર્ષ અને ઉત્તમ ભોગોનો પરિત્યાગ કરીને નિર્મલ તપ વિ.ની આરાધના કરી મોક્ષમાં પધાર્યા. (૪૧-૫૮૦)

એગચ્છત્તં પસાહેત્તા, મહિં માણનિસૂરણો;
હરિસેણો મણુસ્સેન્દો, પત્તો ગઇમણુત્તરં. ૪૨

અર્થ : અભિમાની શત્રુઓના અહંકારનું મર્દન કરનાર મનુષ્યેન્દ્ર હરિષેણ નામના દશમા ચક્રવર્તી, પૃથ્વીનું એકછત્રી સામ્રાજ્ય ભોગવી, વૈરાગી બની, તેનો ત્યાગ કરી સર્વોત્કૃષ્ટ સિદ્ધિગતિને મેળવનાર થયા. (૪૨-૫૮૧)

અન્નિઓ રાયસહસ્સેહિં, સુપરિચ્ચાઈ દમં ચરે;
જયનામો જિણક્ખાયં, પત્તો ગઇમણુત્તરં. ૪૩

અર્થ : હજાર રાજાઓની સાથે રાજ્ય-પુત્ર-સ્ત્રી વિ.નો ત્યાગ કરનાર જય નામના ચક્રવર્તી, શ્રી ભાગવતી પ્રવ્રજ્યાને આદરી અને તેનું નિરતિચારપણે પાલન કરી સર્વોત્કૃષ્ટ ગતિ - સિદ્ધિગતિ પામનાર બન્યા. (૪૩-૫૮૨)

દસણ્ણરજ્જં મુઇયં, ચઇત્તા ણં મુણી ચરે;
દસણ્ણભદ્દો ણિક્ખન્તો, સક્ખં સક્કેણ ચોઇઓ.
૪૪

અર્થ : સાક્ષાત્ શક્રેન્દ્ર દ્વારા અધિક સંપત્તિ બતાવી ધર્મ તરફ પ્રેરિત કરવામાં આવેલા દશાર્ણભદ્ર નામના રાજા, સમૃદ્ધિશાલી દશાર્ણ દેશના રાજ્યનો ત્યાગ કરી, દીક્ષિત બની અને અપ્રતિબદ્ધપણે વિચરી મુક્તિવિહારી બન્યા. (૫૫-૫૮૩)

નમી નમેઈ અપ્પાણં, સક્ખં સક્કેણ ચોઇઓ;
ચઇઊણ ગેહં વઇદેહી, સામણ્ણે પજ્જુવટ્ઠિઓ. ૪૫

અર્થ : વિદેહ દેશમાં ઉત્પન્ન થયેલા નમિ નામના રાજા, ઘરનો ત્યાગ કરી સાધુધર્મના પાલનમાં પરાયણ બન્યા હતા. જો કે તેમની સાક્ષાત્ બ્રાહ્મણનું રૂપ ધરીને ઈન્દ્રે જ્ઞાનચર્ચામાં પરીક્ષા કરી હતી, તો પણ તેમણે પોતાના આત્માને ન્યાયમાર્ગમાં જે સ્થાપિત કર્યો તેથી જ તેઓ કર્મરહિત થયા હતા. (૪૫-૫૮૪)

કરકણ્ડુ કલિંગેસું, પંચાલેસુ ય દુમ્મુહો;
નમીરાયા વિદેહેસુ, ગન્ધારેસુ ય નગ્ગઈ. ૪૬

એએ નરિન્દવસહા, નિક્ખન્તા જિણસાસણે;
પુત્તે રજ્જ ઠવેઊણં, સામણ્ણે પજ્જુવટ્ઠિયા. ૪૭

અર્થ : કલિંગ દેશમાં કરકંડૂ નામના, પંચાલ દેશમાં દ્વિમુખ નામના, વિદેહ દેશમાં નમિ નામના અને ગંધાર દેશમાં નગગતિ નામના ચાર ઉત્તમ રાજાઓએ, પોતપોતાના પુત્રોને રાજ્યગાદી સોંપીને, શ્રી જિનશાસનમાં દીક્ષા અંગીકાર કરી ચરિત્રની આરાધનાથી મુક્તિપદ પ્રાપ્ત કર્યું અર્થાત્ આ ચાર રાજાઓ પ્રત્યેકબુદ્ધો બની સિદ્ધ બન્યા. (૪૬+૪૭, ૫૮૫+૫૮૬)

સોવીરરાયવસભો ચઇત્તા ણ મુણી ચરે;
ઉદાયણો પવ્વઇઓ, પત્તો ગઇમણુત્તરં. ૪૮

અર્થ : સૌવીર દેશના સર્વોત્તમ રાજા ઉદાયને સઘળા રાજ્યનો ત્યાગ કરી, જૈન શ્રમણપણાનું પાલન કરી સર્વોત્કૃષ્ટ ગતિરૂપ સિદ્ધિગતિ પ્રાપ્ત કરી. (૪૮-૫૮૭)

તહેવ કાસીરાયા વિ, સોએ-સચ્ચ પરક્કમો;
કામભોગે પરિચ્ચજ્જ, પહણે કમ્મમહાવણં. ૪૯

અર્થ : પૂર્વોક્ત રાજાઓની માફક શ્રેયસ્કર સંયમમાં પરાક્રમી કાશી દેશના અધિપતિ નંદન નામના સાતમા બલદેવે, પ્રાપ્ત સમસ્ત કામભોગોનો સર્વથા પરિત્યાગ કરી દીક્ષા સ્વીકારી, તેમજ અતિ ગહન કર્મરૂપી મહા વનનો નાશ કરી અખંડાનંદરૂપ મુક્તિપદ પ્રાપ્ત કર્યું. (૪૯-૫૮૮)

તહેવ વિજઓ રાયા, અણટ્ઠા કિત્તિ પવ્વએ;
રજ્જં તુ ગુણસમિદ્ધં, પયહિત્તુ મહાજસો. ૫૦

અર્થ : તેવી રીતિએ ચારેય બાજુથી અપકીર્તિ

વગરના-મહા યશસ્વી વિજય નામના બીજા બલદેવે, ગુણસંપન્ન, રાજ્યનો ત્યાગ કરી અને નિતિચાર શ્રામણ્યનું પાલન કરી મુક્તિસ્થાન મેળવ્યું. (૫૦-૫૮૯)

તહેવુગ્ગં તવં કિચ્ચા, અવ્વક્ખિત્તેણ ચેતસા;
મહબ્બલો રાયરિસી, આદાય સિરસા સિરિં. ૫૧

અર્થ : તેવી જ રીતિએ વ્યાક્ષેપ વગરના ચિત્તથી મહાબલ નામના રાજર્ષિ, પ્રચંડ સંયમનો સ્વીકાર કરી, જીવનનિરપેક્ષ બની, તેમજ સંયમરૂપ ભાવલક્ષ્મીની સાધના કરી ત્રીજા ભવમાં મોક્ષલક્ષ્મી પામનાર બન્યા. (૫૧-૫૯૦)

કહં ધીરો અહેઊહિં, ઉમ્મત્તો વ મહિં ચરે ?;
એએ વિસેસ-માદાય, સૂરા દઢપરક્કમા. ૫૨

અર્થ : કેવી રીતિએ ધીર પુરૂષ, ઉન્મત્તની માફક અને ખોટી યુક્તિઓ દ્વારા તત્ત્વોનો અપલાપ કરી - નિરર્થક બકતો રહી પૃથ્વી ઉપર વિહાર કરી શકે ? અર્થાત્ એવી રીતિએ તે પૃથ્વીવિહાર કરી શકતો નથી.

જેમ પૂર્વોક્ત ભરત વિ. મહારાજાઓએ મિથ્યાદર્શનો કરતાં શ્રી જિનસાસનની વિશિષ્ટતા સ્વીકારી, દૃઢ પરાક્રમીઓએ આ શ્રી જિનશાસનના શરણે જઈ અને સાધના કરી મુક્તિપદ હાંસલ કર્યું ; તેમ હે મુનિ ! વિશેષજ્ઞ ધીર બની, તમારે પણ આ જ શ્રી જિનશાસનમાં ચિત્તને નિશ્ચલ કરી સાધના કરવી, જેથી ઝટ મુક્તિપદ મળે ! (૫૨-૫૯૧)

અચ્ચન્તનિયાણ-ખમા, સચ્ચા મે ભાસિયા વઈ;
અતરિંસુ તરન્તેગે, તરિસ્સન્તિ અણાગયા. ૫૩

અર્થ : 'શ્રી જિનશાસન શરણયોગ્ય છે.'- આવી સત્ય વાણી જે મેં કહી છે, તે અત્યંત રીતિએ કર્મમલની શુદ્ધિમાં સમર્થ છે. વળી આ વાણીને અંગીકાર કરીને, ભૂતકાળમાં ભવ્યો સંસારસાગરના પારને પામ્યા છે, હમણાં પણ કાળની કે ક્ષેત્રાન્તરની અપેક્ષાએ તેઓ પાર પામી રહ્યા છે અને ભવિષ્યમાં પણ તે ભાગ્યશાલી ભવ્યો પાર પામશે. (૫૩-૫૯૨)

કહં ધીરે અહેઊહિં, અત્તાણં પરિયાવસે ?;
સવ્વસંગવિણિમ્મુક્કે, સિદ્ધે હવઇ નીરએ. ૫૪
॥ ત્તિ બેમિ. ॥

અર્થ : જે પ્રજ્ઞાશાલી ધીર આત્મા છે, તે ક્રિયા વિ. વાદીઓએ કલ્પિત કુહેતુઓથી પોતે પોતાને કેવી રીતિએ વાસિત કરી શકે ? અર્થાત્ કદી પણ વાસિત કરી શકે નહીં. આથી આવો આત્મા, દ્રવ્યની અપેક્ષાએ ધન-સ્વજન વિ.ના સંગથી, ભાવની અપેક્ષાએ મિથ્યાત્વસ્વરૂપી ક્રિયા વિ. વાદોથી રહિત, અર્થાત્ સર્વ સંગથી રહિત બની - કર્મ રહિત બની સિદ્ધ પરમાત્માઉ બને છે.

આ પ્રમાણે ક્ષત્રિય મુનિએ હિતોપદેશ આપી વિહાર કર્યો અને સંજય મુનિ પણ તે બોધને હૃદયસ્થ કરી, લાંબા કાળ સુધી વિચરી, કેવલી થઈ સિદ્ધ ભગવાન બન્યા. આ પ્રમાણે હે જંબૂ ! હું તને શ્રી મહાવીર પ્રભુ પાસેથી સાંભળેલું કહું છું, - એમ શ્રી સુધર્માસ્વામી કહી રહ્યા છે. (૫૪-૫૯૩)

(અઢારમું સંયતાધ્યયન સંપૂર્ણ)

❖ ❖ ❖

૧૯ શ્રી મૃગાપુત્રીય અધ્યયન

સુગ્ગીવે નયરે રમ્મે, કાણણુજ્જાણસોહિએ;
રાયા બલભદ્દે ત્તિ, મિયા તસ્સડગ્ગમહિસી. ૧

અર્થ : મોટા મોટા વૃક્ષોના આધારભૂત વનરાજીથી અને ક્રીડાવનોરૂપી ઉદ્યાનોથી સુશોભિત, સુગ્રીવ નામના રમણીય નગરમાં બલભદ્ર રાજા અને મૃગા નામની તેની પટ્ટરાણી છે. (૧-૫૯૪)

તેસિં પુત્તે બલસિરી, મિયાપુત્તે ત્તિ વિસ્સુએ;
અમ્મા-પિઉહિં દઇએ, જુવરાયા દમીસરે. ૨

અર્થ : 'બલશ્રી' એવા મા-બાપે પાડેલ નામવાળો, લોકમાં 'મૃગાપુત્ર' તરીકે પ્રસિદ્ધ, મા-બાપને ઘણો વહાલો અને યુવરાજ, ભવિષ્યમાં મુનીશ્વર થનારો તે બંનેનો પુત્ર છે. (૨-૫૯૫)

નન્દણે સો ઉ પાસાએ, કીલએ સહ ઇત્થિહિં;
દેવો દોગુન્દુગો ચેવ, નિચ્ચં મુદિતમાણસો. ૩

અર્થ : તે મૃગાપુત્ર લક્ષણવંતો હોઈ સમૃદ્ધિજનક

રાજમહાલયમાં સ્ત્રીવર્ગની સાથે દોગુંદક દેવની જેમ (નિત્ય ભોગપરાયણ ત્રાયસ્ત્રિંશ જાતિના દેવ 'દોગુંદક' કહેવાય છે.) નિરંતર પ્રસન્ન મનવાલો બની હંમેશા આનંદ-ક્રીડા કરે છે. (૩-૫૯૬)

મણિ-રયણકોટ્ટિમતલે, પાસાયાલોયણે ઠિઓ;
આલોએઇ નગરસ્સ, ચઉક્ક-ત્તિય-ચચ્ચરે. ૪

અર્થ : ચંદ્રકાન્ત વગેરે મણિઓથી અને કર્કેતન વગેરે રત્નોથી મંડિત કુટ્ટિમ (ઘરની પત્થર વગેરેથી બાંધેલી ભૂમિ-ફરસબંધ જમીન) તલવાળા પ્રસાદના ગવાક્ષમાં (ગોખ-ઝરૂખામાં) ઉભા રહેલા તે મૃગાપુત્ર, નગરના ચકલા-ચૌટા-ચોકને અને ત્રણ કે ઘણા રસ્તા ભેગા થાય તેવા સ્થાનોને જોઈ રહ્યા છે. (૪-૫૯૭)

અહ તત્થ અઇચ્છન્તં, પાસઈ સમણ-સંજયં;
તવ-નિયમ-સંજમધરં, સીલડ્ઢં ગુણઆગરં. ૫

અર્થ : ત્યારબાદ ત્રણ-ચાર-ઘણા રસ્તાવાળા સ્થાનોમાં ફરતાં, તે મૃગાપુત્ર, તપ-નિયમ-સંયમના ધારક, શીલસંપન્ન, જ્ઞાનાદિ ગુણના આકર (ખાણ)

એવા શ્રમણસંયત રૂપ જૈન મુનિને જુએ છે. (૫-૫૯૮)

તં પેહઈ મિયાપુત્તે, દિટ્ઠીએ અનમિસાએ ઉ;
કહિં મન્નેરિસં રૂવં, દિટ્ઠપુવ્વં મએ પુરા ? ૬

અર્થ : જ્યાર મૃગાપુત્ર તે મુનિને આંખ મીંચ્યા સિવાય એક દૃષ્ટિથી જોઈ રહ્યો છે, ત્યારે તેણે વિચાર્યું કે - 'આવું રૂપ મેં પૂર્વજન્મમાં ક્યાંય દેખેલું છે.' (૬-૫૯૯)

સાહુસ્સ દરિસણે તસ્સ, અજ્ઝવસાણમ્મિ સોહણે,
મોહં ગયસ્સ સન્તસ્સ, જાઈસરણં સમુપ્પન્નં. ૭

અર્થ : તે સાધુના વિશિષ્ટ દર્શનમાં સુંદર પરિણામ થતાં 'ક્યાંય આ મેં જોયેલું છે.' - એવા ચિંતનરૂપ મુંઝવણમાં મૂકાયેલા તે મૃગાપુત્રને જાતિસ્મરણજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. (૭-૬૦૦)

દેવલોગા ચુઓ સંતો, માણુસં ભવમાગઓ;
સણ્ણિનાણે સમુપન્ને, જાઇ સરઇ પુરાણિયં. ૮

અર્થ : દેવલોકમાંથી ચ્યવેલો (મૃત્યુ પામેલો) તે મનુષ્યભવ ભવને પામ્યો... સંજ્ઞિજ્ઞાન (સંજ્ઞિ

પંચેન્દ્રિય જીવોનું જ્ઞાન) ઉત્પન્ન થયું, પછી પૂર્વભવની જાતિનું સ્મરણ કરે છે. (૮-૬૦૧)

જાઈસરણે સમુપ્પન્ને, મિયાપુત્તે મહિડ્ઢિએ;
સરઈ પોરાણિયં જાઇં, સામણ્ણં ચ પુરાકયં. ૯

અર્થ : જાતિસ્મરણ રૂપ જ્ઞાનને પામેલો મહર્દ્ધિક મૃગાપુત્ર, પૂર્વભવને યાદ કરે છે અને પહેલાં પાળેલ શ્રમણપણાનું સ્મરણ કરે છે. (૯-૬૦૨)

વિસએહિં અરજ્જન્તો, રજ્જંતો સંજમમ્મિ ય;
અમ્મા-પિયરં ઉવાગમ્મ, ઇમં વયણમબ્બવી. ૧૦

અર્થ : વિષયોના વિષે રાગભાવ નહિ કરતો અને સંયમમાં અનુરાગ કરતો મૃગાપુત્ર, પોતાના મા-બાપની પાસે આવીને નીચે કહેવાતું વચન બોલ્યો. (૧૦-૬૦૩)

સુયાણિ મે પંચ મહવ્વયાણિ,
નરએસુ દુક્ખં ચ તિરિક્ખજોણિસુ;
નિવ્વિણ્ણકામો મિ મહણ્ણવાઓ,
અણુજાણહ પવ્વઇસ્સામો અમ્મો. ૧૧

અર્થ : હે મા-બાપ ! મેં વિશિષ્ટ જ્ઞાનથી પૂર્વભવમાં પાંચ મહાવ્રતો સાંભળ્યાં-જાણ્યાં-અનુભવ્યાં છે, તેમજ નરકોમાં, તિર્યંચ યોનિમાં તથા દેવ-મનુષ્યમાં જે દુ:ખ છે તે પણ સાંભળ્યું-જાણ્યું-અનુભવ્યું છે. આથી મહાભયંકર સંસાર-સાગરમાંથી વૈષયિક સુખભોગોની જરા પણ કામના મારા દિલમાં રહી નથી, માટે હું સકલ દુ:ખના ધ્વંસ ખાતર શ્રી પારમેશ્વરી પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરીશ (૧૧-૬૦૪)

અમ્મ ! તાય ! મએ ભોગા, ભુત્તા વિસ-ફલોવમા;
પચ્છા કડુયવિવાગા, અણુબન્ધદુહાવહા. ૧૨

અર્થ : હે માત-પિતા ! ભોગવ્યા પછી કટૂક ફલ દેનારા, નિરંતર દુ:ખદ અને વિષવૃક્ષના ફલ જેવા ભોગો મેં ખૂબ ભોગવી લીધેલા છે, જેથી કોઈ પણ વખત હવે ભોગો ભોગવવાની વાત કરવી નહિ. (૧૨-૬૦૫)

ઇમં સરીરં અણિચ્ચં, અસુઇં અસુઇસંભવં;
અસાસયાવાસમિણં, દુક્ખકેસાણ ભાયણં. ૧૩

અર્થ : વળી આ શરીર સ્વભાવથી જ અપવિત્ર છે, કેમ કે - તે અપવિત્ર શુક્ર-શોણિતથી જ પેદા થયેલું છે. આ શરીરમાં જીવનું અવસ્થાન અશાશ્વત-અનિત્ય છે. આ શરીર દુઃખના હેતુ, ક્લેશરૂપ જવર વગેરે રોગોનું પાત્ર છે. (૧૩-૬૦૬)

અસાસએ સરીરમ્મિ, રઇં નોવલભામહં;
પચ્છા પુરા વ ચઇયવ્વે, ફેણબુબ્બુયસન્નિભે. ૧૪

અર્થ : પછી કે (ભુક્તભોગવાળી અવસ્થા) પહેલાં (ભુક્તભોગ વગરની અવસ્થા) છોડવાને યોગ્ય, પાણીના પરપોટા જેવા અર્થાત્ કોઈ પણ અવસ્થામાં મૃત્યુનું આગમન શક્ય છે, એવા પ્રકારના અનિત્ય શરીરમાં હું રાગ ધારણ કરતો નથી. (૧૪-૬૦૭)

માણુસત્તે અસારમ્મિ, વાહી-રોગાણ આલએ;
જરા-મરણઘત્થમ્મિ, ખણં પિ ન રમામહં. ૧૫

અર્થ : અગાધ પીડાના હેતુ કોઢ વગેરે વ્યાધિઓના અને જવર વગેરે રોગોના ઘર રૂપ તેમજ જરા અને મરણથી ગ્રસ્ત અસાર એવા મનુષ્યજીવનમાં

ક્ષણ વાર પણ હું રમણતા-રાગ કરતો નથી. (૧૫-૬૦૮)

જમ્મ દુક્ખં જરા દુક્ખં, રોગા ય મરણાણિ ય;
અહો ! દુક્ખો હુ સંસારો, જત્થ કીસન્તિ જન્તુણો.
૧૬

અર્થ : જન્મ દુઃખ રૂપ, જરા દુઃખ રૂપ અને રોગો તથા મરણો દુઃખ રૂપ છે. અહો! આખોય સંસાર દુઃખહેતુ હોઈ દુઃખ રૂપ છે. જ્યાં જીવો જન્માદિથી દુઃખી થાય છે. (૧૬-૬૦૯)

ખેત્તં વત્થું હિરણ્ણં ચ, પુત્ત-દારં ચ બન્ધવા;
ચઇત્તાણં ઇમં દેહં, ગન્તવ્વમવસસ્સ મે. ૧૭

અર્થ : જે સંસારમાં ક્ષેત્ર, ઘર, દુકાન વગેરે વાસ્તુ, તેમજ સ્ત્રી, પુત્ર, બંધુ વગેરેને તથા આ દેહને પણ છેવટે છોડી અવશ્ય મારે જવાનું જ છે, તો તેમાં વળી મોહ શો! (૧૭-૬૧૦)

જહા કિમ્પાગફલાણં, પરિણામો ન સુન્દરો;
એવં ભુત્તાણ ભોગાણં, પરિણામો ન સુંદરો. ૧૮

અર્થ : જેમ કિંપાક વૃક્ષના ખાધેલા ફલોનું પરિણામ સુંદર નથી, તેમ ભોગવેલ ભોગોનું પરિણામ પણ સુંદર નથી. (૧૮-૬૧૧)

અદ્ધાણં જો મહંતં તુ, અપ્પાહેજ્જો પવજ્જઈ;
ગચ્છન્તે સે દુહી હોઈ, છુહા-તણ્હાએ પીલિએ. ૧૯
એવં ધમ્મં અકાઊણં, જો ગચ્છઇ પરં ભવં;
ગચ્છન્તે સે દુહી હોઇ, વાહીરોગેહિં પીલિએ. ૨૦

અર્થ : જેમ ભાતા વગરનો મુસાફર મોટા માર્ગની મુસાફરી કરતો ભૂખ-તરસથી પીડિત બનેલો અત્યંત દુઃખી થાય છે, તેમ અહીં ધર્મ વગરનો જ્યારે પરલોકમાં જાય છે ત્યારે વ્યાધિ આદિ રોગોથી પીડિત બનેલો અત્યંત દુઃખી થાય છે. (૧૯+૨૦-૬૧૨+૬૧૩)

અદ્ધાણં જો મહંતં તુ, સપાહેજ્જો પવજ્જઈ;
ગચ્છન્તે સે સુહી હોઇ, છુહા-તણ્હા વિવજ્જિએ.
૨૧

એવં ધમ્મં પિ કાઊણં, જો ગચ્છઇ પરં ભવં;
ગચ્છન્તે સે સુહી હોઇ, અપ્પકમ્મે અવેયણે. ૨૨

અર્થ : જેમ ભાતાવાળો મુસાફર મોટા માર્ગની મુસાફરી કરે છે ત્યારે ભૂખ અને તરસથી નિશ્ચિંત બનેલો અત્યંત સુખી થાય છે, તેમ ધર્મ-પુણ્યશાળી જીવ જ્યારે પરલોકમાં જાય છે ત્યારે તે અલ્પ-લઘુકર્મી આત્મા, ધર્મ-ધનવાળો હોવાથી દુઃખનો અનુભવ ન કરતાં સુખનો અનુભવ કરે છે. (૨૧+૨૨-૬૧૪+૬૧૫)

જહા ગેહે પલિત્તમ્મિ, તસ્સ ગેહસ્સ જો પહૂ;
સારભણ્ડાણિ નીણેઇ, અસારં અવઉજ્ઝઇ. ૨૩

એવં લોએ પલિત્તમ્મિ, જરાએ મરણેણ ય;
અપ્પાણં તારયિસ્સામિ, તુબ્ભેહિં અણુમન્નિઓ. ૨૪

અર્થ : જેમ ઘર સળગ્યે છે તે, ઘરનો માલિક મહાકીંમતી વસ્ત્ર વગેરેને બહાર કાઢે છે અને અલ્પ કીંમતના પદાર્થને છોડે છે, તેમ જરા અને મરણથી સળગતા સંસારમાં મહાકીંમતી વસ્તુ સમાન આત્માને

હું આપની અનુમતિ મળતાં અવશ્ય તારીશ અને કામભોગ વગેરે અસાર પદાર્થોનો ત્યાગ કરીશ. (૨૩+૨૪-૬૧૬+૬૧૭)

તં બિંતિ અમ્મા-પિયરો, સામણ્ણં પુત્ત ! દુચ્ચરં;
ગુણાણં તુ સહસ્સાઇં ધારેયવ્વાઇં ભિક્ખુણા. ૨૫

હવે તેના મા-બાપે આપેલો જવાબ વીસ શ્લોકોથી કહે છે.

અર્થ : તે મૃગાપુત્રને તેના મા-બાપ કહે છે કે - પુત્ર ! શ્રમણપણાનું પાલન ઘણું કપરું છે, કેમ કે - ત્યાં સાધુના ઉપકારક શીલના અંગ રૂપ ગુણો હજારો પ્રમાણના કે પ્રકારના ધારણ કરવા પડે છે. (૨૫-૬૧૮)

સમતા સવ્વભૂએસુ, સત્તુમિત્તેસુ વા જગે;
પાણાઇવાયવિરઈ, જાવજ્જીવાએ દુક્કરં. ૨૬

અર્થ : ત્યાં જગત ઉપર, શત્રુ-મિત્ર ઉપર કે સર્વ પ્રાણીઓ ઉપર રાગ-દ્વેષનાં ત્યાગ દ્વારા સમતા રૂપ સામાયિક ધારવું પડે છે અને જીવનપર્યંત અહિંસાનું

મહાવ્રત કે જે દુષ્કર છે તે પાળવું પડે છે. (૨૬-૬૧૯)

નિચ્ચકાલડપ્પમત્તેણં, મુસાવાયવિવજ્જણં;
ભાસિયવ્વં હિયં સચ્ચં, નિચ્ચાઉત્તેણ દુક્કરં. ૨૭

અર્થ : હંમેશાં જાગૃત બની મૃષાવાદનો ત્યાગ કરવાનો છે. સદા ઉપયોગી બની હિતકારી સત્ય ભાષણ કરવું અતિ દુષ્કર છે. (૨૭-૬૨૦)

દંત સોહણમાઇસ્સ, અદત્તસ્સ વિવજ્જણં;
અણવજ્જેસણિજ્જસ્સ, ગેણ્હણા અવિ દુક્કરં. ૨૮

અર્થ : બીજી વસ્તુ તો દૂર રહી, પણ નાની સરખી દંતશોધની વગેરેની ચોરીનો પણ ત્યાગ કરવાનો છે. બીજાએ આપેલી પણ જો તે વસ્તુ નિષ્પાપ-શુદ્ધ હોય તો જ લેવાની હોય છે. માટે ત્રીજા મહાવ્રતનું પાલન દુષ્કર છે. (૨૮-૬૨૧)

વિરઈ અબમ્ભચેરસ્સ, કામભોગરસન્નુણા;
ઉગ્ગં મહવ્વયં બમ્ભં, ધારેયવ્વં સુદુક્કરં. ૨૯

અર્થ : કામભોગના રસના જાણકાર તારાથી (કદાચ માનો કે - કામભોગના રસથી અજ્ઞાતને ઈચ્છા

ન થાય પણ તારાથી) અબ્રહ્મની વિરતિ રૂપ ઘોર બ્રહ્મચર્ય નામના મહાવ્રતનું પાલન અતિ દુષ્કર થશે. (૨૯-૬૨૨)

ધણધન્નપેસવગ્ગેસુ, પરિગ્ગહ વિવજ્જણં;
સવ્વારંભ પરિચ્ચાઓ, નિમ્મમત્તં સુદુક્કરં. ૩૦

અર્થ : ધન-ધાન્ય-નોકરવર્ગના સ્વીકાર રૂપ પરિગ્રહનો ત્યાગ, દ્રવ્યના ઉપાર્જન માટેના સઘળા આરંભ - વ્યાપારોનો ત્યાગ અર્થાત્ મમતાનો અભાવ અતિ દુષ્કર છે. (૩૦-૬૨૩)

ચઉવ્વિહે વિ આહારે, રાઈ ભોયણવજ્જણા;
સન્નિહીસંચઓ ચેવ, વજ્જેયવ્વો સુદુક્કરં. ૩૧

અર્થ : ચતુર્વિધ આહારના વિષયમાં પણ રાત્રિભોજનનો સર્વથા ત્યાગ, તેમજ ઉચિત કાલનો અતિક્રમ કરી ઘી વગેરેની સ્થાપના રૂપ સંનિધિ સંચયનો ત્યાગ અતિ દુષ્કર છે. (૩૧-૬૨૪)

છુહા તણ્હા ય સીઉણ્હં, દંસ-મસગા ચવેયણા;
અક્કોસા દુક્ખસેજ્જા ય, તણફાસા જલ્લમેવ ય. ૩૨

સુહોઇઓ તુમં પુત્તા !, સુકુમાલો ય સુમજ્જિઓ;
ન હુ સી પભૂ તુમં પત્તા, સામણ્ણ મણુ પાલિયા.
૩૫

અર્થ : તેલમાલીસ વગેરેથી સ્નાન કરનાર અને સકલ અલંકારોથી અલંકૃત હોવાથી કોમલતાવાળો તું સુખને યોગ્ય છે. શ્રમણપણાનું પાલન કરવા માટે હે પુત્ર ! તું સમર્થ નથી. (૩૫-૬૨૮)

જાવજ્જીવમવિસ્સામો, ગુણાણં તુહ મહબ્ભરો;
ગુરુઓ લોહભારોવ્વ, જો પુત્તા ! હોઇ દુવ્વહો. ૩૬

અર્થ : હે પુત્ર ! જાવજ્જીવ સુધી નિરંતર, ભારે સિંહ લોઢાના ભારની માફક અને દુઃખે કરી વહી શકાય એવો મુનિગુણોનો મોટો ભાર તારે વહન કરવો પડશે. (૩૬-૬૨૯)

આગાસે ગંગસોઓ વ્વ, પડિસોઓ વ્વ દુત્તરો;
બાહાહિં સાગરો ચેવ, તરિયવ્વો ગુણોદહી. ૩૭

અર્થ : લોકરૂઢિથી આકાશીય ગંગાસ્ત્રોતની માફક શેષ નદી વગેરેમાં ઉલટો

સુહોઇઓ તુમં પુત્તા !, સુકુમાલો ય સુમજ્જિઓ;
ન હુ સી પભૂ તુમં પત્તા, સામણ્ણ મણુ પાલિયા.
૩૫

અર્થ : તેલમાલીસ વગેરેથી સ્નાન કરનાર અને સકલ અલંકારોથી અલંકૃત હોવાથી કોમલતાવાળો તું સુખને યોગ્ય છે. શ્રમણપણાનું પાલન કરવા માટે હે પુત્ર ! તું સમર્થ નથી. (૩૫-૬૨૮)

જાવજ્જીવમવિસ્સામો, ગુણાણં તુહ મહબ્ભરો;
ગુરુઓ લોહભારોવ્વ, જો પુત્તા ! હોઇ દુવ્વહો. ૩૬

અર્થ : હે પુત્ર ! જાવજ્જીવ સુધી નિરંતર, ભારે સિંહ લોઢાના ભારની માફક અને દુઃખે કરી વહી શકાય એવો મુનિગુણોનો મોટો ભાર તારે વહન કરવો પડશે. (૩૬-૬૨૯)

આગાસે ગંગસોઓ વ્વ, પડિસોઓ વ્વ દુત્તરો;
બાહાહિં સાગરો ચેવ, તરિયવ્વો ગુણોદહી. ૩૭

અર્થ : લોકરૂઢિથી આકાશીય ગંગાસ્ત્રોતની માફક શેષ નદી વગેરેમાં ઉલટો

જલપ્રવાહ જેમ દુસ્તર છે અને બે બાહુથી સાગર જેમ દુસ્તર છે, તેમ જ્ઞાનાદિ ગુણોનો સાગર તરવો દુસ્તર છે. (૩૭-૬૩૦)

વાલુયાકવલો ચેવ, નિરસ્સાએ ઉ સંજમે;
અસિધારાગમણં ચેવં, દુક્કરં ચરિઉં તવો. ૩૮

અર્થ : રેતીના કોળીયાની માફક (વિષયાસક્તોને નિરસતાનો હેતુ હોઈ) સંયમ, રસ વગરનો છે. તલવારની ધાર ઉપર ચાલવાની માફક ચારિત્રનું આચરણ દુષ્કર છે. (૩૮-૬૩૧)

અહી વેગન્તદિટ્ઠીએ, ચરિત્તે પુત્ત ! દુક્કરે;
જવા લોહમયા ચેવ, ચાવેયવ્વા સુદુક્કરં. ૩૯

અર્થ : અનન્ય દૃષ્ટિથી સાપની માફક ઈન્દ્રિય-મન દુર્જેય હોવાથી બુદ્ધિથી ઉપલક્ષિત ચારિત્ર દુષ્કર છે. લોઢાના જવને ચાવવાની માફક ચારિત્ર અતિ દુષ્કર છે. (૩૯-૬૩૨)

જહા અગ્ગિસિહા દિત્તા, પાઉં હોઇ સુદુક્કરં;
તહ દુક્કરં કરેઉં જે, તારુણ્ણે સમણત્તણં. ૪૦

અર્થ : જેમ દીપ્તિમાન અગ્નિજ્વાલાનું પાન કરવું મનુષ્યોથી દુષ્કર થાય છે, તેમ તરૂણાવસ્થામાં શ્રમણપણાનું પાલન કરવું એ અતિ દુષ્કર થાય છે. (૪૦-૬૩૩)

જહા દુક્ખં ભરેઉં જે, હોઇ વાયસ્સ કોત્થલો;
તહા દુક્ખં કરેઉં જે, કીવેણં સમણત્તણં. ૪૧

અર્થ : જેમ વસ્ત્ર વગેરેનો બનાવેલ કોથળો વાયુથી ભરવો મુશ્કેલ છે, તેમ નિઃસત્ત્વ પુરૂષથી શ્રમણપણાનું પાલન કરવું એ અતિ મુશ્કેલ છે. (૪૧-૬૩૪)

જહા તુલાએ તોલેઉં, દુક્કરં મન્દરો ગિરી;
તહા નિહુય નીસંકં, દુક્કરં સમણત્તણં. ૪૨

અર્થ : જેમ કાંટાથી - ત્રાજવાથી મેરૂપર્વતને તોલવો મુશ્કેલ છે, તેમ નિશ્ચલ અને શરીર નિરપેક્ષ બની શ્રમણપણું પાળવું એ દુષ્કર છે. (૪૨-૬૩૫)

જહા ભુયાહિં તરિઉં, દુક્કરં રયણાયરો;
તહા અણુવસન્તેણં, દુત્તરો દમસાગરો. ૪૩

અર્થ : જેમ ભુજાઓથી સમુદ્ર તરવો અતિ કઠિન છે, તેમ ઉત્કટ કષાયવાળા પુરૂષથી ઉપશમના સમુદ્ર રૂપ સંયમ પાળવો એ દુષ્કર છે. (૪૩-૬૩૬)

ભુંજ માણુસ્સએ ભોએ, પંચલક્ખણએ તુમં;
ભુત્તભોગી તઓ જાયા ! પચ્છા ધમ્મં ચરિસ્સસિ.
૪૪

અર્થ : હે પુત્ર ! આ ભોગયોગ્ય વયમાં પ્રથમ પાંચ વિષયોના સ્વરૂપવાળા મનુષ્ય સંબંધી ભોગોને તું ભોગવી, ભુક્તભોગી બન્યા બાદ પછી વૃદ્ધાવસ્થામાં ચારિત્રધર્મને પાળજે ! (૪૪-૬૩૭)

સો બેંત અમ્મા-પિયરો, એવમેયં જહા ફુડં;
ઇહ લોગે નિપ્પિવાસસ્સ, નત્થિ કિંચિ વિ દુક્કરં.
૪૫

હવે મૃગાપુત્ર ૧૩ ગાથાઓથી મા-બાપને જવાબ આપે છે.

અર્થ : તે મૃગાપુત્ર કહે છે કે - હે મા-બાપ ! તમોએ દીક્ષાની દુષ્કરતાનું જે વર્ણન કર્યું તે સ્પષ્ટ રીતિએ

સાચું છે, તો પણ આ લોકમાં નિઃસ્પૃહ મહાપુરુષને અતિ કષ્ટકારી પણ અનુષ્ઠાન કરવું જરા પણ દુષ્કર નથી. (૪૫-૬૩૮)

સારીર-માણસા ચેવ, વેયણાઓ અંણતસો;
મએ સોઢાઓ ભીમાઓ, અસઇં દુક્ખભયાણિ ય.
૪૬

અર્થ : હે મા-બાપ ! શરીર અને મન સંબંધી ભયંકર વેદનાઓ નરકાદિમાં અનંતી વાર સહન કરેલી છે. વળી વારંવાર દુઃખકારક ભયો પમ સહન કરેલા છે. (૪૬-૬૩૯)

જરા-મરણકન્તારે, ચાઉરન્તે ભયાગરે;
મએ સોઢાણિ ભીમાણિ, જમ્માણિ મરણાણિ ય.
૪૭

અર્થ : જન્મ અને મરણથી અતિ ગહન હોવાથી મહા ભયંકર અરણ્ય જેવા ભયની ખાણ રૂપ ચાર ગતિ રૂપ સંસારમાં મેં અનંતી વાર જન્મ અને મરણો સહન કરેલા છે. (૪૭-૬૪૦)

જહા ઇહં અગણી ઉણ્હો, ઈત્તો-ડણન્તગુણો તહિં;
નરએસુ વેયણા ઉણ્હા, અસાયા વેઈયા મએ. ૪૮

અર્થ : જેમ અહીં અગ્નિ ગરમ છે, તેના કરતાં અનંત ગુણી (જે નરકોમાં ઉત્પન્ન થયો તેમાં જો કે અહીં બાદર અગ્નિનો અભાવ હોવાથી પૃથ્વીનો તથાવિધ સ્પર્શ સમજવો.) અને દુઃખ રૂપ ઉષ્ણતાના અનુભવ રૂપે વેદનાઓ મેં અનુભવેલી છે. (૪૮-૬૪૧)

જહા ઇમં ઇહં સીયં, ઈત્તોડણન્તગુણં તહિં;
નરએસુ વેયણા સીયા, અસાયા વેઇયા મએ. ૪૯

અર્થ : જેમ અહીં ઠંડી છે, તેના કરતાં અનંત ગુણી તે નરકોમાં દુઃખરૂપ ઠંડીના અનુભવ રૂપે વેદનાઓ મેં સહન કરેલી છે. (૪૯-૬૪૨)

કન્દન્તો કંદુકુમ્ભીસુ, ઉડ્ઢપાઓ અહોસિરો;
હુયાસણે જલન્તમ્મિ, પક્કપુવ્વો અણન્તસો. ૫૦

અર્થ : લોઢા વગેરેની પાકભાજન વિશેષ રૂપ કંદુકુંભીઓમાં કંદન કરતો અને દેવમાયાથી બનાવેલ જલતી આગમાં અનંતી વાર પહેલાં હું

પકાયો હતો. (૫૦-૬૪૩)

મહાદવગ્ગિસંકાસે, મરુમ્મિ વઇરવાલુએ;
કલમ્બવાલુયાએ ય, દડ્ઢપુવ્વો અણન્તસો. ૫૧

અર્થ : મહાદાવાનલ સમાન અને મરૂદેશની સ્થલી પ્રદેશની રેતીના ઢગલા સમાન વજીવાલુકાવાળી નદીની કોરી પડેલી રેતાળ જમીનમાં તથા કંદબવાલુકાવાળી નદીની રેતાળ જમીનમાં અનંતીવાર પહેલાં હું બળ્યો હતો. (૫૧-૬૪૪)

રસન્તો કન્દુકુમ્ભીસુ, ઉડ્ઢં બદ્ધો અબન્ધવો;
કરવત્ત-કરકયાઇહિં, છિન્નપુવ્વો અણન્તસો. ૫૨

અર્થ : કંદુકુંભીમાં ફેંકાયેલો હું રડતો હતો. ઉંચે વૃક્ષની શાખા વગેરેમાં બંધાયેલો હું અશરણ હતો. વિશિષ્ટ કરવતોથી અનંતી વાર હું પહેલાં કપાયો હતો. (૫૨-૬૪૫)

અઇતિક્ખકંટકાઇણ્ણે તુંગે સિમ્બલિપાયવે;
ખેવિયં પાસબદ્ધેણં, કડ્ઢોકડ્ઢાહિં દુક્કરં. ૫૩

અર્થ : અત્યંત તીક્ષ્ણ કાંટાઓથી વ્યાપ્ત ઉંચા શાલ્મલી વૃક્ષ ઉપર, પાશથી બંધાયેલ મારા વડે, પરમાધામીઓએ કરેલ આકર્ષણ-પ્રકર્ષણ દ્વારા દુઃસહ દુઃખ-ખેદનો અનુભવ કરાયો હતો. (૫૩-૬૪૬)

મહાજન્તેસુ ઉચ્છૂ વા, આરસન્તો સુભેરવં;
પીલિઓ મિ સકમ્મેહિં, પાવકમ્મો અણન્તસો. ૫૪

અર્થ : મહાયંત્રોમાં શેરડીની માફક પીલાતાં, પાપકર્મ કરનાર હું સ્વકર્મોથી અનંતી વાર મહા ભયંકર ચીસ પાડતો દુઃખને અનુભવતો હતો. (૫૪-૬૪૭)

કૂવન્તો કોલસુણહેહિં, સામેહિં સબલેહિ ચ;
પાડિઓ ફાડિઓ છિણ્ણો, વિપ્ફુરન્તો અણેગસો.
૫૫

અર્થ : રડતાં એવાં મને ભૂંડ-શ્વાનરૂપધારી શ્યામ અને શંબલ નામનાં પરમાધામીઓએ ભૂમિ પર પટકયો, જૂના વસ્ત્રની માફક મને ફાડ્યો અને અનેક વાર આમ-તેમ ફરતા મને કાપી નાખ્યો હતો. (૫૫-૬૪૮)

અસીહિં અયસિવન્નેહિં, ભલ્લીહિં પટ્ટિસેહિ ય;
છિન્નો ભિન્નો વિભિન્નો ય, ઉવવન્નો પાવકમ્મુણા.

૫૬

અર્થ : અતસીના ફૂલ જેવી કાળી તલવારોથી, ભાલાઓથી અને ખરપલીઓથી પાપકર્મથી નરકમાં ઉત્પન્ન થયેલા મને ચીરી નાખ્યો - ફાડી નાખ્યો તથા મારા સૂક્ષ્મ ટૂકડે ટૂકડા કરી નાખ્યા હતા. (૫૬-૬૪૯)

અવસો લોહરહે જુત્તો, જલન્તે સમિલાજુએ;
ચોઇઓ તોત્ત-જુત્તેહિં, રોજ્ઝો વા જહ પાડિઓ.

૫૭

અર્થ : પરતંત્ર હોવાથી હું લોખંડના રથ-ગાડામાં જોડાયેલો, જ્વાલાવાળા ગાડામાં ધુંસરી-ધુંસરીની ખીલી-જોતરા વગેરેથી યુક્ત બનેલો અને પરોણા-ચાબુક વગેરેથી પ્રેરિત થયેલો હતો : અથવા રોઝની માફક લાકડી વગેરેથી પીટીને મને પાડ્યો હતો - કૂટ્યો હતો. (૫૭-૪૭૦)

હુયાસણે જલન્તમ્મિ, ચિયાસુ મહિસો વિવ;
દડ્ઢો પક્કો ય અવસો હં, પાવકમ્મેહિં પાવિઓ. ૫૮

અર્થ : પરમાધામીઓએ બનાવેલ ;ચિતાઓમાં સળગાવેલ આગમાં પાડાની માફક પાપકર્મોથી નરકમાં આવેલા પરતંત્ર એવા મને ભસ્મસાત્ બનાવ્યો અને પકાવ્યો હતો. (૫૮-૬૫૧)

બલા સંડાસતુણ્ડેહિં, લોહતુણ્ડેહિં પક્ખિહિં;
વિલુત્તો વિલવન્તો હં, ઢંક-ગિદ્ધેહિંડણન્તસો. ૫૯

અર્થ : બલાત્કારથી સાણસાના આકારના મુખવાળા અને લોઢાના મુખવાળા ઢંક-ગૃધ્ર પંખીઓએ અનંતી વાર (અહીં પંખીઓ વૈક્રિય સમજવા, કેમ કે - ત્યાં તિર્યંચો નથી.) રડતા એવા મને પીંખી નાખ્યો - છેદી નાખ્યો હતો. (૫૯-૬૫૨)

તણ્હાકિલન્તો ધાવન્તો, પત્તો વેયરણિં નઇ;
જલં પાહં તિ ચિન્તન્તો, ખુરધારાહિં વિવાઇઓ. ૬૦

અર્થ : 'હું પાણીનું પાન કરીશ.' - એવું વિચારીને, તૃષાતુર બનેલો દોડતો દોડતો હું જ્યારે

વૈતરણી નદીમાં આવ્યો, ત્યારે મને છરાની ધારથી માર્યો હતો. (૬૦-૬૫૩)

ઉણ્હાભિતત્તો સંપત્તો, અસિપત્તં મહાવણં;
અસિપત્તેહિં પડન્તેહિં, છિન્નપુવ્વો અણેગસો. ૬૧

અર્થ : વજ્રવાલુકા વગેરેના તાપથી તપેલો હું જ્યારે ખડ્ગોની માફક ભેદનાર પત્રોવાળા મહાવનમાં આવ્યો, ત્યારે નીચે પડતા અસિપત્રોથી અનેક વાર પહેલાં છેદાયો હતો. (૬૧-૬૫૪)

મોગ્ગરેહિં મુસંઢીહિં, સૂલેહિં મુસલેહિ ય;
ગયાસં ભગ્ગગત્તેહિં, પત્તં દુક્ખં અણન્તસો. ૬૨

અર્થ : ઘન-મગદળ-મોગરી-ગોળ લોહના ખીલાથી યુક્ત લાકડાની બનેલી મુષુંઢી (શસ્ત્રવિશેષ)-ત્રિશૂળ-મુશળ વગેરેથી રક્ષણની આશા વગરનો, ગાત્રભંગવાળો હું અનંતી વાર દુઃખ પામ્યો હતો. (૬૨-૬૫૫)

ખુરેહિં તિક્ખધારાહિં, છુરિયાહિં કપ્પણીહિં ય;
કપ્પિઓ ફાલિઓ છિન્નો, ઉક્કત્તો ય અણેગસો. ૬૩

અર્થ : કાતરોથી વસ્ત્રની માફક મને કાતર્યો, તીક્ષ્ણ ધારવાળા છરાઓથી મને છોલ્યો અને છરીઓથી મને અનેક વાર વાંકો ચીર્યો હતો. (૬૩-૬૫૬)

પાસેહિં કૂડજાલેહિં, મિઓ વા અવસો અહં;
વાહિઓ બદ્ધરુદ્ધો ય, બહુસો ચે વ વિવાઇઓ.
૬૪

અર્થ : હરણ વગેરેને બાંધવાના સાધનો - પાશ, જાળ, ફાંસા આદિથી મૃગની માફક પરતંત્ર એવા મને છેતરી, દોરડાઓથી બાંધ્યો, રોક્યો અને અનેક વાર હત-પ્રહત કર્યો હતો. (૬૪-૬૫૭)

ગલેહિં મગર-જાલેહિં, મચ્છો વા અવસો અહં;
ઉલ્લિતો પાડિઓ ગહિઓ, મારિઓ ય અણન્તસો.
૬૫

અર્થ : માછલાં પકડવાના આંકડાઓથી અને જાળોથી મત્સ્યની માફક પહેલાં મને આંકડાઓથી વેધ્યો અને મગર રૂપી પરમાધામીઓએ મને પકડ્યો. વળી તેઓએ બનાવેલ જાળોથી મને બાંધ્યો અને બધાએ

મારૂયો. (૬૫-૬૫૮)

વીદંસએહિં જાલેહિં, લેપ્પાહિં સઉણો વિવ;
ગહિઓ લગ્ગો ય બુદ્ધો ય, મારિઓ ય અણન્તસો.
૬૬

અર્થ : તથાવિધ બંધન રૂપ શ્યેન-સીંચાણો-બાજપક્ષી વગેરેથી પંખીની માફક પકડાયેલો અને વજલેપ આદિ લેપોથી સંયોગવાળો બનેલો હું બધાથી મરાયો હતો. (૬૬-૬૫૯)

કુહાડ-ફરસુમાઈહિં, વડ્ડઈહિં દુમો વિવ;
કુટ્ટિઓ ફાલિઓ છિન્નો, તચ્છિઓ ય અણન્તસો.
૬૭

અર્થ : પરશુ, કુહાડો વગેરેથી સુથારો જેમ વૃક્ષને પ્રહાર કરે, છેદે, ફાડે કે છોલે, તેમ હું અનંતી વાર કપાયો, છેદાયો, ફડાયો અને છોલાયો હતો. (૬૭-૬૬૦)

ચવેડ-મુટ્ઠિમાઈહિં, કુમારેહિં અયં પિવ;
તાડિઓ કુટ્ટિઓ ભિન્નો, ચુણ્ણિઓ ય અણન્તસો. ૬૮

અર્થ : લુહારો જેમ ઘન વગેરેથી લોઢાને કૂટે, મારે, છેદે અને ટૂકડા કરે; તેને લપડાક-મુઠ્ઠી આદિથી મને માર્યો, કૂટ્યો, છેદ્યો અને મારા નાના નાના ટુકડા કર્યા હતા. (૬૮-૬૬૧)

તત્તાઇં તમ્બ-લોહાઇં, તઉયાઇં સીસગાણિ ય;
પાઇઓ કલકલેન્તાઇં, આરસન્તો સુભેરવં. ૬૯

અર્થ : તપાવેલ તાંબુ, લોઢું, સીસુ વગેરેના ગરમા-ગરમ કલકલ શબ્દ કરતા પ્રવાહી રસો, ભયંકર સીત્કાર કરતા એવા મને પીવડાવવામાં આવ્યા હતા. (૬૯-૬૬૨)

તુહં પિયાઇં મંસાઇં, ખણ્ડાઇં સોલ્લગાણિ ય;
ખાવિઓ મિ સમંસાઇં, અગ્ગિવણ્ણાઇં ણેગસો. ૭૦

અર્થ : કેમ, તને માંસ-ખંડ રૂપ અગ્નિમાં પાકેલું માંસ પ્રિય હતું ને ? - એમ યાદ કરાવીને મારા શરીરમાંથી કાઢી - કાપી, ઉષ્ણ હોવાથી અગ્નિવર્ણવાળું મારૂં માંસ મને અનેકવાર ખવડાવવામાં આવ્યું હતું. (૭૦-૬૬૩)

તુહં પિયા સુરા સીહૂ, મેરઓ ય મધૂણિ ય;
પજ્જિઓ મિ જલન્તીઓ, વસાઓ રુહિરાણિ ય. **૭૧**

અર્થ : કેમ, તને સુરા, સીધુ, મૈરેય અને મધુ (દારૂના પ્રકાર વિશેષો) પ્યારું હતું ને ? - એમ યાદ દેવડાવીને ગરમાગરમ મેદ-ચરબી-લોહી આદિ મને પીવડાવવામાં આવ્યું હતું. (૭૧-૬૬૪)

નિચ્ચં ભીએણં તત્થેણં, દુહિએણં વહિએણ ય;
પરમા દુહસંબદ્ધા, વેયણા વેઇયા મએ. **૭૨**

અર્થ : હંમેશાં ઉત્પન્ન ભયવાળા અને ત્રાસવાળા, ઉત્પન્ન વિવિધ દુઃખના સમૂહવાળા અને થરથરતા સઘળા શરીરવાળા મેં દુઃખ સંબંધવાળી પરમ વેદનાઓ સહેલી છે. (૭૨-૬૬૫)

તિવ્વચંડપગાઢાઓ, ઘોરાઓ અઇદુસ્સહા;
મહબ્ભયાઓ ભીમાઓ, નરએસું વેઇયા મએ. **૭૩**

અર્થ : રસની અપેક્ષાએ તીવ્ર, ઉત્કટ, મોટી સ્થિતિવાળી, રૌદ્ર, અતિદુઃસહ, મહાભયંકર અને

સાંભળ્યા બાદ પણ ભય આપનારી વેદનાઓ મેં નરકોમાં સહન કરેલી છે. (૭૩-૬૬૬)

જારિસા માણુસે લોએ, તાયા ! દીસન્તિ વેયણા;
એત્તો અણન્તગુણિયા, નરએસું દુક્ખવેયણા. ૭૪

અર્થ : પિતાજી ! મનુષ્યલોકમાં જે પ્રકારની - જેવી વેદનાઓ દેખાય છે, તેના કરતાં અનંતગુણી દુઃખરૂપ વેદનાઓ નરકોમાં છે. (૭૪-૬૬૭)

સવ્વભવેસુ અસાયા, વેયણા વેઇયા મએ;
નિમિસન્તરમેત્તં પિ, જં સાયા નત્થિ વેયણા. ૭૫

અર્થ : નિમેષમાત્રના આંતરા વગર અર્થાત્ નિરંતર સર્વ ભવોમાં દુઃખનો અનુભવ છે પણ સુખનો અનુભવ નથી. અહીં વૈષયિક સુખ પણ ઈર્ષ્યા આદિ અનેક દુઃખોથી ઘેરાયેલ હોઈ અને કટુક વિપાક દેનાર હોઈ દુઃખરૂપ છે - એમ સમજવું. આવી વ્યથાનો અનુભવ કરનાર એવા મને દીક્ષા કેમ દુષ્કર થાય ? અર્થાત્ ન જ થાય. માટે મારી દીક્ષા લેવાની જ છે. (૭૫-૬૬૮)

તં બેન્તડમ્મા-પિયરો, છન્દેણં પુત્ત ! પવ્વયા;
નવરં પુણ સામણ્ણે, દુક્ખં નિપ્પડિકમ્મયા. ૭૬

અર્થ : મૃગાપુત્રને પોતાના મા-બાપ કહે છે કે - બેટા ! જો તારી દીક્ષાની ઈચ્છા છે. તો યથારુચિ દીક્ષા લેજો. પરંતુ એક વાત બરાબર ધ્યાનમાં લેશો કે - સાધુપણામાં રોગ આદિની ઉત્પત્તિમાં જ્યારે ઉપચાર - પ્રતિકાર નહિ થાય, ત્યારે તમને દુઃખ થશે ને ? (૭૬-૬૬૯)

સો બેંત અમ્મા-પિયરો, એવમેયં જહા ફુડં;
પરિક્કમં કો કુણઈ, અરણ્ણે મિય-પક્ખિણં ? ૭૭

અર્થ : તે મૃગાપુત્ર, મા-બાપને જવાબ આપે છે કે - હે મા-બાપ ! તમોએ જે રોગ આદિની ચિકિત્સા રૂપ પ્રતિકાર દુઃખ રૂપ છે - એમ જે કહ્યું તે બરાબર છે. પરંતુ વિચારો કે - વનમાં મૃગપક્ષિઓની ચિકિત્સા કોણ કરે છે ? તેઓ પણ જીવે છે અને વિચરે છે આથી રોગનું દુઃખરૂપ પણું નકામું છે. (૭૭-૬૭૦)

એગબ્ભૂએ અરણ્ણે વા, જહા ઉ ચરઈ મિએ;
એવં ધમ્મં ચરિસ્સામિ, સંજમેણ તવેણ ચ. ૭૮

અર્થ : અટવીમાં જેમ એકલો મૃગ ફરે છે, તેમ સંયમ અને તપની સાધનાપૂર્વક ધર્મનું હું પાલન કરીશ જ. (૭૮-૬૭૧)

જયા મિગસ્સ આયંકો, મહારણ્ણમ્મિ જાયઈ;
અચ્છન્તં રુક્ખમૂલમ્મિ, કો ણં તાહે તિગિંચ્છઈ ? ૭૯

અર્થ : જ્યારે મહાન જંગલમાં હરણને રોગ થાય છે, તો વૃક્ષના મૂલમાં રહેતા મૃગને ત્યારે કોણ ચિકિત્સા કરી નિરોગી બનાવે ? કોઈ જ નહિ. (૭૯-૬૭૨)

કો વા સે ઓસહં દેઇ ?, કો વા સે પુચ્છઈ સુહં ?;
કો વા સે ભત્તં વ પાણં વા, આહારિત્તુ પણામએ ? ૮૦

અર્થ : કોણ તે બીમાર મૃગને ઔષધ આપે છે ? કોણ કુશલ પ્રશ્ન કરે છે ? અને કોણ ઘાસ વગેરે ભોજન પાણી લાવીને આપે છે ? (૮૦-૬૭૩)

જયા સે ય સુહી હોઇ, તયા ગચ્છઇ ગોયરં;
ભત્ત-પાણસ્સ અટ્ઠાએ, વલ્લરાણિ સરાણિ ય. ૮૧

અર્થ : જ્યારે તે આપમેળે રોગ વગરનો સુખી થાય છે. ત્યારે ભોજન-પાન માટે વનો અને સરોવરોમાં ભ્રમણ કરે છે. (૮૧-૬૭૪)

ખાઇત્તા પાણિયં પાઉં, વલ્લરેહિં સરેહિં ય;
મિગચારિયં ચરિત્તાણં, ગચ્છઈ મિગચારિયં. ૮૨

અર્થ : વનોમાં પોતાના ભક્ષ્યનું ભોજન કરી, સરોવરોમાં પાણીનું પાન કરી અને આમ-તેમ ફલંગ-ફાલ મારવા રૂપ મૃગચર્યાનું આચરણ કરી, સ્વેચ્છાથી બેસવાં વગેરે ચેષ્ટા રૂપ ચર્યાવાળી આશ્રયભૂમિને પામે છે. (૮૨-૬૭૫)

એવં સમુટ્ઠિએ ભિક્ખૂ, એવમેવ અણેગએ;
મિગચારિયં ચરિત્તાણં, ઉડ્ઢં પક્કમઈ દિસં. ૮૩

અર્થ : આ પ્રમાણે મૃગની માફક સંયમાનુષ્ઠાનમાં પ્રયત્નશીલ બનેલો સાધુ તથાવિધ રોગની ઉત્પત્તિ થવા છતાંય ચિકિત્સા સન્મુખ થતો

નથી. આ પ્રમાણે એક જ વૃક્ષતલમાં જેમ હરણ રહેતું નથી, તેમ મુનિ પણ અનિયત સ્થાન હોવાથી અનેક સ્થાનોમાં રહે છે. તે મુનિ ચિકિત્સા નહિ કરાવવા વગેરે રૂપ મૃગચર્યાનું આચરણ કરી, સમસ્ત કર્મોનો સર્વથા નાશ કરી સર્વોપરિ સ્થાન રૂપ સિદ્ધિગતિમાં શાશ્વત સ્થાયી બને છે. (૮૩-૬૭૬)

જહા મિએ એગ અણેગચારી,
અણેગવાસે ધુવગોયરે ય;
એવં મુણી ગોયરિયં પવિટ્ઠે,
નો હીલએ નો વિ ય ખિંસએજ્જા. ૮૪

અર્થ : જેમ હરણ, એકલો - અનેક ઠેકાણે ફરનારો, ફરતાં-ફરતાં જે ઘાસ-પાણી મળે તેને વાપરે છે; તેમ મુનિ એકલો-એક જગ્યાએ વાસ નહિ કરનારો, ગોચરી દરમિયાન જે કાંઈ અન્ન આદિ મળે તેની હેલના કર્યા સિવાય આહાર-પાણીને ગ્રહણ કરનારો અને અહાર વગેરેની પ્રાપ્તિ ન થાય તો સ્વ-પરની નિંદા નહિ કરનારો બને છે. (૮૪-૬૭૭)

મિગચારિયં ચરિસ્સામિ, એવં પુત્તા ! જહાસુહં;
અમ્મા-પિઊહિંડણુન્નાઓ, જહાઇ ઉવહિં તઓ. ૮૫

અર્થ : આ પ્રમાણે મૃગચર્યાનું હું પાલન કરીશ - એમ જ્યારે મૃગાપુત્રે કહ્યું, ત્યારે તેના મા-બાપે જણાવ્યું કે - બેટા! તને જેમ સુખ ઉપજે તેમ તું કરી શકે છે - અમારી અનુમતિ છે. આ પ્રમાણે અનુજ્ઞા પામેલો મૃગાપુત્ર ઉપાધિરૂપ પરિગ્રહ-સંસારને છોડવા તૈયાર થાય છે. (૮૫-૬૭૮)

મિગચાચારિયં ચરિસ્સામિ, સવ્વદુક્ખવિમોક્ખણિં;
તુબ્ભેહિં અમ્બડણુન્નાઓ, ગચ્છ પુત્ત ! જહાસુહં.
૮૬

અર્થ : તમારી રજા મળતા, સર્વ દુ:ખોમાંથી છોડાવનારી હું મૃગચર્યાને સ્વીકારીશ. ત્યારે મા-બાપે જવાબ આપ્યો કે - બેટા ! જેમ સુખ ઉપજે તેમ તેમ મૃગચર્યાને સ્વીકારજો. (૮૬-૬૭૯)

એવં સો અમ્મા-પિયરં, અણુમાણેત્તાણ બહુવિહં;
મમત્તં છિન્દઈ તાહે, મહાનાગો વ્વ કંચુયં. ૮૭

અર્થ : આ પ્રમાણે તે મૃગાપુત્ર, મા-બાપની રજા મેળવી, મહાનાગ જેમ કાંચળીને ફેંકી દે છે, તેમ અનાદિ ભવોની અભ્યાસવાળી ઘણા પ્રકારની મમતાને છોડે છે. (૮૭-૬૮૦)

ઇડ્ઢિં વિત્તં ચ મિત્તે ય, પુત્ત-દારં ચ નાયઓ;
રેણુયં વ પડે લગ્ગં, નિદ્ધુણિત્તાણ નિગ્ગઓ. ૮૮

અર્થ : જેમ વસ્ત્ર ઉપર લાગેલી ધૂળને ફેંકી દેવામાં આવે છે, તેમ ઘોડા-હાથી વગેરે ઋદ્ધિ, ધન, મિત્રો, પુત્ર, સ્ત્રીઓ અને સ્વજનોને છોડી, ઘરમાંથી નીકળી મૃગાપુત્ર દીક્ષિત થાય છે. (૮૮-૬૮૧)

પંચમહવ્વયજુત્તો, પંચસમિઓ તિગુત્તિગુત્તો ય;
સબ્ભિન્તરબાહિરએ, તવોકમ્મંમિ ઉજ્જુઓ. ૮૯

અર્થ :આમ તે મૃગાપુત્ર, પાંચ મહાવ્રત, પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિઓથી યુક્ત બનેલા બાહ્યાભ્યંતર તપમાં અને શ્રુતારાધના રૂપ ઉપધાનમાં ઉદ્યમવંત થયા. (૮૯-૬૮૨)

નિમ્મમો નિરહંકારો, નીસ્સંગો ચત્તગારવો;
સમો ય સવ્વભૂએસુ, તસેસુ થાવરેસુ ય. ૯૦
લાભાલાભે સુહે દુક્ખે, જીવિએ મરણે તહા;
સમો નિન્દા-પસંસાસુ, તહા માણાવમાણઓ. ૯૧
ગારવેસુ કસાએસુ, દંડ-સલ્લ-ભએસુ ય;
નિયત્તો હાસ-સોગાઓ, અનિયાણો અબન્ધણો.
૯૨

અર્થ : મમતા વગરના, નિરભિમાની, નિઃસંગ, ગૌરવના ત્યાગી (ઋદ્ધિ-રસ-શાતાના અભિમાનના ત્યાગી), ત્રસ અને સ્થાવર રૂપ સર્વ જીવોમાં સ્વ-સમાનતાદર્શી, તેમ જ લાભ કે અલાભ, સુખ કે દુઃખ, જીવન કે મરણ, નિંદા કે પ્રશંસા, માન કે અપમાનમાં રાગ-દ્વેષના અભાવ રૂપ સમતાવાળા, ગૌરવ, કષાયો (અશુભ વ્યાપારના) દંડના ત્રણ ભેદ, માયા આદિ ત્રણ શલ્યો અને હાસ્ય-શોકથી અટકેલા, દુન્યવી પુદ્ગલ સંબંધી ઈચ્છા રૂપ નિયાણા વગરના અને રાગ આદિ બંધન વગરના તે મૃગાપુત્ર બન્યા.

(૯૦ થી ૯૨-૬૮૩ થી ૬૮૫)

અનિસ્સિઓ ઇહં લોએ, પરલોએ અનિસ્સિઓ;
વાસી-ચન્દણકપ્પો ય, અસણે અણસણે તહા. ૯૩

અર્થ : આ લોકના ફળ કે પરલોકના ફળની નિશ્રાએ-અપેક્ષાએ તપનું અનુષ્ઠાન નહિ કરનારા, વાંસલા સરખા નિંદક પુરૂષ અને ચંદન સરખા સ્તુતિ કરનાર પુરૂષ ઉપર સમદર્શી તથા આહાર આપનાર કે નહિ આપનાર પુરૂષ ઉપર આશીર્વાદ અને શાપ-એમ બન્નેથી રહિત સમભાવવાળા તે મૃગાપુત્ર મુનિ બન્યા. (૯૩-૬૮૬)

અપ્પસત્થેહિં દારેહિં, સવ્વઓ પિહિયાસવો;
અજ્ઝપ્પઝાણ-જોગેહિં, પસત્થદમ-સાસણો. ૯૪

અર્થ : કર્મ ઉપાર્જનના ઉપાયભૂત હિંસા આદિ અપ્રશસ્ત દ્વારોથી સર્વથા નિવૃત્ત, તેથી જ કર્મના આગમનને રોકનાર, આત્મા વિષે શુભ ધ્યાનવ્યાપાર રૂપ ધ્યાનયોગોથી પ્રશસ્ત, ઉપશમ અને જિનાગમ રૂપ શાસનના સાધક તે મૃગાપુત્ર મુનિ થયા. (૯૩-૬૮૬)

એવં નાણેણ ચરણેણ, દંસણેણ તવેણ ય;
ભાવણાહિં ય સુદ્ધાહિં, સમ્મં ભાવેત્તુ અપ્પયં. ૯૫

બહુયાણિ ય વાસાણિ, સામણ્ણમણુપાલિયા;
માસિએણં તુ ભત્તેણં, સિદ્ધિં પત્તો અણુત્તરં. ૯૬

અર્થ : આ પ્રમાણે જ્ઞાન-ચારિત્ર-દર્શન-તપથી શુદ્ધ (નિયાણા વગરની) વ્રત વિષયક કે અનિત્યત્વ આદિ ભાવનાઓથી આત્માને સારી રીતિએ તન્મય બનાવી, ઘણા વર્ષો સુધી શ્રમણપણાનું પાલન કરી અને ભક્તપ્રત્યાખ્યાન રૂપ એક માસનું અનશન કરી શ્રી મૃગાપુત્ર મહર્ષિ અનુત્તાર-સિદ્ધિગતિને પામ્યા. (૯૫+૯૬-૬૮૮+૬૮૯)

એવં કરન્તિ સંબુદ્ધા, પંડિયા પવિયક્ખણા;
વિણિયટ્ટન્તિ ભોગેસુ, મિયાપુત્તે જહા રિસી. ૯૭

અર્થ : આ પ્રમાણે શ્રી મૃગાપુત્ર મહર્ષિનું ઉદાહણ લઈ, સંબુદ્ધ, પંડિત અને પ્રવિચક્ષણો ઉત્તમ પ્રવૃત્તિ કરે છે તથા ભોગોથી નિવૃત્ત બને છે. (૯૭-૬૯૦)

મહપભાવસ્સ મહાજસસ્સ, મિયાએ પુત્તસ્સ નિસમ્મ ભાસિયં;
તવપ્પહાણં ચરિયં ચ ઉત્તમં, ગઇપ્પહાણં ચ તિલોગવિસ્સુતં. ૯૮
વિયાણિયા દુક્ખવિવદ્ધણં ધણં,
મમત્તબન્ધં ચ મહાભયાવહં;
સુહાવહં ધમ્મધુરં અણુત્તરં,
ધારેજ્જ નિવ્વાણગુણાવહં મહં. ૯૯

॥ ત્તિબેમિ.॥

અર્થ : મહાપ્રભાવસંપન્ન અને મહાયશસ્વી શ્રી મૃગાપુત્રનું સંસારની અસારતાનું તથા દુ:ખપ્રચુરતાનું જ્ઞાપક વચન, તપપ્રધાન ઉત્તમ ચારિત્ર અને ત્રણ લોકમાં પ્રસિદ્ધ સિદ્ધિગતિ રૂપ પ્રધાન ગતિ સાંભળી; તેમજ દુ:ખની વૃદ્ધિ કરનારું ધન, સ્વજન વગેરે વિષયક મમતાનો પાશ, કે જે મહાભયંકર છે અને તેનાથી જ આ લોક કે પરલોકના ભયો મેળવાય છે - એમ જાણી હે ભવ્યો ! અનંત જ્ઞાન - દર્શન આદિ નિર્વાણ ગુણોને કરનારી, સુખને આપનારી, ઉત્કૃષ્ટ અને અમિત મહિમાથી ભરપૂર

મોટી ધર્મધુરાને ધારણ કરો ! આ પ્રમાણે હે જંબૂ ! હું કહું છું. (૯૮+૯૯-૬૯૧+૬૯૨)

(ઇઇ મિયાપુત્તિજ્જ સમત્તં (૧૯))

❖ ❖ ❖

૨૦ શ્રી મહાનિર્ગ્રંથીયાધ્યયન

સિદ્ધાણ નમો કિચ્ચા, સંજયાણં ચ ભાવઓ;
અત્થધમ્મગઇં તચ્ચં, અણુસટ્ઠિં સુણેહ મે ૧

અર્થ : તીર્થંકરસિદ્ધ આદિસર્વ સિદ્ધોને અને આચાર્ય - ઉપાધ્યાય - સાધુ રૂપ સર્વ સંયતોને ભાવ-ભક્તિથી નમસ્કાર કરીને, અવિપરીત અર્થવાળી અને હિતાર્થીઓથી પ્રાર્થનાયોગ્ય એવા ધર્મના જ્ઞાનવાળી, મારા વડે કહેવાતી શિક્ષાને સાવધાન બની સાંભળો ! (૧-૬૯૩)

પભૂયરયણો રાયા, સેણિઓ મગહાહિવો;
વિહારજત્તં નિજ્જાઓ, મંડિકુચ્છિંસિ ચેઇએ. ૨

અર્થ : વૈડૂર્ય વગેરે અથવા હાથી-ઘોડા આદિ રૂપ ઘણા રત્નોવાળો મગધાધિપતિ શ્રેણિક રાજા, ક્રીડા માટે ઘોડા વહાવવા વગેરે રૂપ વિહારયાત્રા દ્વારા નગરમાંથી નીકળી મંડિતકુક્ષિ નામના ઉદ્યાનમાં આવ્યો. (૨-૬૯૪)

નાણાદુમ-લયાઇણ્ણં, નાણાપક્ખિનિસેવિયં;
નાણાકુસુમસંછન્નં, ઉજ્જાણં નન્દણોવમં. ૩

તત્થ સો પાસઈ સાહું, સંજયં સુસમાહિયં;
નિસન્નં રુક્ખમૂલમ્મિ, સુકુમાલં સુહોઇયં. ૪

અર્થ : આ મંડિતકુક્ષિ ઉદ્યાન અનેક વૃક્ષો અને લતાઓથી અલંકૃત, અનેક પક્ષીઓથી સેવિત અને અનેક પુષ્પોથી વિભૂષિત નંદનવન સરખું છે. ત્યાં તે રાજા વૃક્ષમૂલમાં બેઠેલા સુકોમલ, સુખયોગ્ય અને સુસમાધિવાળા સાધુને દેખે છે. (૩+૪ - ૬૯૫+૬૯૬)

તસ્સ રુવં તુ પાસિત્તા, રાઇણો તમ્મિ સંજએ;
અચ્ચન્તપરમો આસી, અતુલો રુવવિમ્હઓ. ૫

અર્થ : તે સાધુના વિષે રૂપને જોઈ, તે રાજાને અત્યંત પ્રધાન-મહાન રૂપનો વિસ્મય થયો (આશ્ચર્યભાવ) (૫-૬૯૭)

અહો ! વણ્ણો અહો ! રુવં, અહો ! અજ્જસ્સસોમયા;
અહો ! ખન્તી અહો ! મુત્તી, અહો ! ભોગે અસંગયા. ૬

અર્થ : અરે, આ મુનિનો ગૌર વગેરે વર્ણ કોઈ અપૂર્વ છે ! અરે, આકાર રૂપ કોઈ અલૌકિક છે ! અરે, જોનારને આનંદ આપનારી ચંદ્રની જેમ સૌમ્યતા કોઈ અદ્‌ભૂત છે ! અરે, ક્ષમા કોઈ ચમત્કારી છે ! અરે, સંતોષ તો કોઈ ગજબનો છે ! અરે, નિઃસ્પૃહતા તો કોઈ અજોડ છે ! (૬-૬૯૮)

તસ્સ પાએ ઉ વન્દિત્તા, કાઊણ ય પયાહિણં;
નાઇદૂરમણાસન્ને, પંજલી પડિપુચ્છઇ. ૭

અર્થ : તે મુનિરાજના ચરણાર્વિંદમાં વંદના કરી અને પ્રદક્ષિણા આપી, મહારાજથી બહુ નજીક કે દૂર નહિ તેવી રીતિએ બેઠક લઈ, તેમજ સવિનય બે હાથ જોડી શ્રેણિક રાજા પ્રશ્નો પૂછે છે. (૭-૬૯૯)

તરુણોસિ અજ્જો ! પવ્વઇઓ, ભોગકાલમ્મિ સંજયા !;
ઉવટ્ઠિઓ સિ સામણ્ણે, એયમટ્ઠં સુણામિ તા. ૮

અર્થ : એ આર્ય ! આપ તરૂણ-યુવાન છો ! ભોગના કાળમાં આપ પ્રવ્રજિત થઈ - સાધુ બની જે હેતુથી શ્રમણ પણામાં ઉદ્યમશીલ બન્યા છો, તે હેતુને

હું પહેલાં આપની પાસેથી સાંભળવા ઈચ્છું છું, તો આપ તે હેતુ દર્શાવો ! (૮-૭૦૦)

અણાહો મિ મહારાય !, નાહો મજ્ઝ ન વિજ્જઈ;
અણુકમ્પગં સુહિં વા વિ, કંચિ નાભિસમેમડહં. ૯

અર્થ : મુનિશ્રી જવાબ આપે છે કે - હે રાજન્ ! હું અનાથ છું, કેમ કે - યોગક્ષેમકારી નાથ મને કોઈ મળ્યો નથી તથા કોઈ દયા કરનાર કે કોઈ મિત્રને હું મેળવી શક્યો નથી. આ કારણસર યુવાવસ્થામાં પણ હું સંયમી બન્યો છું. (૯-૭૦૧)

તઓ સો પહસિઓ રાયા, સેણિઓ મગહાહિવો;
એવં તે ઇડ્ઢિમન્તસ્સ, કહં નાહો ન વિજ્જઈ. ૧૦

અર્થ : આ પ્રમાણે ચમત્કારી વર્ણ વગેરેથી સંપત્તિ-શાલી એવા આપને નાથ કેમ ન હોય ? - એમ વિચારી, મગધ મહારાજા શ્રેણિક અનાથતાનો હેતુ સાંભળી હસી પડ્યા. (૧૦-૭૦૨)

હોમિ નાહો ભયંતાણં, ભોગે ભુંજાહિ સંજયા !;
મિત્ત-નાઈપરિવુડો, માણુસ્સં ખુ સુદુલ્લહં. ૧૧

અર્થ : શ્રેણિક રાજા આ હેતુ સાંભળીને કહે છે કે - હે આર્ય ! જો આમ જ છે, તો આપનો નાથ બનવા હું તૈયાર છું. અને જો હું નાથ બનું તો તેમને મિત્ર-જ્ઞાતિ-ભોગ આદિ સુલભ છે એમ માની, રાજા કહે છે કે - હે સંયત ! આપ મિત્ર, જ્ઞાતિ વગેરેથી પરિવરેલ ભોગોને ભોગવો ! કેમ કે - મનુષ્યજન્મ અત્યંત દુર્લભ છે. (૧૧-૭૦૩)

અપ્પણા વિ અણાહો સિ, સેણિયા ! મગહાહિવા;
અપ્પણા અણાહો સન્તો, કસ્સ નાહો ભવિસ્સસિ. ૧૨

અર્થ : હે મગધાધિપતિ શ્રેણિક રાજન્ ! તું પોતે જ અનાથ છે. જે સ્વયં અનાથ હોય, તે મારો નાથ કેવી રીતિએ બની શકે ? (૧૨-૭૦૪)

એવં વુત્તો નરિન્દો સો, સુસંભન્તો સુવિમ્હિઓ;
વયણં અસુયપુવ્વં, સાહુણા વિમ્હયન્નિતો. ૧૩

અર્થ : જો કે શ્રેણિક રાજા પહેલાં રૂપ વગેરે વિષયથી વિસ્મયવાળો હતો, પણ જ્યારે આ પ્રમાણે

કદી નહિ સાંભળેલા મુનિના વચન સાંભળીને તે અત્યંત આશ્ચર્યચકિત અને અત્યંત સંભ્રમ-આવેગવાળો બની નીચેની બાબત કહે છે. (૧૩-૭૦૫)

અસ્સા હત્થી મણુસ્સા મે, પુરં અન્તેઉરં ચ મે;
ભુંજામિ માણુસે ભોએ, આણા ઇસ્સરિયં ચ મે.૧૪

અર્થ : હે આર્ય ! મારી પાસે ઘોડા, હાથી, પુર અને અંતેઉર છે. હું મનુષ્યયોગ્ય ભોગોને ભોગવું છું. મારી પાસે અસ્ખલિત શાસન રૂપ આજ્ઞા અને સમૃદ્ધિ કે પ્રભુતા રૂપ આશ્ચર્ય છે. (૧૪-૭૦૬)

એરિસે સમ્પયગ્ગમ્મિ, સવ્વકામસમપ્પિઓ;
કહં અણાહો ભવઇ, મા હુ ભન્તે ! મુસં વએ. ૧૫

અર્થ : હે આર્ય ! આવો મારી પાસે સંપદાનો ઉત્કર્ષ અને સકલ કામનાઓને પૂરી કરનારો હોઈ હું અનાથ કેમ થાઉં ? કેમ કે - જેની પાસે કાંઈ ન હોય તે અનાથ કહેવાય, પરન્તુ સર્વાંગીણ સંપદાનો નાથ હું અનાથ નથી. આથી હે આર્ય ! અસત્ય ન બોલવું જોઈએ. (૧૫-૭૦૭)

ન તુમં જાણે અણાહસ્સ, અત્થં પોત્થં વ પત્થિવા;
જહા અણાહો ભવઇ, સણાહો વા નરાહિવા. ૧૬

અર્થ : હે રાજન્ ! અનાથ શબ્દના અર્થને તેમજ ક્યા અભિપ્રાયથી મેં અનાથ શબ્દ વાપર્યો છે, એના મૂલની ઉત્પત્તિ રૂપ પ્રોત્થાને તમે જાણતાં નથી. આજે જે પ્રકારે અનાથ કે સનાથ થાય છે, તે પ્રકાર તમે જાણતાં નથી. (૧૬-૭૦૮)

સુણેહ મે મહારાયં !, અવ્વક્ખિત્તેણ ચેયસા;
જહા અણાહો ભવતિ, જહા મે ય પવત્તિયં. ૧૭

અર્થ : હે મહારાજ ! ચિત્તના વિક્ષેપ વગર સાવધાન થઈને, જે પ્રકારે અનાથ શબ્દથી વાચ્યપુરૂષ બને છે અને 'મારું અનાથપણું મેં કહ્યું,' તે વિષયને તમે સાંભળો ! (૧૭-૭૦૯)

કોસમ્બી નામ નયરી, પુરાણ પુરભેયણી;
તત્થ આસી પિયા મજ્ઝં, પભૂયધણસંચઓ. ૧૮

અર્થ : પોતાના ગુણો વડે જુના નગરોથી ચઢીયાતી-જુદી ભાત પાડનારી કૌશંબી નામની નગરી

છે. ત્યાં મારા પિતા ઘણા જ ધનના સંગ્રહવાળા હતા. (૧૮-૭૧૦)

પઢમે વએ મહારાયં !, અઉલા મે અચ્છિવેયણા;
અહોત્થા વિઉલો દાહો, સવ્વગત્તેસુ પત્થિવા ! ૧૯

અર્થ : હે મહારાજ ! યુવાનીમાં મને નેત્રમાં અતુલ વેદના ઉત્પન્ન થઈ અને હે રાજન્ ! સર્વ શરીરના અવયવોમાં વિપુલ દાહ પેદા થયો. (૧૯-૭૧૧)

સત્થં જહા પરમતિક્ખં, સરીરવિવરન્તરે;
પવિસેજ્જ અરી કુદ્ધો, એવં મે અચ્છિવેયણા. ૨૦

અર્થ : જેમ કોપાયમાન શત્રુ કાન, નાક વગેરેના અંદરના ભાગમાં પરમ તીક્ષ્ણ શસ્ત્ર ચલાવે અને જે પીડા થાય, તેવી મારી નેત્રવેદના હતી. (૨૦-૭૧૨)

તિયં મે અન્તરિચ્છં ચ, ઉત્તમં ગં ચ પીડઈ;
ઇન્દાસણિસમા ઘોરા, વેયણા પરમદારુણા. ૨૧

અર્થ : અત્યંત દાહને ઉત્પન્ન કરનાર હોઈ ઈન્દ્રના વજ્ર સમાન અને ઘોર-પરમ દુઃખજનક વેદના, કેડના બહારના અને અંદરના ભાગના મધ્યમાં,

વક્ષઃસ્થલમાં અને મસ્તકમાં બાધા-દુઃખ પહોંચાડનાર હતી. (૨૧-૭૧૩)

ઉવટ્ઠિયા મે આયરિયા, વિજ્જા-મન્તચિગિચ્છગા;
અબીયા સત્થકુસલા, મન્ત-મૂલવિસારયા. ૨૨

અર્થ : મારી વેદનાના પ્રતિકાર માટે, મંત્ર અને મૂલમાં વિશારદ, શાસ્ત્રકુશલ અને અજોડ વિદ્યા અને મંત્રથી ચિકિત્સા કરનારા પ્રાણાચાર્યો - વૈદરાજો ઉદ્યમ કરનારા થયા. (૨૨-૭૧૪)

તે મે તિગિચ્છં કુવ્વન્તિ, ચાઉપ્પાયં જહાહિયં;
ન ય દુક્ખા વિમોયન્તિ, એસા મજ્ઝ અણાહયા.
૨૩

અર્થ : વૈદ્ય, ઔષધ, રોગી અને માવજત કરનાર-પ્રતિચારક, એમ ચાર વિભાગવાળી મારા રોગની ચિકિત્સાને હિત કે શાસ્ત્રકથનને અપેક્ષી વૈદ્યરાજો કરે છે તો પણ તે વૈદ્યરાજો મને દુઃખથી છોડાવી શકયા નહિ. આ મારી પહેલી અનાથતા છે. (૨૩-૭૧૫)

પિયા મે સવ્વસારં પિ, દેજ્જાહિ મમ કારણા;
ન ય દુક્ખા વિમોયંતિ, એસા મજ્ઝ અણાહયા.

૨૪

અર્થ : મારા પિતાએ મારા કારણે સર્વપ્રધાન વસ્તુ રૂપ સર્વ સારને આપવાની તૈયારી કરી, તો પણ મને દુઃખથી પિતાજી પણ છોડાવી શક્યા નહિ. આ મારી અનાથતા હતી. (૨૪-૭૧૬)

માયા વિ મે મહારાય !, પુત્તસોયદુહડ્ડિયા;
ન ય દુક્ખા વિમોયન્તિ, એસા મજ્ઝ અણાહયા.

૨૫

અર્થ : હે મહારાજ ! પુત્રદુઃખથી શોકાર્ત બનેલી મારી માતા પણ મને દુઃખથી મૂકાવી શકી નહિ. એ જ મારી અનાથતા હતી. (૨૫-૭૧૭)

ભાયરો મે મહારાય !, સગા જેટ્ઠ-કણિટ્ઠગા;
ન ય દુક્ખા વિમોયન્તિ !, એસા મજ્ઝ અણાહયા.

૨૬

અર્થ : હે રાજન્ ! મારા સગા મોટા-નાના

ભાઈઓ પણ મને દુઃખથી છોડાવી શક્યા નહિ. એ મારી અનાથતા હતી. (૨૬-૭૧૮)

ભઇણીઓ મે મહારાય !, સગા જેટ્ઠ-કણિટ્ઠગા;
ન ય દુક્ખા વિમોયન્તિ, એસા મજ્ઝ અણાહયા. ૨૭

અર્થ : હે મહારાજ ! મારી સગી નાની-મોટી બહેનો પણ મને દુઃખથી છોડાવી શકી નહિ. એ મારી અનાથતા જાણો. (૨૭-૭૧૯)

ભારિયા મે મહારાય !, અણુરત્તા અણુવ્વયા;
અંસુપુણ્ણેહિં નયણેહિં, ઉરં મે પરિસિંચઈ. ૨૮

અર્થ : હે મહારાજ ! અનુરાગવાળી પતિવ્રતા એવી મારી સ્ત્રીઓ તો આંસુભીની આંખોથી મારા વક્ષઃસ્થલને સિંચનારી બની હતી. એ મારી અનાથતા હતી. (૨૮-૭૨૦)

અન્નં ચ પાણં ણ્હાણં ચ, ગન્ધ-મલ્લવિલેવણં;
મએ ણાયમણાયં વા, સા બાલા નોવ ભુંજઈ. ૨૯

ખણં પિ મે મહારાય !, પાસાઓ વિ ન ફિટ્ટઈ;
ન ય દુક્ખા વિમોએઇ, એસા મજ્ઝ અણાહયા.
30

અર્થ : વળી અન્ન, પાણી, સ્નાન, ખુશબોદાર પુષ્પ-માલા, વિલેપન વગેરે મારા દેખતાં કે નહિ દેખતાં મારી સ્ત્રીઓએ વાપર્યા નહિ; એટલું જ નહિ પણ સ્ત્રીઓ મારી પાસેથી દૂર જતી નહિ, તો પણ તે મારી સ્ત્રીઓ મને દુઃખમાંથી છોડાવવા શક્તિશાળી બની નહિ. એ જ મારી અનાથતા હતી. (૨૯+૩૦-૭૨૧+૭૨૨)

તઓ હં એવમાહંસુ, દુક્ખમા હુ પુણો પુણો;
વેયણા અણુભવિઉં જે, સંસારમ્મિ અણન્તએ. ૩૧

અર્થ : રોગની અશક્યતા બાદ હું આગળ ઉપર કહેવાતા પ્રકારથી, મારો નિર્ણય જણાવતાં પહેલાં કહું છું કે -'આ અનંત સંસારમાં વારંવાર વેદનાઓ અનુભવવી દુઃસહ છે.' (૩૧-૭૨૩)

સઇં ચ જઇ મુચ્ચિજ્જા, વેયણા વિઉલા ઇઓ;
ખન્તો દન્તો નિરારમ્ભો, પવ્વએ અણગારિયં. ૩૨

અર્થ : જો આ અનુભવાતી વિપુલ વેદનાથી એક વાર પણ હું મુક્ત થાઉં, તો 'ક્ષમાવાન્, ઈન્દ્રિય-મનનો વિજેતા અને નિરારંભી બની સાધુતા સ્વીકાર કરનારો બનું; કારણ કે-જે સાધુતાથી સંસારનો ઉચ્છેદ થવાથી મૂલથી જ વેદનાનો અભાવ થાય. (૩૨-૭૨૪)

એવં ચ ચિન્તઇત્તાણં, પાસુત્તો મિ નરાહિવા !;
પરિયત્તંતીએ રાઈએ, વેયણા મે ખયં ગયા. ૩૩

અર્થ : હે રાજન્ ! આ પ્રમાણે બોલીને જ નહિ પરન્તુ ચિંતન કરી હું નિદ્રાધીન થયો. આમ શુભ ચિંતનના પ્રભાવથી રાત્રિ પૂરી થતાંની સાથે જ મારી વેદના ખતમ થઈ ગઈ. (૩૩-૭૨૫)

તઓ કલ્લે પભાયમ્મિ, આપુચ્છિત્તાણ બન્ધવે;
ખન્તો દન્તો નિરારમ્ભો, પવ્વઇઓડણગારિયં. ૩૪

અર્થ : વેદનાની સમાપ્તિ થયા પછી નીરોગ થયેલો હું પ્રભાતકાળમાં પિતા, બંધુ વગેરેની રજા

મેળવી, ક્ષમાવાન્, દમનવાળો અને નિરારંભી સાધુતાનો સ્વીકારનારો હું સાધુ બન્યો. (૩૪-૭૨૬)

તો હં નાહો જાઓ, અપ્પણો ય પરસ્સ ય;
સવ્વેસિં ચેવ ભૂયાણં, તસાણં થાવરાણ ય. ૩૫

અર્થ : હે રાજન્ ! શ્રી પરમેશ્વરી પ્રવ્રજ્યાના સ્વીકારથી હું પોતાનો અને પરનો યોગક્ષેમકારી-નાથ થયો. (પોતાને નહિ પ્રાપ્ત થયેલ વસ્તુનો લાભ તે યોગ, મળેલી વસ્તુની રક્ષા કરવી તે ક્ષેમ, બીજાઓને ધર્મનું દાન તે યોગ અને ધર્મમાં સ્થિરતા કરવી તે ક્ષેમ. આ બન્ને વડે કરી બીજા જીવોનું નાથપણું સમજવું.) ત્રસ અને સ્થાવર રૂપ સર્વ જીવોનો નાથ-રક્ષક હું બન્યો. (૩૫-૭૨૭)

અપ્પા નદી વેયરણી, અપ્પા મે કૂડસામલી;
અપ્પા કામદુહા ધેણૂ, અપ્પા મે નન્દણં વણં. ૩૬

અર્થ : આત્મા જ વૈતરણી નદી છે, કેમ કે - ઉદ્ધત આત્મા તેનું કારણ છે. આત્મા જ જંતુની યાતનાના હેતુ રૂપ કૂટયંત્ર (પાશયંત્ર) વજ્રકંટકોથી

યુક્ત શાલ્મલી વૃક્ષ છે. આત્મા જ કામદુધા ધેનુ જેવો છે, કેમ કે - સ્વર્ગાપવર્ગ-ઈષ્ટની પ્રાપ્તિનો હેતુ છે. આત્મા જ નંદન વન જેવો છે, કેમ કે - ચિત્તના આનંદનો હેતુ છે. (૩૬-૭૨૮)

અપ્પા કત્તા વિકત્તા ય, દુક્ખાણ ય સુહાણ ય;
અપ્પા મિત્તમમિત્તં ચ, દુપ્પટ્ઠિયસુપટ્ઠિઓ. ૩૭

અર્થ : આત્મા જ સુખ-દુઃખનો કરનારો અને દૂર ફેંકનારો છે. આત્મા જ માનસિક, વાચિક અને કાયિક દુષ્ટ પ્રવૃત્તિ કરનારો દુશ્મન અને ત્રિવિધ સત્-શુભ પ્રવૃત્તિ કરનારો મિત્ર છે. આથી જ સંયમનું નિરતિચાર પાલન હોવાથી મારી સ્વ-પરની નાથતા છે. (૩૭-૭૨૯)

ઇમા હુ અન્ના વિ અણાહયા નિવા !,
તમેગચિત્તો નિહુઓ સુણેહિ મે;
નિયણ્ઠ ધમ્મં લહિયાણ વી જહા,
સીયન્તિ એગે બહુકાયરા નરા. ૩૮

અર્થ : આ અને કહેવાતી બીજી અનાથતાના

અભાવથી હું નાથ થયો. તે બાબતને હે રાજન્ ! તમે દત્તચિત્ત બની સાંભળો ! કેટલાક ઘણા સત્ત્વ વગરના મનુષ્યો, સાધુના આચાર રૂપ નિર્ગ્રંથ ધર્મને મેળવવા છતાં તે આચાર તરફ શિથિલ બની જાય છે. તેઓ પોતાની અને પરની રક્ષા કરવામાં સમર્થ થતા નથી. આથી આ સીદાવા-શિથિલતા રૂપ બીજી અનાથતા જાણવી. (૩૮-૭૩૦)

જો પવ્વઇત્તાણ મહવ્વયાઇં,
સમ્મં નો ફાસયતી પમાયા;
અનિગ્ગહપ્પા ય રસેસુ ગિદ્ધે,
ન મૂલઓ છિંદઇ બન્ધણં સે. ૩૯

અર્થ : જે આત્મા શ્રી ભાગવતી દીક્ષા ગ્રહણ કર્યા બાદ પ્રમાદના કારણે સારી રીતિએ મહાવ્રતોનું પાલન કરતો નથી, તે આત્માનો નિગ્રહ નહિ કરનારો, રસોમાં આસક્ત બનેલો અને મૂળથી રાગ-દ્વેષ રૂપી બંધનને છેદી શકતો નથી. (૩૯-૭૩૧)

આઉત્તયા જસ્સ ય નત્થિ કાઈ,
ઇરિયાએ ભાસાએ તહેસણાએ;
આયાણ-નિક્ખેવ દુગુંછણાએ;
ન વીરજાયં અણુજાઇ મગ્ગં. ૪૦

અર્થ : જે આત્માની ઈર્યા-ભાષા-એષણા-ઉપકરણો લેવા-મૂકવા રૂપ આદાનનિક્ષેપ અને પરિષ્ઠાપનામાં સાવધાનતા (ઉપયોગ) જરા પણ હોતી નથી, તે આત્મા, વીર પુરૂષો જ જ્યાં ગમન કરી શકે છે, એવા સમ્યગ્દર્શન આદિ મોક્ષમાર્ગનો અનુયાયી બની શકતો નથી. (૪૦-૭૩૨)

ચિરં પિ સે મુણ્ડરુઈ ભવિત્તા,
અથિરવ્વએ તવ-નિયમેહિં ભટ્ઠે;
ચિરં પિ અપ્પાણ કિલેસઇત્તા,
ન પારએ હોઇ હુ સંપરાએ. ૪૧

અર્થ : સકલ અનુષ્ઠાનોથી વિમુખતા કરી, લાંબા કાળ સુધી મુંડનમાં જ રૂચિવાળો થઈ, ચંચલવ્રતી, તપ અને નિયમોથી ભ્રષ્ટ થયેલો અને કેશલુંચન વગેરેથી

આત્માને લાંબા કાળ સુધી કલેશવાળો બનાવી સંસારના પારને પામનારો બનતો નથી. (૪૧-૭૩૩)

પુલ્લેવ મુટ્ઠી જહ સે અસારે,
અયન્તિએ કૂડકહાવણે ય;
રાઢામણી વેરુલિયપ્પગાસે,
અમહગ્ઘએ હોઇ હુ જાણએસુ. ૪૨

અર્થ : પોલી મુટ્ઠીની માફક દ્રવ્યમુનિ અસાર છે. જેમ ખોટા રુપિયાને કોઈ સંઘરતું નથી, તેમ આ દ્રવ્યમુનિ નિર્ગુણ હોઈ સઘળે ઠેકાણે ઉપેક્ષિત બને છે. જેમ કાચમણિ બહારથી વૈડૂર્ય મણિ જેવો દેખાય છે, પણ જાણકારોમાં કીંમત વગરનો બને છે. તેમ દ્રવ્યમુનિ પરીક્ષક જાણકારોમાં કીંમત વગરનો બને છે. આમ દ્રવ્યમુનિ પરીક્ષક જાણકારોમાં કીંમત વગરનો થાય છે, કેમ કે - તે ભોળા જનોને ઠગે છે. (૪૨-૭૩૪)

કુસીલલિંગં ઇહ ધારઇત્તા,
ઇસિજ્ઝયં જીવિય વૂહઇત્તા;
અસંજએ સંજય લપ્પમાણે,
વિણિઘાયમાગચ્છઇ સે ચિરં પિ. ૪૩

અર્થ : આ જન્મમાં પાસત્થા વગેરેના વેષને ધારણ કરી, ઉદરભરણ માટે આ જ પ્રધાન છે - એમ જણાવવા-પૂર્વક સાધુના ચિહ્ન રૂપ રજોહરણ વગેરેને પ્રશંસી, એથી જ અસંયમી હોતો, પોતાને સંયત તરીકે કહેતો, લાંબા કાળે પણ નરક આદિમાં તે દ્રવ્યમુનિ વિવિધ અભિઘાત રૂપ વિનિપાતને પામે છે. (૪૩-૭૩૫)

વિષં તુ પીયં જહ કાલકૂડં,
હણાઇ સત્થં જહ કુગ્ગહીયં;
એસેવ ધમ્મો વિસઓવવન્નો,
હણાઇ વેયાલ ઇવાવિવન્નો. ૪૪

અર્થ : જેમ પીધેલું કાલકૂટ ઝેર, ખરાબ રીતિએ પકડેલું શસ્ત્ર અને મંત્ર વગેરેથી નહિ બંધાયેલ વેતાલ સાધકને હણે છે, તેમ આ શબ્દ-રૂપ વગેરે વિષયોની લંપટતા સહિત સાધુધર્મ, દ્રવ્યમુનિને હણે છે-દુર્ગતિમાં પાડે છે. (૪૪-૭૩૬)

જે લક્ખણં સુવિણં પઉંજમાણો,
નિમિત્ત-કોઊહલસંપગાઢે;
કુહેડ વિજ્જાસવદાર જીવી,
ન ગચ્છઈ સરણં તમ્મિ કાલે. ૪૫

અર્થ : જે લક્ષણ-સ્વપ્નનો પ્રયોગ કરે છે, જે અષ્ટાંગ જ્યોતિષ રૂપ નિમિત્ત અને અપત્ય વગેરે માટે સ્નાન આદિ રૂપ કૌતુકમાં અત્યંત આસક્ત હોય છે અને જે ઈન્દ્રજાલ, જાદુ, મંત્ર, તંત્ર અને જ્ઞાનરૂપ કુહેટક વિદ્યા રૂપી આશ્રવ દ્વારોથી (કર્મબંધના હેતુ હોઈ) જીવે છે, તે ફલના ઉપભોગ રૂપ, ઉદયવાળા કાળમાં તે દ્રવ્યમુનિ શરણને પામી શકતો નથી. અર્થાત્ દ્રવ્યમુનિ અનાથતાવાળો છે. (૪૫-૭૩૭)

તમં તમેણેવ ઉ જે અસીલે,
સયા દુહી વિપ્પરિયાસુવેઈ;
સંધાવઈ નરગ-તિરિક્ખજોણિં,
મોણં વિરાહેત્તુ અસાહુરૂવે. ૪૬

અર્થ : અતિ મિથ્યાત્વથી હણાયેલ હોઈ ઉત્કૃષ્ટ

અજ્ઞાનથી જ તે દ્રવ્યમુનિ, શીલહીન બનેલો, સદા દુઃખી થઈ, તત્ત્વોમાં વિપરીતપણું પામે છે અને તેથી જ ચારિત્રની વિરાધના કરી અસાધુ રૂપ હોતો સતત નરક-તિર્યંચ યોનિઓમાં જાય છે. (૪૬-૭૩૮)

ઉદ્દેસિયં કીયગડં નિયાગં,
ન મુંચઈ કિંચિ અણેસણિજ્જં;
અગ્ગી વિવા સવ્વભક્ખી ભવિત્તા,
ઇઓ ચુએ ગચ્છઇ કટ્ટુ પાવં. ૪૭

અર્થ : ઔદ્દેશિક-ક્રીતકૃત-નિત્ય પિંડ રૂપ નિયાગને તથા જે કોઈ અશુદ્ધ-દોષિત આહાર હોય તે સર્વ આહારને કરનારો, અગ્નિની માફક સર્વ દોષિત આહારભક્ષી બની, પાપ કરી, અહીંથી મરેલો તે દ્રવ્યમુનિ દુર્ગતિમાં જાય છે. (૪૭-૭૩૯)

ન તં અરી કંઠછેત્તા કરેઇ,
જં સે કરે અપ્પણિયા દુરપ્પા;
સે નાહિઈ મચ્ચુમુહં તુ પત્તે,
પચ્છાણુતાવેણ દયાવિહૂણો. ૪૮

અર્થ : ગરદનનો છેદ કરનાર દુશ્મન તે અનર્થને કરી શકતો નથી, કે જે અનર્થ તે દ્રવ્યમુનિને પોતાની દુષ્ટાચાર પ્રવૃત્તિ રૂપ દુરાત્મા કરે છે. જ્યારે મૃત્યુમુખને પામેલા પોતાને દુરાત્માનો ખ્યાલ આવશે, ત્યારે સંયમહીન બનેલો પોતે પશ્ચાત્તાપને પામેલો થશે. અર્થાત્ દુરાત્મા એ અનર્થ અને પશ્ચાત્તાપનો હેતુ છે, માટે પહેલેથી જ દુરાત્મતાને છોડી દેવી જોઈએ. (૪૮-૭૪૦)

નિરટ્ઠિયા નગ્ગરુઈ ઉ તસ્સા,
જે ઉત્તિમટ્ઠં વિવજ્જાસમેઇ;
ઇમે વિ સે નત્થિ પરે વિ લોએ,
દુહઓ વિ સે ઝિજ્જઇ તત્થ લોએ. ૪૯

અર્થ : જે પ્રાંત સમયની આરાધના રૂપ ઉત્તમ અર્થમાં પણ દુરાત્મતામાં તો સુંદર આત્મતા રૂપ વિપર્યાસને પામે છે તેની શ્રમણપણાની રૂચિ નિરર્થક છે, કેમ કે - જે મોહને છોડી દુરાત્મતાને દુરાત્મતા રૂપે જાણે છે તેને તો સ્વનિંદા વગેરેથી કિંચિત્ ફલ પણ થાય,

પણ દુરાત્મતાને સુંદર આત્મતા રૂપે માને તેને કાંઈ પણ ફળ મળતું નથી. વિપર્યસ્ત દૃષ્ટિવાળાનો આ લોક કાયક્લેશના હેતુ રૂપ લોચ આદિનું સેવન હોવાથી બગડે છે અને કુગતિમાં ગમન થવાથી પરલોક બગડે છે. જેમ ઉભય લોકના અર્થસંપત્તિવાળા જનોને જોઈ, 'ઉભય ભ્રષ્ટ એવા મને ધિક્કાર છે'-એમ ચિંતન કરી તે અહીં દુઃખી થાય છે. (૪૯-૭૪૧)

એમેવડહાછન્દ કુસીલરૂવે,
મગ્ગંવિરાહેત્તુ જિણુત્તમાણં;
કુરરી વિવા ભોગરસાણુગિદ્ધા,
નિરટ્ઠસોયા પરિતાવમેઇ. **૫૦**

અર્થ : પૂર્વોક્ત મહાવ્રતના અસ્પર્શન વગેરે પ્રકારથી યથાછંદ-કુશીલ સ્વભાવવાળા દ્રવ્યમુનિઓ શ્રી જિનેશ્વરદેવના માર્ગની વિરાધના કરી, જેમ બીજા પંખીઓએ મુખમાંથી લઈ લીધેલ માંસની પેશીથી માંસમાં લુબ્ધ કુરરી નામના પંખીની માફક વિપત્તિની પ્રાપ્તિમાં શોક કરે છે અને વિપત્તિનો

પ્રતિકાર ન થતાં પસ્તાવો કરે છે, તેમ વિરોધક આત્માઓ ભોગરસમાં આસક્ત બનેલા ઉભય લોક વિપત્તિની પ્રાપ્તિ થતાં પશ્ચાત્તાપ કરે છે. આવા આત્માઓની સ્વ-પર રક્ષામાં અસમર્થતા હોઈ અનાથતા સમજવી. (૫૦-૭૪૨)

સોચ્ચાણ મેહાવિ ! સુભાસિયં ઇમં,
અણુસાસણં નાણગુણોવવેયં;
મગ્ગં કુસીલાણ જહાય સવ્વં,
મહાનિયંઠાણ વએ પહેણં. ૫૧

અર્થ : હે બુદ્ધિશાલિન્ ! પૂર્વોક્ત જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રથી યુક્ત સુશિક્ષણ સાંભળી, કુશીલીઓનો સર્વ માર્ગ છોડી, મહાનિર્ગ્રંથોના માર્ગે તું ચાલજે ! (૫૧-૭૪૩)

ચરિત્તમાયારગુણન્નિએ તઓ,
અણુત્તરં સંજમ પાલિયાણં;
નિરાસવે સંખવિયાણ કમ્મં,
ઉવેઇ ઠાણં વિઉલુત્તમં ધુવં. ૫૨

અર્થ : ચારિત્રાચાર અને જ્ઞાન રૂપ ગુણસંપન્ન બનેલો મુનિ, તે મહા નિર્ગ્રંથોના માર્ગે ચાલવાથી, યથાખ્યાત ચારિત્ર રૂપ પ્રધાન સંયમનું પાલન કરી અને આશ્રવ વગરનો બનેલો કર્મોનો સર્વથા ક્ષય કરી, અનંતોની ત્યાં સ્થિતિ હોવાથી વિપુલ અને પ્રધાન હોવાથી ઉત્તમ ધ્રુવ-નિત્ય સ્થાન રૂપ મુક્તિને પામે છે. (૫૨-૭૪૪)

એવુગ્ગદન્તે વિ મહાતવોધણે,
મહામુણી મહાપઇન્ને મહાજસે;
મહાનિયંઠિજ્જમિણં મહાસુયં,
સે કાહએ મહયા વિત્થરેણં. ૫૩

અર્થ : કર્મશત્રુ પ્રત્યે ઉગ્ર અને ઈન્દ્રિય-મનોવિજેતા હોવાથી દાંત અર્થાત્ ઉગ્ર દાંત, મહા તપોધન, દૃઢવ્રતી અને એથી જ મહા યશસ્વી તે અનાથી મુનિ, મહા નિર્ગ્રંથોને હિતકારી આ પૂર્વોક્ત મહા નિર્ગ્રંથીય મહા શ્રુતને મોટા વિસ્તારથી કહે છે. (૫૩-૭૪૫)

તુટ્ઠો ય સેણિઓ રાયા, ઇણમુદાહ કચંજલી;
અણાહત્તં જહાભૂયં, સુટ્ઠુ મે ઉવદંસિયં. ૫૪

અર્થ : ત્યાર બાદ ખુશ થયેલો શ્રેણિક રાજા હાથ જોડીને કહે છે કે - 'આપે મને અનાથતાનું સત્ય સ્વરૂપ સારી રીતિએ દર્શાવ્યું છે.' (૫૪-૭૪૬)

તુજ્ઝં સુલદ્ધં ખુ મણુસ્સ જમ્મં,
લાભા સુલદ્ધા ય તુમે મહેસી !;
તુબ્ભે સલાહા ય સબન્ધવા ય,
જં ભે ઠિયા મગ્ગે જિણુત્તમાણં. ૫૫

અર્થ : હે મહર્ષિ ! આપે મનુષ્યજન્મ મેળવ્યો તે સફલ કરી લીધો અને આપે જ વર્ણાદિ પ્રાપ્તિ રૂપ લાભો મેળવ્યા તે સફલ કરી દીધા. જે કારણથી આપ જિનોત્તમના માર્ગે સ્થિર થઈ રહેલા છો તેથી સનાથ-સશરણ છો. (૫૫-૭૪૭)

તં સિ નાહો અણાહાણં, સવ્વભૂયાણ સંજયા;
ખામેમિ તે મહાભાગ !, ઇચ્છામિ અણુસાસિઉં. ૫૬

અર્થ : હે આર્ય ! સંયત ! આપ જ ખરેખર

અનાથ-સર્વ પ્રાણીઓના નાથ છો. હે મહાભાગ ! આપને હું ખમાવું છું. આપની પાસેથી હું અનુશાસન-શિક્ષણની ઈચ્છા રાખું છું. (૫૬-૭૪૮)

પુચ્છિઊણ મએ તુબ્ભં, ઝાણવિગ્ઘો ઉ જો કઓ;
નિમન્તિયા ય ભોગેહિં, તં સવ્વં મરિસેહિ મે. ૫૭

અર્થ : 'આપે જુવાનીમાં કેમ દીક્ષા લીધી ?' વગેરે પ્રશ્નો પૂછીને, આપના ધ્યાનમાં મેં વિઘ્ન કરેલ છે તથા મેં આપને ભોગોના માટે આમંત્રણ આપ્યું તે બદલ હું ક્ષમા માગું છું. આપ મને ક્ષમા આપો ! (૫૭-૭૪૯)

એવં થુણિત્તાણ સ રાયસીહો,
અણગારસીહં પરમાએ ભત્તિએ;
સઓરોહો સપરિજણો ય,
ધમ્માણુરત્તો વિમલેણ ચેયસા. ૫૮

અર્થ : આ પ્રમાણે રાજસિંહ શ્રેણિક મહારાજા, અનગારસિંહ અનાથી મુનિની સ્તુતિ કરીને સ્વજન, પરિજન અને અંતેઉરીઓની સાથે નિર્મલ ચિત્તથી શ્રી જિનધર્માનુરાગી થયો. (૫૮-૭૫૦)

ઊસસિયરોમકૂવો, કાઊણ ય પયાહિણં;
અભિવન્દિઊણ સિરસા, અઈજાઓ નરાહિવો.
૫૯

અર્થ : જેની રોમરાજી ખડી થઈ છે એવો શ્રેણિક રાજા, મુનિરાજને પ્રદક્ષિણા દઈને અને મસ્તકથી નમસ્કાર કરીને પોતાના સ્થાને ગયો. (૫૯-૭૫૧)

ઇયરો વિ ગુણસમિદ્ધો, તિગુત્તિગુત્તો તિદંડવિરઓ ય;
વિહગ ઇવ વિપ્પમુક્કો, વિહરઇ વસુહં વિગયમોહો. ૬૦

॥ ત્તિ બેમિ. ॥

અર્થ : ગુણોની સમૃદ્ધિવાળા, ત્રણ ગુપ્તિઓથી ગુપ્ત, મન-વચન-કાયાના અશુભ વ્યાપાર રૂપ ત્રણ દંડથી રહિત, તેમજ પક્ષીની માફક પ્રતિબંધ વગરના અને મોહ વગરના બની, ક્રમથી ઉત્પન્ન કેવલજ્ઞાનસંપન્ન અનાથી મુનિરાજ વસુધાતલ ઉપર વિચરે છે. આ પ્રમાણે હે જંબૂ! હું તને કહું છું. (૬૦-૭૫૨)

(ઇઇ મહાનિયંઠિજ્જં સમત્તં (૨૦))

❖ ❖ ❖

૨૧ શ્રી સમુદ્રપાલીય અધ્યયન

ચમ્પાએ પાલિએ નામ, સાવએ આસિ વાણિએ;
મહાવીરસ્સ ભગવઓ, સીસો સો ઉ મહપ્પણો. ૧

અર્થ : ચંપા નગરીમાં પાલિત નામનો વણિક જાતિનો શ્રાવક હતો, કે જે ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવથી પ્રતિબોધ પામેલો હોવાથી તેઓશ્રીના શિષ્ય તરીકે પ્રસિદ્ધ હતો. (૧-૭૫૨)

નિગ્ગન્થે પાવયણે, સાવએ સે વિ કોવિએ;
પોએણ વવહરન્તે, પિહુણ્ડં નગરમાગએ. ૨

અર્થ : તે શ્રાવક, નિર્ગ્રંથપ્રવચન-જૈનશાસનમાં મહાન્ પંડિત બનેલો અને એક સમયે વહાણો દ્વારા વ્યાપાર કરતો પિહુંડ નામના નગરમાં આવ્યો. (૨-૭૫૩)

પિહુણ્ડે વવહરન્તસ્સ, વાણિઓ દેઇ ધૂઅરં;
તં સસત્તં પઇગિજ્ઝ સદેશમહ પત્થિઓ. ૩

અર્થ : પિહુંડ નગરમાં વ્યાપાર કરતા પાલિત

શ્રાવકને, તેના ગુણથી આકર્ષાયેલ કોઈ વાણીયાએ પોતાની દીકરી પરણાવી. તે કેટલાક કાળ સુધી ત્યાં રહ્યો અને સમય જતાં ગર્ભવતી પોતાની પ્રિયાને સાથે લઈ સમુદ્રમાર્ગે સ્વદેશ તરફ રવાના થયો. (૩-૭૫૪)

અહ પાલિઅસ્સ ઘરણી, સમુદ્દમ્મિ પસવઈ,
અહ દારએ તહિં જાએ, સમુદ્દપાલે ત્તિ નામએ.
૪

અર્થ : હવે સમુદ્રમાર્ગમાં પાલિતની પત્નીએ પુત્રને જન્મ આપ્યો. સમુદ્રમાં બાલક જન્મેલો હોવાથી 'સમુદ્રપાલ' - એ નામથી તે પ્રસિદ્ધ થયો. (૪-૭૫૫)

ખેમેણ આગએ ચમ્પં, સાવએ વાણિએ ઘરં;
સંવડ્ઢએ ઘરે તસ્સ, દારએ સે સુહોઇએ. ૫

અર્થ : ક્ષેમકુશલપૂર્વક ચંપા નગરીમાં સ્ત્રી-પુત્ર સહિત તે પાલિત શ્રાવક પોતાના ઘરે આવી પહોંચ્યો. હવે તે સમુદ્રપાલ સુખયોગ્ય લાડકોડમાં પાલિતના ઘરે મોટો થઈ રહ્યો છે. (૫-૭૫૬)

બાવત્તરિં કલાઓ અ, સિક્ખિએ નીઇકોવિએ;
જુવ્વણેણ ય અપ્ફુણ્ણે, સુરૂવે પિયદંસણે. ૬

અર્થ : બ્હોંતેર કલાઓની શિક્ષાને પામેલ અને નીતિ-પંડિત બનેલો પ્રિયદર્શન-રૂપવંત સમુદ્રપાલ હવે યૌવનવંત બન્યો. (૬-૭૫૭)

તસ્સ રૂવવઇં ભજ્જં, પિયા આણેઇ રૂવિણિં;
પાસાએ કીલએ રમ્મે, દેવો દોગુન્દુગો જહા. ૭

અર્થ : પાલિત પિતાએ રૂપવંતી રૂપિણી નામની કન્યા સાથે સમુદ્રપાલને પરણાવ્યો અને દોગુંદક દેવની માફક રમણીય પ્રાસાદ-મહેલમાં રૂપિણી સાથે રમે છે. (૭-૭૫૮)

અહ અન્નયા કયાઈ, પાસાયાલોયણે ઠિઓ;
વજ્ઝમંડણસોભાગં, વજ્ઝં પાસઇ વજ્ઝગં. ૮

અર્થ : હવે એક સમયે ગવાક્ષમાં ઉભો રહેલ સમુદ્રપાલ, લાલ ચંદનનું વિલેપન, કરેણની ફૂલમાળા આદિ રૂપ વધ્યમંડનોથી શોભતા કોઈ એક વધયોગ્ય પુરૂષને વધ્યભૂમિમાં લઈ જવાતો જુએ છે. (૮-૭૫૯)

તં પાસિઊણ સંવિગો, સમુદ્દપાલો ઇણ મબ્બવી;
અહોઅસુહાણ કમ્માણં, નિજ્જાણં પાવગં ઇમં. ૯

અર્થ : સંવેગના કારણ રૂપ આ દૃશ્ય જોઈ સમુદ્રપાલ આ પ્રમાણે બોલ્યો કે - અહો! અશુભ કર્મોનો કેવો અશુભ અંત-વિપાક છે. કે - જુઓ! આ દયાપાત્ર બીચારાને વધ માટે લઈ જવાય છે. (૯-૭૬૦)

સંબુદ્ધો સો તહિં ભગવં, પરં સંવેગમાગઓ;
આપુચ્છયામ્મા-પિયરો, પવ્વએ અણગારિયં. ૧૦

અર્થ : આ પ્રમાણે વિચાર કરતાં જાગૃતિને પામેલ ઝરૂખામાં ઉભા રહેલા સમુદ્રપાલ, પરમ સંવેગમાં આવીને મા-બાપની રજા મેળવી સાધુતાને પામ્યો. (૧૦-૭૬૧)

જહિત્તુ સંગંચ મહાકિલેસં,
મહન્ત મોહં કસિણં ભયાવહં;
પરિયાયધમ્મં ચડભિરોયએજ્જા,
વયાણિ સીલાણિ પરીસહે ય. ૧૧

અર્થ : કૃષ્ણ લેશ્યાના કારણ રૂપ કે સંપૂર્ણ અને વિવેકીઓને ભયજનક, સ્વજનો વગેરે સંબંધ રૂપ સંગને અને મહા દુ:ખજનક સ્ત્રી વગેરે વિષયવાળા કે અજ્ઞાન રૂપ મહા મોહને છોડી હે આત્મન્ ! તું મહાવ્રત વગેરે રૂપ પર્યાયધર્મને પસંદ કરજે ! તેમજ મહાવ્રતોને, ઉત્તરગુણ રૂપ શીલોને અને પરીષહોને પણ સહવાનું તું પસંદ કરજે ! (૧૧-૭૬૨)

અહિંસ સચ્ચં ચ અતેણયં ચ,
તત્તો ય બમ્ભં અપરિગ્ગહં ચ;
પડિવજ્જિયા પંચ મહવ્વયાઇં,
ચરેજ્જ ધમ્મં જિણદેસિયં વિદૂ. **૧૨**

અર્થ : હે મહાત્મન્ ! અહિંસા, સત્ય, અચૌર્ય, બ્રહ્મચર્ય અને અપરિગ્રહ-આ પાંચ મહાવ્રતોને સ્વીકારી તેનું યથાર્થ પાલન તારે કરવાનું છે; તેમજ વિદ્વાન એવા આપે શ્રી જિનકથિત શ્રુત-ચારિત્ર રૂપ ધર્મનું પાલન કરવાનું છે. (૧૨-૭૬૩)

સવ્વેહિં ભૂએહિં દયાણુકમ્પી,
ખન્તિક્ખમે સંજયબમ્ભયારી;
સાવજ્જજોગે પરિવજ્જયન્તો,
ચરેજ્જ ભિક્ખૂ સુસમાહિઇન્દિએ. ૧૩

અર્થ : હે સાધુ ! સઘળાં પ્રાણીઓ ઉપર હિતના ઉપદેશ રૂપ અને રક્ષણ રૂપ દયાથી અનુકંપન સ્વભાવવાળા, ક્ષમા વડે. નહિ કે અશક્તિથી દુર્વચન વગેરે સહન કરનારા, સમ્યગ્ યતનાવાળા, બ્રહ્મચારી, તેમજ ઈન્દ્રિયમનો વિજેતા બની અને સર્વથા પાપમય પ્રવૃત્તિને છોડી તમારે સંયમમાં વિચરવું જોઈએ. (૧૩-૭૬૪)

કાલેણ કાલં વિહરેજ્જ રટ્ઠે,
બલાબલં જાણિય અપ્પણો ઉ;
સીહો વ સદ્દેણ ન સન્તસેજ્જા,
વઇજોગ સોચ્ચા ન અસબ્ભમાહુ. ૧૪

અર્થ : હે સાધો ! સમયસર અને સમયોચિત પડિલેહણ-પ્રતિક્રમણ વગેરે કાર્યો કરનાર તમારે જેમ

સંયમયોગની હાનિ ન થાય, તેમ પોતાના સહિષ્ણુત્વ-અસહિષ્ણુત્વ રૂપ બલાબલને જાણી દેશ-ગ્રામ વગેરે સ્થલોમાં વિહાર કરવો જોઈએ. હે આત્મન્ ! તમારે સિંહની માફક ભયંકર શબ્દ સાંભળી સત્ત્વથી ચલિત નહિ થવાનું, તેમજ કોઈનું અશુભ વચન સાંભળી અસભ્ય વચન પણ નહિ બોલવાનું. (૧૪-૭૬૫)

ઉવેહમાણો ઉ પરિવ્વએજ્જા,
પિયમપ્પિયં સવ્વતિતિક્ખએજ્જા;
ન સવ્વ સવ્વત્થડભિરોયએજ્જા,
ન યાવિ પૂયં ગરહં ચ સંજએ. ૧૫

અર્થ : હે ભિક્ષુક ! તમારે ખરાબ બોલનારની ઉપેક્ષા કરી ચારિત્રમાં વિચરવાનું, પ્રિય અને અપ્રિય સઘળું સહન કરવાનું, દેખ્યા પ્રમાણે સઘળી વસ્તુની અભિલાષા નહિ કરવાની તથા પરનિંદા કે સ્વપૂજા-પ્રશંસાની અભિલાષા નહિ કરવાની. (૧૫-૭૬૬)

અણેગછન્દા મિહ માણવેહિં,
જે ભાવઓ સંપકરેઇ ભિક્ખૂ;
ભયભેરવા તત્થ ઉદેન્તિ ભીમા,
દિવ્વા મણુસ્સા અદુવા તિરિચ્છા. ૧૬

પરીસહા દુવ્વિસહા અણેગે,
સીયન્તિ જત્થા બહુકાયરા નરા;
સે તત્થ પત્તે ન વહેજ્જ ભિક્ખૂ,
સંગામસીસે ઇવ નાગરાયા. ૧૭

અર્થ : જેમ આ જગતમાં મનુષ્યોમાં અનેક અભિપ્રાયો થાય છે, તેમ કર્મવશ બનેલો સાધુ પણ ચિત્તવૃત્તિથી અનેક અભિપ્રાયો કરે છે અને તેથી મુનિએ આ પ્રમાણે જ આત્માનુ અનુશાસન કરવું જોઈએ. વળી વ્રતના અંગીકારમાં દેવ-મનુષ્ય-તિર્યંચકૃત ભયંકર-રૌદ્ર ઉપસર્ગો ઉદયમાં આવે છે. જ્યારે અનેક દુઃસહ પરીષહો ઉદયમાં આવે છે, ત્યારે અત્યંત સત્ત્વ વગરના-કાયર મનુષ્યો સંયમ પ્રત્યે શિથિલ થાય છે, પરંતુ સત્ત્વશાલી તમારે હે ભિક્ષુક! યુદ્ધના મોખરે

રહેલ ગજરાજની માફક તે ઉપસર્ગો કે પરીષહો પ્રાપ્ત થવા છતાંય સત્ત્વથી ચલિત નહિ થવું. (૧૬+૧૭-૭૬૭+૭૬૮)

સીઓસિણા દંસમસા ય ફાસા,
આયંકા વિવિહા ફુસન્તિ દેહં;
અકુક્કુઓ તત્થડહિયાસએજ્જા,
રયાઇં ખેવિજ્જ પુરે કડાઇં. ૧૮

અર્થ : હે સાધુ ! જ્યારે તમારા શરીરને શીત-ઉષ્ણ-દંશમશક-તૃણસ્પર્શ-રોગ વગેરે વિવિધ પરીષહો સ્પર્શે-પીડા કરે, ત્યારે તમારે ચું કે ચાં કર્યા સિવાય પૂર્વોક્ત પરીષહો સહન કરવાનાં છે અને સહિષ્ણુ બની પૂર્વકૃત કર્મોનો ક્ષય કરવાનો છે. (૧૮-૭૬૯)

પહાય રાગં ચ તહેવ દોસં,
મોહં ચ ભિક્ખૂ સતતં વિયક્ખણે;
મેરુ વ્વ વાએણ અકમ્પમાણે,
પરીસહે આયગુત્તે સહેજ્જા. ૧૯

અર્થ : રાગ, દ્વેષ અને મોહને સતત છોડી

વિચક્ષણ મુનિએ, પવનથી નહિ કંપનાર મેરૂપર્વતની માફક અડગ રહી-ગુપ્ત આત્મા બની પરીષહો જીતવાના છે. (૧૯-૭૭૦)

અણુન્નએ નાવણએ મહેસી,
ન યાવિ પૂયં ગરહં ચ સંજએ;
સે ઉજ્જભાવં પડિવજ્જ સંજએ,
નિવ્વાણમગ્ગં વિરએ ઉવેઇ. ૨૦

અર્થ : મહર્ષિ, પૂજા-સત્કાર થતાં ઉન્નતિ-અભિમાનનો સંગ ન કરે ! તથા જો પરકૃત નિંદા-ગર્હા થાય તો અવનતિ-દીનતાનો સંગ ન કરે ! આ પ્રમાણે આત્માના અનુશાસનને પામેલો સરલતા-સમતા મેળવી સંયમી-વિરતિધર તે મહર્ષિ, સમ્યગ્જ્ઞાન આદિ રૂપ મોક્ષમાર્ગને પામે છે. (૨૦-૭૭૧)

અરઇ-રઇસહે પહીણસંથવે, વિરએ આયહિએ પહાણવં;
પરમટ્ઠપદેહિં ચિટ્ઠઈ, છિન્નસોએ અમમે અકિંચણે. ૨૧

અર્થ : સંયમના વિષે અરતિને અને અસંયમના વિષે રતિને સહન કરનારો, એ બન્નેથી બાધિત નહિ

થનારો, પહેલાંના કે પછીના પરિચયથી રહિત, વિરતિધર, આત્મહિતકારી, સંયમ રૂપ પ્રધાનવાળો અને શોક-મમતા-પરિગ્રહ વગરનો મુનિ, મોક્ષના સમ્યગ્દર્શન વગેરે પદોમાં સ્થિર રહે છે. (૨૧-૭૭૨)

વિવત્તલયણાઇં ભએજ્જ તાઈ,
નિરોવલેવાઇં અસંથડાઈં;
ઇસીહિં ચિણ્ણાઇં મહાયસેહિં,
કાએણ ફાસેજ્જ પરીસહાઇં. ૨૨

અર્થ : બીજ આદિથી અવ્યાપ્ત, ભાવથી રાગરહિત, દ્રવ્યથી તેના માટે નહિ લેપાએલ અને મહા યશસ્વી ઋષિઓથી આચરેલ, ષડ્જીવનિકાયરક્ષક મુનિ, સ્ત્રી વગેરેથી રહિત ઉપાશ્રયોનું સેવન કરે તથા શરીરથી પરિષહોને સહન કરે (૨૨-૭૭૩)

સન્નાણનાણોવગએ મહેસી,
અણુત્તરં ચરિયં ધમ્મસંચયં;
અણુત્તરે નાણધરે જસંસી,
ઓભાસઇ સૂરઇ વન્તલિક્ખે. ૨૩

અર્થ : તે સમુદ્રપાલ મહર્ષિ, શ્રુતજ્ઞાનથી ક્રિયાકલાપના જ્ઞાન સહિત અનુત્તર ક્ષમા વગેરેનો ધર્મસંચય કરી, આકાશમાં સૂર્યની માફક યશસ્વી અને અનુત્તર જ્ઞાનધારી-કેવલજ્ઞાની જગતમાં પ્રકાશે છે. (૨૩-૭૭૪)

દુવિહં ખવેઊણ ય પુણ્ણ-પાવં,
નિરંજણે સવ્વઓ વિપ્પમુક્કે;
તરિત્તા સમુદ્દં વ મહાભવોહં,
સમુદ્દપાલો અપુણાગમં ગઇં ગએ. ૨૪

॥ત્તિ બેમિ.॥

અર્થ : ઘાતી-અઘાતી ભેદથી બે પ્રકારનું, શુભ-અશુભ પ્રકૃતિ રૂપ બે પ્રકારનું અર્થાત્ કર્મ માત્રનો ક્ષય કરી, સંયમ પ્રતિ નિશ્ચલ અર્થાત્ શૈલેશી અવસ્થાને પામેલ, સર્વથી-બાહ્ય-અભ્યંતર રાગહેતુ માત્રથી રહિત, તેમજ સમુદ્ર સમાન દેવ વગેરે જન્મપ્રવાહને તરીને, સમુદ્રપાલ મહર્ષિ, અપુનરાગમન ગતિ રૂપ મુક્તિમાં ગયા. આ પ્રમાણે હે જંબૂ! હું કહું છું. (૨૪-૭૭૫)

(ઇઇ સમુદ્દપાલિતિજ્જયં સમ્મત્તં (૨૧))

❖ ❖ ❖

૨૨ શ્રી રથનેમીય અધ્યયન

સોરિયપુરમ્મિ નયરે, આસિ રાયા મહિડ્ઢિએ;
વસુદેવ ત્તિ નામેણં રાયલક્ખણસંજુએ. ૧

તસ્સ ભજ્જા દુવે આસી, રોહિણી દેવઈ તહા;
તાસિં દોણ્હં પિ દો પુત્તા, ઇટ્ઠા રામ-કેસવા. ૨

સોરિય-પુરમ્મિ નયરે, આસિ રાયા મહડ્ઢિએ;
સમુદ્દવિજએ નામં, રાયલક્ખણસંજુએ. ૩

તસ્સ ભજ્જા સિવા નામ, તીસે પુત્તે મહાયસે;
ભગવં અરિટ્ઠનેમિ ત્તિ, લોગનાહે દમીસરે. ૪

અર્થ : શૌર્યપુર નગરમાં ચક્ર, સ્વસ્તિક, અંકુશ આદિ કે શૌર્ય, ઔદાર્ય આદિ રૂપ રાજલક્ષણવંતા, મહર્દ્ધિક વસુદેવ નામના રાજા હતા. તેમને રોહિણી અને દેવકી બે રાણીઓ હતી. તે બન્નેને ક્રમસર રામ અને કેશવ નામના બે વ્હાલા પુત્રો હતા. વળી આ જ નગરમાં રાજલક્ષણયુક્ત, મહર્દ્ધિક સમુદ્રવિજય નામના રાજા હતા. તેમને શીવા નામની રાણી હતી. તે રાણીને

કૌમારવયમાં કામવિજેતા હોવાથી દમીશ્વર, મહા યશસ્વી, લોકનાથ ભગવાન શ્રી અરિષ્ટનેમિ નામના પુત્ર હતા. (૧ થી ૪-૭૭૬ થી ૭૭૯)

સો રિટ્ઠ-નેમિનામો ઉ, લક્ખણસ્સરસંજુઓ;
અટ્ઠસહસ્સલક્ખણ-ધરો, ગોયમો કાલગચ્છવી. ૫

વજ્જરિસહસંઘયણો, સમચઉરંસો ઝસોદરો;
તસ્સ રાઈમઈકન્નં, ભજ્જં જાયઇ કેસવો. ૬

અહ સા રાયવરકન્ના, સુસીલા ચારુપેહિણી;
સવ્વલક્ખણ સંપન્ના, વિજ્જુસોયામણિપ્પભા. ૭

અર્થ : માધુર્ય, ગાંભીર્ય વગેરે સ્વરના લક્ષણવાળા, શુભસૂચક રેખા રૂપ એક હજાર ને આઠ ચક્ર આદિ લક્ષણધારી, ગૌતમ ગોત્રવાળા, શ્યામ ચામડીવાળા, મત્સ્યના આકારના ઉદરવાળા, વજ્રઋષભનારાચ સંઘયણવાળા અને સમચતુરસ્ર સંસ્થાનવાળા અરિષ્ટ નેમિકુમારને, રાજીમતી કન્યાને પરણાવવા માટે કેશવજીએ, રાજીમતીના પિતા ઉગ્રસેનની પાસે, સુશીલા, મનોહર દેખાવવાળી,

વિજળી સમાન પ્રભા અને વર્ણવાળી, સર્વલક્ષણવંતી રાજીમતીની અરિષ્ટ નેમિ માટે યાચના કરી. (૫ થી ૭-૭૮૦ થી ૭૮૨)

અહાડડહ જણઓ તીસે, વાસુદેવં મહક્રિયં;
ઇહાડડગચ્છઉ કુમારો, જા સે કન્નં દલામહં. ૮

સવ્વોસહીહિં ણ્હવિઓ, કયકોઉય-મંગલો;
દિવ્વજુયલપરિહિઓ, આભરણેહિં વિભૂસિઓ. ૯

મત્તં ચ ગન્ધહત્થિં, વાસુદેવસ્સ જેટ્ઠગં;
આરુઢો સોહએ અહિયં, સિરે ચૂડામણી જહા. ૧૦

અહ ઊસિએણ છત્તેણં, ચામરાહિં ય સોહિઓ;
દસારચક્કેણ તઓ, સવ્વઓ પરિવારિઓ. ૧૧

ચઉરંગિણીએ સેણાએ, રઇયાએ જહક્કમં,
તુરિયાણં સન્નિ-નાએણં, દિવ્વેણં ગયણં ફુસે. ૧૨

એયારિસીએ ઇટ્ટીએ, જુઇએ ઉત્તમાએ ય;
નિયગાઓ ભવણાઓ, નિજ્જાઓ વણ્હિપુંગવો. ૧૩

અર્થ : હવે યાચના કર્યા બાદ તે રાજીમતીના પિતાએ, મહર્દ્ધિક વાસુદેવને કહ્યું કે - 'ખુશીથી અરિષ્ટ નેમિકુમાર અહીં પધારે ! કે જેથી તેમને વિવાહ-વિધિપૂર્વક મારી રાજીમતી કન્યા પરણાવું.' આ પ્રમાણે ઉગ્રસેનના કથન બાદ બંને કુલમાં વધામણાં થયાં. કોષ્ટુકી જોષીએ આપેલ નજીકના વિવાહના મુહૂર્ત્તે, જેમણે જયા-વિજયા-ઋદ્ધિ-વૃદ્ધિ વગેરે સર્વ ઔષધીઓથી સ્નાન કર્યું છે, જેમણે લલાટમાં મુશલનો સ્પર્શ આદિ કૌતુક અને દહીં-અક્ષત વગેરે મંગલો કર્યા છે, જેમણે દિવ્ય-દેવદૂષ્યની જોડીનું પરિધાન કર્યું છે અને જેઓ બરાબર ભૂષણોની વિભૂષાવાળા છે, એવા અરિષ્ટ નેમિકુમાર, વાસુદેવના જયેષ્ઠ પટ્ટહાથી ઉપર આરૂઢ થયેલા મસ્તકમાં રહેલ ચૂડામણિની માફક અત્યંત શોભી રહ્યા છે. મસ્તક ઉપર ધરાયેલ છત્રથી અને બંને બાજુએ વીંજાતા ચામરોથી શોભતા, સમુદ્રવિજયાદિ વાસુદેવ પર્યંતના દશ ભાઈઓ રૂપ દશાર્હોથી યુક્ત, સઘળાં પરિવારથી પરિવરેલા, ક્રમસર

ગોઠવાયેલી ચતુરંગી સેના સહિત, આકાશવ્યાપી દિવ્ય વાજિંત્રોના સુંદર ધ્વનિઓથી યુક્ત, ઉત્તમ દીપ્તિસંપન્ન, પૂર્વોક્ત સાહ્યબીના દબદબાપૂર્વક અને યદુવંશ રૂપી સમુદ્રમાં ચંદ્ર સમાન અરિષ્ટ નેમિકુમાર પોતાના રાજમહાલયમાંથી નીકળી ધામધુમથી વાજતે-ગાજતે લગ્નમંડપના નજીક પ્રદેશમાં આવી પહોંચ્યા (૮ થી ૧૩-૭૮૩ થી ૭૮૮)

અહ સો તત્થ નિજ્જન્તો, દિસ્સ પાણે ભયદ્દુએ;
વાડેહિં પંજરેહિં ચ, સન્નિરુદ્ધે સુદુક્ખિએ. ૧૪

જીવિયન્તં તુ સમ્પત્તે, મંસટ્ઠા ભક્ખિયવ્વએ;
પાસેત્તા સે મહાપન્ને, સારહિં ઇણમબ્બવી. ૧૫

કસ્સ અટ્ઠા ઇમે પાણા, એએ સવ્વે સુહેસિણો;
વાડેહિં પંજરેહિં ચ, સન્નિરુદ્ધા ય અચ્છહિં ? ૧૬

અહ સારહી તઓ ભણઇ, એ એ ભદ્દા ઉ પાણિણો;
તુજ્ઝં વિવાહકજ્જમ્મિ, ભોયાવેઉં બહું જણં. ૧૭

સોઊણ તસ્સ વયણં, બહુપાણિવિણાસણં;
ચિન્તેઇ સે મહાપન્ને, સાણુક્કોસે જિએહિ ઉ. ૧૮

જઇ મજ્ઝ કારણા એએ, હમ્મંતિ સુબહૂ જિયા;
ન મે એયં તુ નિસ્સેસં, પરલોગે ભવિસ્સઈ. ૧૯

સો કુણ્ડલાણ જુયલં, સુત્તગં ચ મહાયસો;
આહરણાણિ ય સવ્વાણિ, સારહિસ્સ પણામએ.
૨૦

અર્થ : હવે અરિષ્ટ નેમિકુમાર, મંડપ નજીકના પ્રદેશમાં આગળ જતાં, મરણના અવસરે પહોંચેલા, અવિવેકીઓથી માંસ માટે ભક્ષણીય, વાડા અને પાંજરાઓમાં અત્યંત પૂરાયેલા, એથી જ ઘણા દુઃખી, ભયત્રસ્ત મૃગ આદિ પ્રાણીઓને જોઈ, મહા જ્ઞાની ભગવાન મહાવતને પૂછે છે કે - ક્યા હેતુથી સુખના ઈચ્છુક આ તમામ મૃગો વગેરે પ્રાણીઓ વાડા અને પાંજરાઓમાં પૂરાયેલા રહેલા છે? તેનો સારથિ જવાબ આપે છે કે - 'આપના ગૌરવ આદિ રૂપ વિવાહકાર્યમાં ઘણા જનને જમાડવા માટે કલ્યાણ રૂપ હરણ આદિ પ્રાણીઓને વાડા વગેરેમાં પૂરેલા છે.' સારથિના આવા વચન સાંભળ્યા બાદ, જીવો ઉપર કરૂણાવાળા મહા

જ્ઞાની ભગવાન, બહુ પ્રાણીઓનો વિનાશ જોઈ ચિંતન ચલાવે છે કે - જો મારા નિમિત્તે આ સઘળાં જીવો હણાશે તો આ જીવહિંસા, ભવાન્તરોમાં પરલોક-ભીરૂતાનો અત્યંત અભ્યાસ કરેલો હોવાથી કહે છે કે - ભવિષ્યના પરલોકમાં કલ્યાણરૂપ નથી. પ્રભુનો આ પ્રમાણે અભિપ્રાય જાણીને, વાડા અને પાંજરાઓમાંથી મૃગ વગેરે સઘળાં પ્રાણીઓને જ્યારે સારથિ છોડાવે છે - અભયદાન અપાવે છે, ત્યારે મહા યશસ્વી ભગવાન પરમ આનંદપૂર્વક તે સારથિને બે કુંડલો, કંદોરો અને સઘળાં આભરણોને પારિતોષિક રૂપે આપે છે. (૧૪ થી ૨૦-૭૮૯ થી ૭૯૫)

મણપરિણામે ય કઓ, દેવા ય જહોઇયં સમોઇણ્ણા;
સવ્વિડ્ઢીએ સપરિસા, નિક્ખમણ તસ્સ કાઉં જે.

૨૧

દેવ-મણુસ્સપરિવુડો, સીબિયારયણં તઓ સમારૂઢો;
નિક્ખમિય બારગાઓ, રેવયયમ્મિં ઠિઓ ભયવં.

૨૨

ઉજ્જાણં સંપત્તો, ઓઇણ્ણો ઉત્તમાઓ સીયાઓ;
સાહસ્સીય પરિવુડો, અહ નિક્ખમઈ ઉ ચિત્તાહિં.
૨૩

અહ સો સુગન્ધગન્ધિએ, તુરિયં મઉયકુંચિએ;
સયમેવ લુંચઈ કેસે, પંચમુટ્ઠીહિં સમાહિઓ. ૨૪

વાસુદેવો ય ણં ભણઇ, લુત્તકેસં જિઇન્દિયં;
ઇચ્છિયમણોરહં તુરિયં, પાવસૂ તં દમીસરા. ૨૫

નાણેણ દંસણેણં ચ, ચરિત્તેણ તવેણ ચ;
ખન્તીએ મુત્તીએ, વદ્ધમાણો ભવાહિ ય. ૨૬

એવં તે રામ-કેસવા, દસારા ય બહૂ જણા;
અરિટ્ઠનેમિં વન્દિત્તા, અઇગયા બારગા-પુરિં. ૨૭

સોઊણ રાયકન્ના, પવ્વજ્જં સા જિણસ્સ ઉ;
નીહાસા ય નિરાણન્દા, સોગેણ ઉ સમુચ્છિયા. ૨૮

રાઈમઈ વિચિન્તેઇ, ધિરત્થુ મમ જીવિયં;
જા હં તેણં પરિચત્તા, સેયં પવ્વઇઉં મમ. ૨૯

અર્થ : સમુદ્રવિજય વગેરેના સમજાવવા છતાં

પ્રભુ સર્વેને સમજાવી, પાછા ફરી અને લોકાન્તિક દેવોના આગમન બાદ વાર્ષિક દાન દઈ, જ્યારે અરિષ્ટનેમિકુમારે મનથી પ્રવ્રજ્યા સ્વીકારનો પરિણામ કર્યો, ત્યારે તે પ્રભુનો દીક્ષા-કલ્યાણક મહોત્સવ ઉજવવા માટે, નિજનિજ પરિવારથી પરિવરેલા, સર્વ ઋદ્ધિથી યુક્ત ચારેય નિકાયના દેવો અહીં ઉતરી આવ્યા હતા. દેવ અને મનુષ્યોથી પરિવરેલા તથા દેવોએ બનાવેલ ઉત્તરકુરૂ નામની શ્રેષ્ઠ શિબિકામાં બેઠેલા અરિષ્ટનેમિકુમાર દ્વારકામાંથી નીકળી રૈવતાચલ આગળ આવ્યા અને સહસામ્રવન નામના ઉદ્યાનમાં પધાર્યા. તેઓશ્રી ઉત્તમ શિબિકામાંથી ઉતરીને, હજાર પુરૂષોની સાથે ચિત્રા નક્ષત્રમાં, સ્વભાવથી જ ખુશબોદાર, કોમલ-કુટિલ કેશોનો જલદી પોતે જ, સર્વ સાવધ વ્યાપારના ત્યાગપૂર્વક અને સમાધિવાળા બની, પાંચ મુષ્ટીઓથી લોચ કરી દીક્ષા ગ્રહણ કરે છે. બાદ તરત જ તેઓશ્રીને મનઃપર્યાયજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થતાં, કેશના લોચવાળા-જિતેન્દ્રિય શ્રી નેમિનાથ પ્રભુને

વાસુદેવ વગેરે કહે છે કે - હે જિતેન્દ્રિય શિરોમણિ ! આપ જલદીમાં જલદી મહોદયની પ્રાપ્તિ રૂપ ઈષ્ટ મનોરથને પામજો ! વળી જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રથી તેમજ ક્ષમાથી અને પરમ સંતોષથી વધતા-વધતા થજો ! આ પ્રમાણે વાસુદેવ, દશાર્હો તેમજ ઘણા લોકો સ્તુતિ કરી, વંદના કરી દ્વારિકા નગરીમાં આવી ગયા. હવે રાજકન્યા રાજીમતી, શ્રી નેમિનાથ ભગવાનની દીક્ષા સાંભળી, સંગમની આશાનો ભંગ થવાથી તે સમયે હાસ્ય-આનંદ વગરની, શોકથી ઘેરાયેલી વિચારે છે કે - 'ધિક્કાર છે મારા જીવનને !' બીજો પણ તે વિચાર કરે છે કે - 'જો હું તે પ્રભુથી તજાયેલ છું તો મારે પ્રવજ્યા લેવી એ જ શ્રેયસ્કર છે, કેમ કે - અન્ય જન્મમાં મને આવું દુઃખ ન થાય ! બીજી વાત એ છે કે - સતી સ્ત્રીઓ પતિને અનુસરનારી હોય છે - એવુ વાક્ય પણ ચરિતાર્થ થાય !' (૨૧ થી ૨૯ - ૭૯૬ થી ૮૦૪)

અહ સા ભમરસન્નિભે, કુચ્ચ-ફણગપસાહિએ;
સયમેવ લુંચઈ કેસે, ધિઇમન્તા વવસ્સિયા. 30

વાસુદેવો ય ણં ભણઇ, લુત્તકેસિં જિઇન્દિયં;
સંસારસાગરં ઘોરં, તર કન્ને ! લહું લહું. ૩૧

સા પવ્વઇયા સન્તી, પવ્વાવેસી તહિં બહું;
સયણં પરિજણં ચેવ, સીલવન્તા બહુસ્સુયા. ૩૨

અર્થ : હવે તે રાજીમતી, કાંસકી વગેરેથી સંસ્કારિત કરેલ ભ્રમર જેવા શ્યામ કેશોનો પોતે જ સ્વસ્થચિત્તવાળી અને ધર્મ પ્રત્યે ઉદ્યમવાળી બની લોચ કરે છે - દીક્ષા સ્વીકારે છે. વળી વાસુદેવ, કેશના લોચવાળી - જિતેન્દ્રિય સાધ્વી રાજીમતીને કહે છે કે - 'હે રાજકન્યે ! તમે જલદી જલદી સંસારસાગર તરી જાઓ !' આર્યાવર્યા રાજીમતીએ દીક્ષા ગ્રહણ કર્યા બાદ બહુશ્રુતા-શીલવંતા બનીને ઘણા સ્વજન-પરિજન વર્ગને દીક્ષા અપાવી. (૩૦ થી ૩૨ - ૮૦૫ થી ૮૦૭)

ગિરિં રેવતયં જન્તી, વાસેણોલ્લા ઉ અન્તરા;
વાસન્તે અન્ધકારમ્મિ, અન્તો લયણસ્સ સા ઠિયા.
૩૩

ચીવરાઇં વિસારેન્તી, જહજાય ત્તિ પાસિયા;
રહનેમી ભગ્ગચિત્તો, પચ્છા દિટ્ઠો ય તીઇ વિ. ૩૪

ભીયા ય સા તહિં દટ્ઠું, એગન્તે સંજયં તયં;
બાહાહિં કાઉ સંગોફં, વેવમાણી નિસીયઈ. ૩૫

અહ સો પિ રાયપુત્તો, સમુદ્દવિજયંગઓ;
ભીયં પવેઇયં દટ્ઠું, ઇમં વક્ક મુદાહરે. ૩૬

રહનેમી અહં ભદ્દે ! સુરૂવે ચારુભાસિણિ;
ગમં ભયાહિ સુઅણૂ, ન તે પીલા ભવિસ્સઈ. ૩૭

એહિ તા ભુંજિમો ભોગે, માણુસ્સં ખુ સુદુલ્લહં;
ભુત્તભોગા પુણો પચ્છા, જિણમગ્ગં ચરિસ્સમો.
૩૮

અર્થ : એક વખત ભગવાન શ્રી નેમિનાથને વંદન કરવા માટે રૈવતાચલ ઉપર જતી સાધ્વી રાજીમતી, વરસાદથી ભિંજાયેલ વસ્ત્રવાળી બનેલી, મેઘ વરસતો હોવાથી પ્રકાશ રહિત - અંધકાર થવાથી અર્ધા રસ્તે ગિરિગુફામાં ગયા. ત્યાં વસ્ત્રો સુકવતી તે આવરણ વગરની જન્માવસ્થા જેવી થઈ. આવી રીતિએ તે

રાજીમતીને જોતાં રથનેમિ સંયમ પ્રતિ ભગ્નચિત્તવાળો બન્યો અર્થાત્ કામાતુર થયો. તે પછી રાજીમતીએ પણ તે રથનેમિને જોયો. ત્યારબાદ 'બલાત્કારથી આ મારા શીલનો ભંગ ન કરે.' - એમ ધારી, ભયવાળા બની, ત્યાં એકાન્તમાં તે સાધુને જોતાં બે હાથથી સ્તન ઉપર મર્કટ બંધ કરી, રાજીમતી શીલભંગના ભયથી થરથરતી બેસે છે. હવે સમુદ્રવિજયના પુત્ર રથનેમિ પણ તેવા પ્રકારની રાજીમતીને જોતાં આ પ્રમાણે વાક્ય કહે છે કે - 'હે મનોહરભાષિણી ! સુરૂપે ! ભદ્રે ! હું રથનેમિ છું. તું મારો સ્વીકાર કર ! તને કોઈ પીડા થશે નહિ. પીડાથી શંકાથી તું કેમ ધ્રુજે છે ? વિષયસેવન એ પીડાનો હેતુ નથી, પરન્તુ સુખનો જ હેતુ છે. આવો, આપણે બંને ભોગો ભોગવીએ; કેમ કે - મનુષ્ય ભવ અતિ દુર્લભ છે. ભુક્તભોગી બનીને પછીથી આપણે શ્રી જિનમાર્ગને આચરીશું. (૩૩ થી ૩૮ - ૮૦૮ થી ૮૧૩)

દટ્ઠૂણ રહનેમિ તં, ભગ્ગુજ્જોયપરાઇયં;
રાઈમઈ અસમ્ભન્તા, અપ્પાણં સંવરે તહિં. ૩૯

અહ સા રાયવરકન્ના, સુટ્ઠિયા નિયમવ્વએ;
જાઈં કુલં ચ સીલં ચ, રક્ખમાણી તયં વએ. ૪૦

જઇ સિ રૂવેણ વેસમણો, લલિએણ નલકુબરો;
તહા વિ તે ન ઇચ્છામિ, જઇસિ સક્ખં પુરંદરો. ૪૧

ધિરત્થુ તે જસો કામી ! જો તં જીવિયકારણા;
વન્તં ઇચ્છસિ આવેઉં, સેયં તે મરણં ભવે. ૪૨

અહં ચ ભોગરાયસ્સ, તં ચ સિ અન્ધગવણ્હિણો;
મા કુલે ગન્ધણા હોમો, સંજમં નિહુઓ ચર. ૪૩

જઇ તં કાહિસિ ભાવં, જા જા દિચ્છસિ નારિઓ;
વાયાવિદ્ધુવ્વ હડો, અટ્ઠિયપ્પા ભવિસ્સસિ. ૪૪

ગોવાલો ભણ્ડપાલો વા, જહા તદ્દવ્વડણીસ્સરો;
એવં અણીસ્સરો તં પિ, સામણ્ણસ્સ ભવિસ્સસિ. ૪૫

અર્થ : હવે સંયમમાં ઉત્સાહના ભંગવાળા અને સ્ત્રી-પરીષહથી હારેલા તે રથનેમિને જોઈ, બલાત્કારથી

આ અકાર્ય કરનારી નથી - એમ માની, નિર્ભય બનેલા રાજીમતી, વસ્ત્રોથી પોતાના શરીરને ઢાંકી દે છે. ઈન્દ્રિયસંયમમાં અને દીક્ષામાં અત્યંત સ્થિરતાવાળી, જાતિ-કુલ-શીલની રક્ષા કરતી રાજવર કન્યા રાજીમતી હવે તેને પડકારવા લાગી કે - 'ભલે તું રૂપથી વૈશ્રમણ કે સવિલાસ ચેષ્ટાથી નલકુબેર હોય કે સાક્ષાત્ ઈન્દ્ર હો ! તો પણ ત્રણેય કાળમાં હું તને ચાહનારી નથી. હે કામિન્ ! તારા મહાકુલના જન્મથી થયેલ યશને ધિક્કાર હો ! અથવા અપકીર્તિના અભિલાષી તને ધિક્કાર હો ! શું તું અસંયમ જીવન માટે દીક્ષા સ્વીકારી વમેલા ભોગસુખને ભોગવવાની ઈચ્છા કરે છે ? તેના કરતાં મરણનો સ્વીકાર શ્રેયસ્કર છે, પરન્તુ વમેલાનું પાન કરવું હિતકર નથી. વળી હું ઉગ્રસેનની પુત્રી છું અને તું યદુકુલમાં પેદા થયેલ છે. આપણે બંને ઉચ્ચતમ કુલના છીએ, માટે ગંધનકુલના સાપ જેવા આપણે બનીએ નહિ એનો ખ્યાલ કરીને અને સ્થિર બનીને સંયમનું સેવન-આરાધન કરો ! વળી જો તું જે જે નારીઓને

જોઈને તેઓના વિષે ભોગની ઈચ્છા રૂપ ભાવ કરીશ, તો પવનથી હલાવાયેલ હડ નામના વૃક્ષની માફક અસ્થિર મનવાળો થઈશ. બીજાની ગાયોનું પાલન કરે તે ગોવાળ અને બીજાના ભાંડોનું ભાડું વગેરેથી પાલન કરે તે ભાંડપાલ કહેવાય છે. તેઓ જેમ બીજાની ગાયોના-દ્રવ્યોના ઈશ્વર નથી, તેમ તું પણ વેષ માત્રનો ધારક-શ્રામણ્યનો ઈશ્વર થઈશ નહિ, કેમ કે - ભોગાભિલાષાથી શ્રામણ્યના ફલનો અભાવ છે. (૩૯ થી ૪૫ - ૮૧૪ થી ૮૨૦)

તીસે સો વયણં સોચ્ચા, સંજયાએ સુભાસિયં;
અંકુસેણ જહા નાગો, ધમ્મે સંપડિવાઇઓ. ૪૬

મણગુત્તો વયગુત્તો, કાયગુત્તો જિઇન્દિઓ;
સામણ્ણં નિચ્ચલં ફાસે, જાવજ્જીવં દઢવ્વઓ. ૪૭

અર્થ : તે રથનેમિ, તે સંયમધારિણી રાજીમતીનું વચન સાંભળી, જેમ અંકુશથી હાથી માર્ગમાં સ્થિર થાય તેમ ચારિત્ર નામના ધર્મમાં સ્થિર થયા, તેમજ મન-વચન-કાયાથી ગુપ્તિથી ગુપ્ત, જિતેન્દ્રિય અને દઢવ્રતી

બની યાવજ્જીવ સુધી શ્રામણ્યનો નિશ્ચલતાથી સ્પર્શ કરનાર બન્યા. (૪૬+૪૭ - ૮૨૧ + ૮૨૨)

ઉગ્ગં તવં ચરિત્તાણં, જાયા દોણ્ણિ વિ કેવલી;
સવ્વં કમ્મં ખવેત્તાણં, સિદ્ધિં પત્તા અણુત્તરં. ૪૮

અર્થ : ઉગ્ર તપ આચરીને બંને જણાઓ (રથનેમિ અને રાજીમતી) કેવલી બન્યા અને સર્વ કર્મોને ખપાવી અનુત્તર સિદ્ધિગતિને પામ્યા. (૪૮-૮૨૩)

એવં કરેન્તિ સંબુદ્ધા, પણ્ડિયા પવિઅક્ખણા;
વિણિયટ્ટન્તિ ભોગેસુ, જહા સે પુરિસુત્તમો. ૪૯

॥ ત્તિબેમિ. ॥

અર્થ : જેમ આ પુરૂષોત્તમ રથનેમિ સ્ખલના થવા છતાં વિશેષથી તેને સુધારી ભોગોથી અટકી ગયા, તેમ સંબુદ્ધ, પંડિત અને પ્રવિચક્ષણો સ્ખલનાને સુધારી ભોગોથી અટકી જાય છે. એમ હે જંબૂ ! હું કહું છું. (૪૯-૮૨૪)

(ઇઇરહનેમિજ્જં સમત્તં (૨૨))

❖ ❖ ❖

પૂ.આ.ભ. શ્રી કલાપૂર્ણ સૂરિશ્વરજી મ.સા.ના શિષ્ય મુનિ અમિતયશ વિજયજી મ.સા.ના સંપાદિત પુસ્તકો

(૧) ચાલો ભક્તિ કરીએ
(૨) કરો ભક્તિ પામો મુક્તિ
(૩) આજ મનોરથ મારો ફળિયો
(૪) ભક્તિ ગીત ગંગા
(૫) પ્રાચીન સ્તુતિ સંગ્રહ
(૬) સજ્ઝાય સુવાસ
(૭) પંચ પ્રતિક્રમણાદિ સૂત્ર
(૮) દેવવંદન વિધિ સહીત
(૯) નમો નવપદ જયકરં
(૧૦) શ્રી પાક્ષિકાદિ અતિચાર (મોટા અક્ષરો)
(૧૧) દિવાળીના દેવવંદન (મોટા અક્ષરો)
(૧૨) શ્રી પાક્ષિકાદિ સૂત્રો (મોટા અક્ષરો)
(૧૩) શ્રી વંદિતુ સૂત્ર સાર્થ (મોટા અક્ષરો)
(૧૪) સિદ્ધાચલ મહાતીર્થની ભાવયાત્રા
(૧૫) સરળ પૌષધ વિધિ
(૧૬) વંદના સંવેદના અરિહંત વંદનાવલી રત્નાકર પચ્ચીસી
(૧૭) દેવસિ રાઈ પ્રતિક્રમણ વિધિ હિન્દી
(૧૮) બાલ સંસ્કાર, શિબિર
(૧૯) શ્રી મહાવીર વંદનાવલી તથા નવકાર છત્રીસી
(૨૦) ચૈત્યવંદન સંગ્રહ
(૨૧) ભક્તિ આપે શક્તિ

ભક્તિયોગનો અપૂર્વ મહિમા

પરમાત્માની સ્તવના, સ્તુતિ કરવાથી આત્માના પ્રત્યેક પ્રદેશે
પરમાત્મા પ્રેમનો પ્રવાહ પૂરવેગે વહેતો થાય છે...
પરમાત્માના ગુણગાનનું ફલ અનંત અને અપાર છે...
પરમાત્માનો પ્રેમ તથા ભક્તિના પ્રભાવથી પૂર્વ-સંચિત પાપ-પૂંજ
ભસ્મીભૂત થાય છે...
ચિત્ત-વૃત્તિઓ પાવન અને સ્થિર બને છે. ભૌતિક પદાર્થોની
રતિનું સ્થાન આત્મરતિ પ્રાપ્ત કરે છે...
સ્વ ના બદલે સર્વના સુખનો વિચાર પેદા થાય છે.
ભાવભર્યા મંગલ ગીતોના ગાનથી અમૃત જેવી મધુરતાનો
આસ્વાદ ભક્તને પ્રત્યક્ષ અનુભવમાં આવે છે...
આત્મા ને પરમાત્મા બનાવનાર પ્રભુ ભક્તિ છે.
આ સત્ય હૃદયમાં સ્થિર થયા પછી પરમાત્માના મિલન સિવાય
ભક્તને બીજી કોઈ કામના (ઝંખના) રહેતી નથી...
અક્ષય આનંદ સુખમય પરમજ્યોતિ સ્વરુપ શુદ્ધ આત્મ
સ્વભાવને પ્રાપ્ત કરવાનો અનન્ય ઉપાય પરમાત્મા પ્રત્યેના
પરમ પ્રીતિ અને ભક્તિ છે... ગીતગાન વડે પ્રભુની સંપૂર્ણ
શરણાગતિ સ્વીકારી માનવ-જીવનને પાવન બનાવો...

- પૂ. આ. શ્રી વિજય કલાપૂર્ણસૂરીશ્વરજી મ. સા.

સમ્યગ્ જ્ઞાન

★ સમ્યગ્ જ્ઞાન એ હૃદયના બહુમાનથી આવે છે...

★ આત્મગુણોની વૃદ્ધિ માટે જ્ઞાન ભણવું જોઈએ...

★ જ્ઞાનનું અભિમાન કરવાથી જ્ઞાન ઓછું થઈ જાય છે...

★ જ્ઞાનસારના બત્રીસ અધ્યયન સાધનાના સોપાન છે...

★ જ્ઞાન એ દરેકને માટે દિપક સમાન છે...

★ જ્ઞાન ભક્તિની જીવનમાં જરૂર છે...

★ જ્ઞાની પુરૂષો જ્ઞાનનું અભિમાન ક્યારે પણ કરતા નથી...

★ ગુણ દૃષ્ટિ એ જ્ઞાનનું ફળ છે. દોષ દૃષ્ટિ એ અજ્ઞાનનું ફળ છે...

★ સમ્યગ્ દર્શનને નિર્મલ બનાવનાર સમ્યગ્જ્ઞાન છે...

★ જ્ઞાન ભણવાનો ઉત્સાહ હોવો જોઈએ...

VIRAL TRADERS, 98248 94933